Kinnitatud
16.02.2023 käskkirjaga nr 1-2/23/74

Keskkonnakaitse ja -kasutuse programm 2023-2026

Sisukord

1. Programmi üldinfo (esileht) 3
2. Sissejuhatus 4
3. Programmi eesmärk, mõõdikud ja rahastamiskava 5
4. Hetkeolukorra analüüs 7
5. Programmi olulised tegevused aastatel 2023-2026 14
6. Meetmed ja tegevused 17
Meede 1. Kliimaeesmärkide elluviimine, välisõhu kaitse ja kiirgusohutus 17
Tegevus 1.1. Kliimamuutuste leevendamine ja kliimamuutustega kohanemine 18
Tegevus 1.2. Õhukvaliteedi parendamine 22
Tegevus 1.3 Kiirgusohutuse tagamine 25
Meede 2. Ringmajanduse korraldamine 27
Tegevus 2.1. Ressursitõhususe ja ökoinnovatsiooni edendamine 27
Tegevus 2.2. Keskkonnamõju hindamise ja selle maandamise tagamine 30
Tegevus 2.3 Tööstusheite ja kemikaalipoliitika kujundamine 31
Tegevus 2.4. Jäätmemajanduse korraldamine 33
Tegevus 2.5. Maapõueressursside kasutamise ja kaitse korraldamine 34
Meede 3. Merekeskkonna ja vee kaitse ning kasutus 37
Tegevus 3.1. Merekeskkonna kaitse suunamine 38
Tegevus 3.2. Vee säästliku kasutamise ja kaitse tagamine 39
Meede 4. Elusloodus kaitse ja kasutus 43
Tegevus 4.1 Elurikkuse kaitse tagamine 43
Tegevus 4.2 Metsanduse arengu suunamine 48
Meede 5. Ruumiandmete ja ilmainfo tagamine ning maatoimingud 53
Tegevus 5.1. Maatoimingute korraldamine 53
Tegevus 5.2. Ruumiandmete hõive, analüüsid ja kättesaadavaks tegemine 55
Tegevus 5.3. Ilmaandmete, ilmaprognooside ja -hoiatuste tagamine 56
Meede 6. Keskkonnateadlikkuse (sh keskkonnahariduse) edendamine ja korraldamine 58
Tegevus 6.1. Keskkonnateadlikkuse ja -hariduse arengu suunamine 58
7. Programmi juhtimiskorraldus 61

1. Programmi üldinfo

Tulemusvaldkond	**Keskkond**
Tulemusvaldkonna eesmärk	Eesti inimestele on tagatud puhas ja mitmekesine elukeskkond ning suhtumine loodusesse on vastutustundlik
Valdkonna arengukava*	Eesti keskkonnastrateegia aastani 2030 Eesti metsanduse arengukava aastani 2020 Põlevkivi kasutamise riiklik arengukava 2016–2030 Kliimamuutustega kohanemise arengukava aastani 2030 Riigi jäätmekava 2014–2020 Kiirgusohutuse riiklik arengukava 2018–2027
Programmi nimi	**Keskkonnakaitse ja –kasutuse programm**
Programmi eesmärk	Keskkonna ja elurikkuse kaitse ning jätkusuutlik ja tõhus keskkonnakasutus on tagatud
Programmi periood	2023–2026
Peavastutaja (ministeerium)	Keskkonnaministeerium
Kaasvastutajad (oma valitsemisala asutused)	Keskkonnaamet (KeA) Maa-amet (MA) Keskkonnaagentuur (KAUR) Eesti Loodusmuuseum (ELM) Keskkonnaministeeriumi Infotehnoloogiakeskus (KEMIT)

*Keskkonnavaldkonna arengukava 2030 on väljatöötamisel ja kinnitatakse eelduslikult 2023. a teisel poolaastal.

2. Sissejuhatus

Keskkonna tulemusvaldkonna eesmärgi saavutamiseks on loodud keskkonnakaitse ja -kasutuse programm.

Keskkonnakaitse ja -kasutuse programmi eesmärk on keskkonna ja elurikkuse kaitse ning kestliku ja tõhusa keskkonnakasutuse tagamine. Programm jaguneb kuueks meetmeks: 1) kliimaeesmärkide elluviimine, välisõhu kaitse ja kiirgusohutus, 2) ringmajanduse korraldamine, 3) merekeskkonna ja vee kaitse ning kasutus, 4) elusloodus kaitse ja kasutus, 5) ruumiandmete ja ilmainfo tagamine ning maatoimingud ja 6) keskkonnateadlikkuse (sh keskkonnahariduse) edendamine ja korraldamine.

Joonis 1 Keskkonna valdkonna tulemusvaldkonnad, programmid ja meetmed

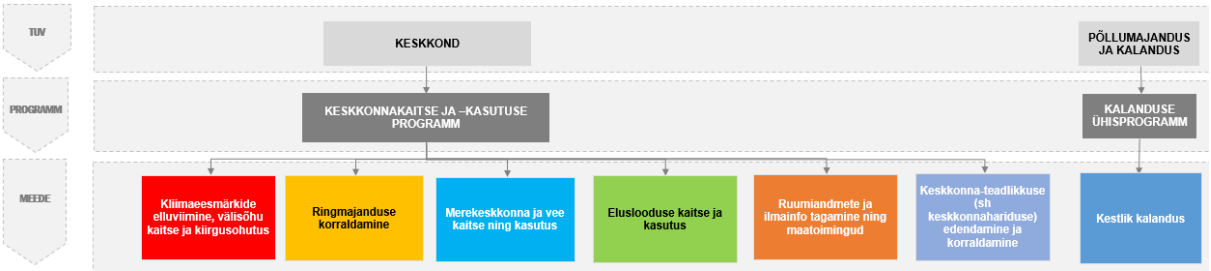

Keskkonnakaitse ja -kasutuse programmi peamiseks strateegiliseks aluseks on Eesti keskkonnastrateegia aastani 2030, millega on määratletud pikaajalised arengusuunad looduskeskkonna hea seisundi hoidmiseks, lähtudes keskkonna valdkonna seostest majandus- ja sotsiaalvaldkonnaga ning nende mõjust ümbritsevale looduskeskkonnale ja inimesele. Programm arvestab nii keskkonnastrateegias kui ka muudes keskkonnavaldkonda puudutavates poliitika põhialustes ja keskkonnateemalistes arengukavades kavandatud eesmärke.

Programmi tegevused panustavad kõigisse arengustrateegia „Eesti 2035“ sihtidesse: inimene, ühiskond, majandus, elukeskkond ja riigivalitsemine.

Programmi uue ajakohase strateegilise alusena on koostamisel ning eeldatavalt 2023. a jooksul kiidetakse heaks kaks keskkonna tulemusvaldkonna arengukava – keskkonnavaldkonna arengukava aastani 2030 (KEVAD) ja metsanduse arengukava aastani 2030. KEVADega integreeritakse kõik muud keskkonnavaldkonnas seni kehtinud arengudokumendid, va poliitika põhialused.

Programmi elluviimine panustab ka ülemaailmsete kestliku arengu 2030. aastaks seatud eesmärkide (SDG) ja 2030 Kestliku arengu tegevuskava täitmisse.

Programm on aluseks Keskkonnaministeeriumi ja selle valitsemisala asutuste tegevustele ja eelarvele. Programm hõlmab Keskkonnaministeeriumi, valitsusasutuste Keskkonnaameti ja Maa-ameti, hallatavate asutuste Keskkonnaagentuuri, Eesti Loodusmuuseumi ja Keskkonnaministeeriumi Infotehnoloogiakeskuse tegevusi ja eelarvet[1].

Programmi eesmärke aitavad oluliste partneritena ellu viia haldusala riigi osalusega tulundus- ja sihtasutused ning äriühingud Riigimetsa Majandamise Keskus (RMK), SA

[1] Lisaks panustab Keskkonnaministeerium oma tegevustega tulemusvaldkonda „Põllumajandus ja kalandus“. Eesmärkide elluviimiseks rakendatakse koostöös Maaeluministeeriumiga ühisprogrammi „Kalandus“.

Keskkonnainvesteeringute Keskus (KIK) ning Eesti Keskkonnauuringute Keskus OÜ (EKUK). Organisatsiooni arendusega seotud tegevusi programmis ei käsitleta, samuti ei ole välja toodud valitsemisala tugiteenuseid.

Võrreldes keskkonnakaitse ja -kasutuseprogrammiga aastateks 2022–2025 on programmi tegevuste osas käesolevas programmis kavandatud üks oluline muudatus – elluviimise tõhususe eesmärgil on ühendatud programmi tegevused „Metsanduse arengu suunamine“ ja „Jahinduse arengu suunamine“ üheks programmi tegevuseks „Metsanduse arengu suunamine“.

Lisaks panustab Keskkonnaministeerium oma tegevustega tulemusvaldkonda „Põllumajandus ja kalandus“. Eesmärkide elluviimiseks rakendatakse koostöös Maaeluministeeriumiga ühisprogrammi „Kalandus“.

3. Programmi eesmärk, mõõdikud ja rahastamiskava

Programmi eesmärk:	Keskkonna ja elurikkuse kaitse ning jätkusuutlik ja tõhus keskkonnakasutus on tagatud.				
Programmi mõõdikud	**2021* (tegelik)**	**2023 (sihtase)**	**2024 (sihtase)**	**2025 (sihtase)**	**2026 (sihtase)**
Rangelt kaitstavate metsade osakaal, %	17,5	Vähemalt 10	Vähemalt 10	Vähemalt 10	Vähemalt 10
Kaitstavate alade pindala osakaal maismaast, %	19,5	Vähemalt 19,4	Vähemalt 19,4	Vähemalt 19,4	Vähemalt 19,4
Kasvuhoonegaaside summaarne heitkogus kauplemissüsteemi-välistes sektorites, mln tonni CO_2 ekvivalenti	5,9 (2020)	5,9	5,8	5,8	5,7
Tarbijate osakaal, kes saab ühisveevärgist nõuetele vastavat joogivett, %	99 (2020)	100	100	100	100
Välisõhu saasteainete heitkoguste vähenemine võrreldes aastaga 2005, %	SO_2 52,1 tuh t (-85%), NOx 23,8 tuh t (-44%), LOÜ 24,4 tuh t (-23%), $PM_{2,5}$ 5,9 tuh t (-41%), NH_3 9,35 tuh t (-1%) (2020)	Vähenemise muutus: SO_2 32; NO_x 18; LOÜ 10; PM2,5 15; NH_3 1.	Vähenemise muutus: SO_2 32; NO_x 18; LOÜ 10; PM2,5 15; NH_3 1.	Vähenemise muutus: SO_2 32; NO_x 18; LOÜ 10; PM2,5 15; NH_3 1.	Vähenemise muutus: SO2 32; Nox 18; LOÜ 10; PM2,5 15; NH3 1.
Ohtlike jäätmete taaskasutuse osakaal ohtlike jäätmete kogumassist, % (v.a põlevkivijäätmed)	18 (2021)	%-punkt suurem 2022. aasta väärtusest	%-punkt suurem 2023. aasta väärtusest	%-punkt suurem 2024. aasta väärtusest	%-punkt suurem 2025. aasta väärtusest
Olmejäätmete ringlussevõtu osakaal olmejäätmete kogumassist, %	34 (2021)	40	48	55	55
Ringleva materjali määr	15 (2021)	17	18	19	20

Tabel 1. Programmi eelarve

Eelarve kulude jaotus[2]		2022 kinnitatud eelarve	2023 eelarve	2024 eelarve	2025 eelarve	2026 eelarve
Programm	**Keskkonnakaitse ja -kasutuse programm**	**-166 010 266**	**-191 127 878**	**-161 323 378**	**-145 557 630**	**-137 297 750**
Meede	*Kliimaeesmärkide elluviimine, välisõhu kaitse ja kiirgusohutus*	*-34 184 072*	*-50 605 299*	*-42 428 779*	*-30 516 648*	*-27 556 826*
Programmi tegevus	*Kliimamuutuste leevendamine ja kliimamuutustega kohanemine*	*-25 431 590*	*-35 404 733*	*-27 620 006*	*-19 614 563*	*-17 232 081*
Programmi tegevus	*Õhukvaliteedi parendamine*	*-7 092 682*	*-13 389 714*	*-13 282 433*	*-9 414 934*	*-8 886 898*
Programmi tegevus	*Kiirgusohutuse tagamine*	*-1 659 799*	*-1 810 852*	*-1 526 340*	*-1 487 151*	*-1 437 847*
Meede	*Ringmajanduse korraldamine*	*-27 635 652*	*-37 853 080*	*-40 812 434*	*-38 491 486*	*-34 677 841*
Programmi tegevus	*Ressursitõhususe ja ökoinnovatsiooni edendamine*	*-19 712 815*	*-19 698 153*	*-20 601 344*	*-16 366 756*	*-12 589 787*
Programmi tegevus	*Keskkonnamõju hindamise ja selle maandamise tagamine*	*-1 236 079*	*-1 023 381*	*-885 530*	*-880 043*	*-878 930*
Programmi tegevus	*Tööstusheite- ja kemikaalipoliitika kujundamine*	*-1 284 819*	*-3 457 785*	*-2 242 029*	*-2 242 441*	*-2 079 994*
Programmi tegevus	*Jäätmemajanduse korraldamine*	*-4 038 971*	*-11 351 526*	*-15 342 970*	*-17 265 308*	*-17 449 963*
Programmi tegevus	*Maapõueressursside kasutamise ja kaitse korraldamine*	*-1 362 969*	*-2 322 235*	*-1 740 561*	*-1 736 937*	*-1 679 167*
Meede	*Merekeskkonna ja vee kaitse ning kasutus*	*-50 811 063*	*-39 085 816*	*-17 287 727*	*-17 017 368*	*-16 715 934*
Programmi tegevus	*Merekeskkonna kaitse suunamine*	*-2 694 251*	*-3 404 177*	*-2 670 206*	*-2 667 384*	*-2 666 320*
Programmi tegevus	*Vee säästliku kasutamise ja kaitse tagamine*	*-48 116 812*	*-35 681 639*	*-14 617 521*	*-14 349 984*	*-14 049 614*
Meede	*Elusloodus kaitse ja kasutus*	*-29 786 353*	*-35 726 847*	*-33 979 124*	*-33 463 741*	*-32 358 118*
Programmi tegevus	*Elurikkuse kaitse tagamine*	*-17 076 040*	*-22 407 670*	*-21 360 451*	*-20 963 521*	*-19 942 212*
Programmi tegevus	*Metsanduse arengu suunamine* [3]	*-12 710 313*	*-13 319 177*	*-12 618 673*	*-12 500 220*	*-12 415 906*

[2] Käibemaks programmi eelarve jaotuses ei kajastu. Kuludes kajastuvad ka mitterahalised kulud.

[3] Programmi tegevuste ühtlustamiseks koondatakse 2023. aastast Keskkonnakaitse ja -kasutuse programmis programmi tegevuse *Jahinduse arengu suunamine* teenused programmi tegevusse *Metsanduse arengu suunamine.*

Eelarve kulude jaotus		2022 kinnitatud eelarve	2023 eelarve	2024 eelarve	2025 eelarve	2026 eelarve
Meede	*Ruumiandmete ja ilmainfo tagamine ning maatoimingud*	*-17 866 524*	*-20 694 938*	*-20 497 799*	*-19 960 606*	*-19 855 053*
Programmi tegevus	*Maatoimingute korraldamine*	*-6 087 497*	*-7 214 441*	*-7 105 160*	*-6 721 571*	*-6 657 377*
Programmi tegevus	*Ruumiandmete hõive, analüüsid ja kättesaadavaks tegemine*	*-7 727 593*	*-8 817 341*	*-8 891 841*	*-8 840 012*	*-8 778 186*
Programmi tegevus	*Ilmaandmete, -prognooside ja -hoiatuste tagamine*	*-4 051 434*	*-4 663 156*	*-4 500 798*	*-4 399 023*	*-4 419 491*
Meede	*Keskkonnateadlikkuse (sh keskkonnahariduse) edendamine ja korraldamine*	*-5 726 601*	*-7 161 898*	*-6 317 515*	*-6 107 781*	*-6 133 978*
Programmi tegevus	*Keskkonnateadlikkuse ja -hariduse arengu suunamine*	*-5 726 601*	*-7 161 898*	*-6 317 515*	*-6 107 781*	*-6 133 978*

4. Hetkeolukorra analüüs

Keskkonna tulemusvaldkonna puhul on tegemist mitmekesise ja kompleksse tulemusvaldkonnaga, mis hõlmab mitmeid alavaldkondi nagu kliima, ringmajandus, kestlikkuse kriteeriumide rakendamine, välisõhu kaitse, müra, kiirgusohutus, merekeskkond, vee kaitse ja kasutus, looduskaitse, metsandus, jahindus, jäätmekäitlus, maapõu, mullakaitse, maatoimingud, ruumiandmed, ilmainfo, keskkonnaharidus ja -teadlikkus jt.

Keskkonna tulemusvaldkonna arengut ja keskkonnapoliitikat, mõjutab järgmiste kümnendite jooksul enim Euroopa roheline kokkulepe[4], mis lähtub põhimõttest, et kestlikkus ja üleminek turvalisele, elurikkust toetavale, kliimaneutraalsele ning kliimamuutuste suhtes vastupanuvõimelisele ja ressursitõhusamale ringmajandusele on liidu pikaajalise konkurentsivõime tagamisel võtmeküsimus.

Eesti koos teiste EL riikidega on roheleppega seadnud aastateks 2030 ja 2050 mitmeid ambitsioonikaid eesmärke seoses kliimamuutuste leevendamisega ja nende mõjuga kohanemisega, ringmajandusele ülemineku, elurikkuse ja ökosüsteemide kaitse ning tervikuna kestliku arengu saavutamisega. Selleks on muuhulgas vajalik edendada uute kestlike tehnoloogiate kasutuselevõttu kõigis majandussektorites (energeetikas, IKT-s, tööstuses, transpordis, põllumajanduses, jäätmemajanduses, maakasutuses ja metsanduses, teenusmajanduses). Samavõrra oluline on suurendada kohalike omavalitsuste ja ettevõtete võimekust ning valmisolekut kohanduda roheleppest tulenevate nõuetega, suurendada energia- ja ressursitõhusust ning minna üle ringmajandavatele ärimudelitele.

[4] Viide roheleppega seotud infole - ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_et

Euroopa rohelisest kokkuleppest tulenevat võetakse arvesse keskkonnavaldkonna arengukava aastani 2030 (KEVAD 2030) ning metsanduse arengukava aastani 2030 koostamisel. Eeldatavalt 2023. aasta jooksul kinnitatavad tulemusvaldkonna arengukavad sätestavad lähema kümnendi eesmärgid tegevussuunad ja poliitikainstrumendid keskkonna alavaldkondades ning saavad olema peamiseks strateegiliseks raamistikuks käesolevale programmile.

Keskkonnavaldkonna eesmärkide saavutamiseks on kriitilise tähtsusega valitsussektori keskkonnapoliitika kujundamiseks ja rakendamiseks vajalike ressursside tagamine. Programmi tegevusi rahastatakse riigi(eelarvelistest) vahenditest ning välisvahenditest. 2023. aastal käivituvad keskkonnavaldkonnas EL eelarveperioodi 2021-2027 struktuuritoetuste meetmed. Kuna välisvahendite maht keskkonnavaldkonnas on märkimisväärselt vähenenud ning keskkonnaprobleemide lahendamise rahastamine on ebapiisav, siis on lähiaastate kriitiliseks väljakutseks keskkonnapoliitika jätkusuutliku rahastamise süsteemi loomine. Oleme keskkonnavaldkonnas jõudnud etappi, kus paljud tegevused, eriti kõigi varasemate kahjustatud alade taastamine ja pärandmõjude likvideerimine, tuleb lõpuni viia. Samal ajal tuleb tegeleda uute majandustegevusega paratamatult kaasnevate keskkonnahäiringutega ning tagada, et keskkonnakasutus oleks õiglaselt reguleeritud ja hinnastatud. Kõik need kohustused kokku nõuavad olulisi ressursse. Ressursside puudusel oleme piiratud tegelema vaid kõige kriitilisemate, aga tervikvaates üksikute tegevustega. Samuti on lähiaastate fookuses läbiv üleminek keskkonnamõju arvestamisele finantseerimisel ja äriühingute hoolsuskohustus, et tagada nii suurettevõtete, finantssektori kui ka avaliku sektori finantseeritavate tegevuste ja finantstoodete vastavus kestliku arengu eesmärkidele, saastaja maksab põhimõttele ning „ei kahjusta oluliselt“ (DNSH) printsiibile.

Lähiaastate väljakutseks on koostöös teiste valdkondadega taastuvenergeetikale ülemineku kiirendamine ning sellegi väljakutse lahendamisel on lisavahendite leidmine kriitilise tähtsusega. Käimasolevate mõjuhindamiste, planeeringute ja keskkonnakaitselubade menetlustele peaks lisanduma märkimisväärne hulk uusi menetlusi ning samas kasvab ootus, et menetlused viiakse läbi oluliselt kiiremini ning asjatundlikumalt. Olemasoleva personaliressursiga ei ole sellist puudujääki lahendada võimalik.

Kliimapoliitika, välisõhu kaitse ja kiirgusohutus

Kliimapoliitika eesmärk on kliimamuutuste leevendamine ja nende mõjuga kohanemise suunamine. Euroopa Liidu ühine eesmärk on 2030. aastaks vähendada kasvuhoonegaaside (KHG-de) heitkogust vähemalt 55% võrreldes 1990. aasta tasemega ning saavutada 2050. aastaks Euroopa Liidu üleselt kliimaneutraalsus. 12. mail 2021 kiitis Riigikogu heaks riigi pikaajalise arengustrateegia „Eesti 2035“, milles lepiti kokku Eesti riiklik kliimaneutraalsuse eesmärk aastaks 2050 ning vahe-eesmärgiks seati KHG netoheite vähendamine 8000 kt CO2 ekvivalendini aastaks 2035. 8.02.2023 Riigikogu poolt ajakohastatud „Kliimapoliitika põhialused aastani 2050“ näeb ette, et Eesti pikaajaline siht on tasakaalustada kasvuhoonegaaside heide ja sidumine hiljemalt 2050. aastaks ehk vähendada selleks ajaks kasvuhoonegaaside netoheide nullini.

2021. aastal avaldas Euroopa Komisjon uue kliima- ja energiaalase seadusandluse paketi (nn „Fit for 55“ või „Eesmärk 55“ pakett), millega tugevdatakse kaheksat kehtivat õigusakti ja esitatakse viis uut algatust erinevates poliitikavaldkondades ja majandussektorites: kliima, energia ja kütused, transport, hooned, maakasutus ja metsandus. Ettepanekute kohaselt jõustuksid erinevad õigusaktid (või nende muudatused) vahemikul 2023-2026.

2020. aastal oli Eesti kasvuhoonegaaside koguheide ligikaudu 12850 kt CO2 ekvivalenti, mis on 65% võrra vähem kui 1990. aastal. 2021. aastal valminud kasvuhoonegaaside prognoosi aastani 2050 kohaselt on Eestis tarvis „Eesti 2035“ kasvuhoonegaaside vähendamise eesmärkide ning „Eesmärk 55“ paketiga seatud riiklike kohustuste täitmiseks rakendada lisameetmeid.

Lisaks kliimamuutuste leevendamisele on vaja pöörata oluliselt suuremat tähelepanu kliimamuutuste mõjuga kohanemisele. Õigeaegne kliimamuutuse mõjuga arvestamine ja nendega kohanemine vähendab oluliselt teadmatusest tehtavate lühiajaliste otsuste langetamist, mis omakorda aitab kokku hoida ressursse ja vältida kahjusid tulevikus.

Kliimapoliitika fookus lähiaastatel on juba planeeritud meetmetele lisaks täiendavate kliimamõju leevendamise meetmete kaardistamine ja rakendamine eelkõige heitkoguse ühikutega kauplemise süsteemi välistes sektorites, samuti inventuuri ja aruandluse ning meetmete kliimamõju hindamise süsteemi parendamine ja vabatahtliku süsinikuturu riikliku raamistiku kujundamine.

Välisõhu kvaliteedi osas on Eestile aastateks 2020 ja 2030 seatud õhusaasteainete heitkoguste vähendamise kohustused järgmistele saasteainetele: vääveldioksiid (SO2), mittemetaansed lenduvad orgaanilised ühendid (LOÜ), ammoniaak (NH3), eriti peened osakesed (PM2,5) ja lämmastikoksiidid (NOx). Nende eesmärkide saavutamiseks on KeM koostanud teatavate õhusaateainete heitkoguste vähendamise riikliku programmi aastateks 2020–2030.

Eesti täitis aastal 2020 Euroopa Komisjoni poolt aastateks 2020-2029 seatud heitkoguste vähendamise eesmärgid ning on hetkel täitmas ka 2030. a seatud eesmärke enamuste saasteainete puhul, seega on seni rakendatud vähendamismeetmed olnud tõhusad. Jätkuvalt on suurimaks väljakutseks ammoniaagi heitkoguse eesmärgi täitmise hoidmine, mis sõltub võimekusest võtta põllumajandustoodangu (loomade arv, väetiste kasutus) kasvuga samaaegselt kasutusele vähem saastavamaid tehnoloogiaid (sõnnikuhoidlate katmine, vedelsõnniku sisestuslaotus, väetise kiire mulda viimine jmt).

Enimlevinud **F-gaaside** kasutus maailmas tõuseb kiiresti – 10-12% aastas (F-gaaside heitkogused moodustavad 2,5% ELi kasvuhoonegaaside koguheitest), samas Euroopa Liidus kehtib F-gaaside kasutuse vähendamise graafik, millega väheneb turule lastud F-gaaside kogus 79% perioodil 2015-2030. F-gaaside turule laskmise piiramine on otseselt seotud kliimaeesmärkide saavutamisega.

Eestis on **kiirgusohutus** tagatud õigusaktide ja arengukavade rakendamise kaudu rahvusvaheliste nõuete kohaselt ja kooskõlas riigi arengustrateegiaga (kiirgusohutuse riiklik arengukava 2018-2027). Lähiaastate olulisemad tegevused on Paldiski kahe reaktorsektsiooni likvideerimine, lõppladustuspaiga rajamisega seotud tegevused, tuumaenergia kasutuselevõtu analüüs ning (tulenevalt Vabariigi Valitsuse ja Riigikogu otsusest) tuumaenergeetika programmiga alustamine. Lahendamist vajab nimetatud tegevusteks vajalike ressursside pikaajaline tagamine.

Ringmajanduse korraldamine

Ringmajanduspoliitika fookus on kestlikul ressursside kasutamisel, tarbimise ja tootmise edendamisel, ressursitõhususe suurendamisel ning tervikliku keskkonnamõju vähendamisel. Ringmajanduse arendamisel on peamine väljakutse, kuidas tagada ringmajanduse põhimõtete läbiv kasutus ja arusaam nii ühiskonnas üldiselt kui ka erinevates poliitikavaldkondades. Eesti

seadusandluses ei ole praegu ringmajanduse põhimõtteid kirjeldatud, mis omakorda teeb keeruliseks nende süsteemse järgimise. Ka omavalitsuste tegevus ei ole olnud piisav, sest omavalitsustes on ressursside puudus nii inimeste kui ka finantsvahendite osas aga ka tagasihoidlik teadlikkus ringmajanduse võimalustest. Tugevuseks ringmajanduse arendamisel on digilahenduste prioriseerimine ning positiivne trend ettevõtluses aina enam ringmajanduse põhimõtteid juurutada, kuna see on ka kohalikku konkurentsivõimet tugevdav.

Lähiaastate fookuseks ringmajanduse arendamisel on ringmajanduse strateegia ja tegevuskava (kinnitatakse eeldatavalt 2023) juurutamine, sh maapõueressursside mitmekesistamise, väärindamise ja ringmajanduspõhise tootearenduse (sh ärimudelid, finantseerimisskeemid) soodustamine, tootmise ja tarbimise suunamine väärtuspõhiselt ringmajanduse põhimõtteid järgivaks ning jäätmehierarhiast ja tarbijate reaalsetest vajadustest lähtuvaks. Lisaks sekundaarse materjali turunõudluse kasvatamine ning korduskasutamise, parandamise ja renoveerimise soodustamine, sh kohalikul tasandil.

Ringmajanduse edendamisel on **jäätmekäitluse korraldamine** üheks oluliseks osaks. Eesti jäätmekäitluse tugevustena saab välja tuua, et kõigis KOVides on korraldatud jäätmevedu, millega on liitunud valdav osa elanikest. Samuti on olemas nõuetekohane jäätmekäitlustaristu, toimiv pandipakendisüsteem, toimiv ohtlike jäätmete liigiti kogumine ning toimiv tootjavastutuse süsteem. Valdkonna seniseks kitsaskohaks on suurenenud jäätmeteke ning madal olmejäätmete liigiti kogumise tase, samuti jäätmete ringlusse võtmise jätkuvalt madal määr.

Kitsaskohtade lahendamiseks on vajalik jõuda jäätmehierarhiat tervikuna rakendava jäätmekäitluseni, arendades üle Eesti välja optimaalne ja toimiv jäätmete liigiti kogumise taristu ning ringlussevõtu võimekus. Peamiseks väljakutseks on jäätmete liigiti kogumise tagamine, milleks on vaja leida õiged stiimulid, tõsta teadlikkust ning võimendada koostööd riigi, KOVi, tarbija ja jäätmekäitleja vahel. 2021. aastal Maailmapanga poolt läbiviidud analüüsist lähtuvalt on jäätmevaldkonnas lähiaastatel kavas ellu viia struktuursed muudatused ja nö jäätmereform. Hiljemalt 2023. aasta alguses kehtestatakse uus Riigi Jäätmekava kuni aastani 2028, mis on osa süsteemsest ringmajanduse strateegiast ja tegevuskavast. Samuti on lähtuvalt Maailmapanga uuringu tulemusest kavandamisel jäätmeseaduse, pakendiseaduse jt asjaomaste seaduste muudatused. Käitlusvõimekuste suurendamiseks suunatakse jäätmesektorisse EL struktuurivahendeid ka edaspidi.

Eestis on jätkuvalt üheks suuremaks siseriiklikuks kitsaskohaks madal **ressursitõhusus.** Lähiaastatel jätkatakse ressursitõhususe tõstmise toetusmeedet töötlevas tööstuses, et parandada Eesti majanduse konkurentsivõimet ning vähendada tootmises tekkivaid jäätmeid ja jääke. Samuti mitmekesistada ja parandada kohalike ressursside väärindamist ning ringset kasutust.

Ringmajandusele üleminekuks on oluline ka **keskkonnakorralduslike keskkonnameetmete** (keskkonnamõju hindamine, keskkonnatasud, keskkonnahoidlikud riigihanked, keskkonna-juhtimissüsteemid jt) arendamine ja rakendamine. Oluline on avalikus sektoris keskkonnahoidlike riigihangete süsteemne kasutuselevõtmine. Samuti arendatakse edasi ka teiste keskkonnameetmete kasutamist, nagu ökomärgised, keskkonnajuhtimissüsteemid, vaba tahte lepingud. Käimas on **keskkonnakaitselubade** süsteemi reform, eesmärgiga tagada keskkonnakasutuse reguleerimine ühtsetel alustel, tasakaalustatud keskkonna-kasutusest ja keskkonnariskist lähtuv nutikas ning vähese halduskoormusega avalik teenus. Selleks on

käimas projekt "Keskkonnakaitseluba 3.0", samuti arendatakse keskkonnaotsuste infosüsteemi KOTKAS.

Eesti vajab arengupotentsiaali realiseerimiseks jätkuvalt erinevaid **maapõue**ressursse ja toormeid. Maapõue ja seal leiduvaid loodusvarasid tuleb majandusarengu ja keskkonnahoiu tasakaalustamiseks uurida, väärindada ning kasutada Eesti ühiskonnale võimalikult suurt väärtust looval ja jätkusuutlikul moel. Seejuures tagada juurdepääs ja kättesaadavus maapõueressurssidele arvestades keskkonnaalaseid, sotsiaalseid, majanduslikke, geoloogilisi ja julgeoleku aspekte. Lähtuvalt ehitusmaavara nõudluse suurenemisest seoses suurte taristuobjektidega on lähiaastatel fookuses mõjutatud maakondade maavarade teemaplaneeringute läbiviimine. Samuti kaevandatud alade korrastamise ja kuivendatud turbaalade veerežiimi taastamise arendamine, sh maapõueseaduse muutmine, mille käigus töötatakse välja kaevandatud alade korrastamise tagamise ja osalise korrastamise parim süsteem.

Merekeskkonna ja vee kaitse ning kasutus

Merekeskkonna peamiseks probleemiks on mere halb keskkonnaseisund, mida põhjustavad maismaalt ja õhust merre jõudvad saasteained ning laevade poolt tekitatud reostus. Kogu Eesti mereala on halvas keskkonnaseisundis. Samuti halvendavad mere seisundit globaalsed kliimamuutused, mille tõttu merevesi soojeneb ja hapestub. Halvast seisundist tingituna on piiratud mereressursi kasutamisvõimalused majandustegevuses ning ohustatud mere elustiku ja elupaikade säilimine.

Kõige olulisem on tegeleda merre jõudvate saasteainete koguste vähendamisega, eeskätt fosfori- ja lämmastikukoormuse vähendamisega. Samuti tuleb leida lahendus merre jõudvate ohtlike ainete koguste, sh ravimijääkide vähendamiseks.

Hea keskkonnaseisundi saavutamiseks meres on vaja lahendada ka mereprügiga, meremüraga, võõrliikidega ning ülepüügiga seotud keskkonnaprobleemid.

Mere kaitseks tuleb merekaitsealasid tõhustada ja tagada nende sidusus, et saavutada merekeskkonna hea seisund, täita Helcomi Läänemere tegevuskava ja EL bioloogilise mitmekesisuse strateegia 2030 eesmärki võtta 30% merealadest kaitse alla.
Eelkirjeldatud probleemide lahendamine nõuab täiendavaid ressursse.

Vaatamata **veevaldkonnas** tehtud investeeringutele ja rakendatud erinevatele kaitsemeetmetele ei ole veekogumite seisund viimase 12 aasta jooksul paranenud. Ligi poolte pinnaveekogumite ning veerandi põhjaveekogumite puhul on vähemalt hea seisundi eesmärk jätkuvalt saavutamata[5]. 2022–2027 veemajanduskavades on seatud eesmärgiks saavutada 2027. aasta lõpuks 65% pinnaveekogumite ja 74% põhjaveekogumite vähemalt hea seisund. Veekogumite hea seisundi saavutamiseks on esmalt vajalik tõhustada veemajanduskavade rakendamist, millega kaasneb suur ressursivajadus.

Eestis on kõrge ühisveevärgi ja -kanalisatsiooni teenuse kvaliteedi tase ja teenusega liitunute osakaal (ühiskanalisatsiooniga on liitunud 82% elanikkonnast, ühisveevärgiga 88%). Samuti on elanikkonnale ühisveevärgi ja -kanalisatsiooni teenuse hind taskukohane, keskmiselt moodustab hind 1,1% leibkonnaliikme keskmisest netosissetulekust (OECD soovituse kohaselt ei tohiks hind olla kõrgem kui 3-5%). Paljud vee-ettevõtted Eestis on regionaalsed vee-

[5] Eesti pinnaveekogumitest 53% (2020. a) ja põhjaveekogumitest 74% (2020.a) on heas seisundis.

ettevõtted, kes pakuvad ühisveevärgi ja -kanalisatsiooni teenust korraga mitmele kohalikule omavalitsusele, tagades seeläbi kvaliteetsema veeteenuse ka väiksematele asulatele. Seoses välisvahenditest rahastatud toetusmeetmete lõppemisega vee- ja kanalisatsioonitaristu investeeringuteks on tarbijale taskukohase hinna juures sektori jätkusuutlikkuse tagamine keeruline, mistõttu on lähiaastate üheks fookuseks Eesti vee-ettevõtete regionaliseerimise soodustamine, samuti haja-asustusega piirkondade reoveekäitluse investeeringute toetamiseks, sh elanikkonna vee- ja reoveetaristuga liitumiseks vajalike vahendite leidmine.

Eestis üldiselt on piisavalt veeressurssi, mis katab senise inimtegevuse vajaduse ja võimaldab arendada uusi vett tarbivaid tootmisharusid. Kuid vead tiheasustusega piirkondade planeerimisel on kaasa toonud piirkonniti põhjaveevarude ammendumise (nt Harjumaa tiheasustusega piirkonnad). See toob nendes piirkondades kaasa vajaduse veetarbimist piirata ning takistab piirkondade arengut.

Elusloodus kaitse ja kasutus

Elusloodus kaitse ja kasutuse eesmärgiks on, et liigid ja elupaigad on soodsas seisundis, maastikud on mitmekesised ning metsa majandatakse jätkusuutlikult. Vaid hästi toimivad ja elurikkad ökosüsteemid on võimelised pakkuma ökosüsteemi teenuseid ning aitavad kohaneda kliimamuutustega. Eesti maismaast on looduskaitseseaduse alusel kaitstavate objektidena (kaitsealad, hoiualad, püsielupaigad, üksikobjektid) kaitse all 19,5%[6] ja merest koos majandusvööndiga 18,7%. Oluline osa kaitstavast territooriumist on range kaitse all – 11% maismaapindalast. Aktiivselt tegeletakse ohustatud liikide ja elupaigatüüpide kaitse ja seirega. Aladele on kehtestatud kaitserežiim ning kaitsealadele ja püsielupaikadele alaspetsiifilised kaitse-eeskirjad. Elupaikade ja liikide soodsa seisundi saavutamine on raskendatud vähese teadlikkuse ja majandushuvide eelistamise tõttu. Elurikkuse kaitset ei nähta majandusringkondades arenguvõimalusena. Looduskaitse ja säästev maakasutus ei ole teistesse poliitikavaldkondadesse ja ruumiloomesse piisavalt integreeritud, mille tulemusena jätkub loodusliku mitmekesisuse vähenemine, seda nii maastiku, liigilise kui geneetilise mitmekesisuse tasemel. Puuduvad tõhusad meetmed säilitamaks elurikkust väljaspool kaitstavaid loodusobjekte. Ohuks on kujunemas ka võõrliikide laienev levik, mida põhjustavad peamiselt globaalsed kaubaveod ja soodustavad kliimamuutused. Suurte taristuobjektide rajamisel suureneb surve keskkonnale ja vajadus planeerida elurikkust suurendavaid ning kaitsvaid meetmeid.

Lähiaastate fookuses on loodusväärtuste kaitseks kehtestatud meetmete tõhususe ja kaitsekorralduse tulemuslikkuse hindamise süsteemi väljatöötamine ja rakendamine, looduskaitse ja keskkonnaga seotud andmete haldamiseks Eesti looduse infosüsteemi EELISe arendamine, elupaikade tegevuskavade, liigitegevuskavade ning alade kaitsekorralduskavade koostamine ja uuendamine. Kesksel kohal on ka siin looduskaitsetegevusteks vajalike ressursside leidmine.

Metsade jätkusuutlik majandamine aitab tagada ka metsade elurikkuse kaitse ja saavutada valdkonna kliimaeesmärke. Eesti metsamaa pindala on 2,3 mln hektarit, moodustades üle poole kogu Eesti maismaa pindalast. Looduskaitse alla kuuluva metsamaa osakaal on viimase kümnendi jooksul suurenenud. Riigimetsamaa 1,08 mln hektarist on nüüdseks range kaitse all kolmandik ning kogu metsamaa pindalast moodustab range kaitse all olev mets 17,5% (SMI 2021 järgi). Metsade kasutus on võimalikult mitmekülgne, vastab ühiskonna ootustele ja vajadustele, aitab leevendada kliimamuutusi ja nende mõjuga kohaneda ning tagab sotsiaalselt

[6] infoleht.keskkonnainfo.ee/avalik/el_fil/kaitstav_territ31122021.htm

tasakaalustatud elu- ja majanduskeskkonna ning metsaökosüsteemide soodsa seisundi. Nüüdisaegne haridussüsteem ja metsateadus, samuti selgelt mõistetav ja avalikkusele kergelt kättesaadav teave metsandusest, suurendavad ühiskonna teadlikkust ja kujundavad hoiakuid jätkusuutliku metsanduse suunas ning tagavad puidu maksimaalse väärindamise ja kõigi metsaga seotud hüvede targa kasutuse. Eeldatavalt kinnitatakse 2023. aastal uus metsanduse arengukava aastani 2030, mis sätestab järgneva kümnendi metsanduse arengusuunad. Metsa vääriselupaikade kaitseks viiakse läbi üle-eestiline inventuur ning vabatahtliku kaitse eesmärgil sõlmitakse erametsaomanikega lepinguid. Järgmiste aastate peamiseks fookuseks on töötada välja regionaalsed või riiklikud mudelid metsa biomassi ja süsinikuvoogude hindamiseks ning erinevate majandamisvõtete mõju selgitamiseks süsinikubilansile. Samuti on fookuseks puidu väärindamise suurendamine.

Jahiulukite jätkusuutlikule kasutamisele aitavad kaasa ulukiseire andmete kogumine, andmete analüüsimine, hinnangute andmine ulukite arvukusele ja selle põhjal küttimisettepanekute tegemine, probleemliikide ohjamiseks tegevuskavade koostamine ning jahimeeste koolitamine.

Ruumiandmete ja ilmainfo tagamine ning maatoimingud

Maa on üks olulisemaid riigi ressursse. Riigimaast 96% valitseb Keskkonnaministeerium. Lõpusirgel oleva maareformi lõpetamiseks on vaja teha erinevaid toiminguid vähemalt 15 300 maaüksusega, sealhulgas läbi viia veel ligikaudu 7500 menetlust reformimata maal asuvate ehitiste omanike kasuks, maa riigi omandisse jätmiseks või munitsipaalomandisse andmiseks. Riigi maareservi haldamiseks on kasutusse võetud uus riigi kinnisvararegister.

Ruumiandmeteenusega hallatakse avalikkusele olulisi ruumiandmeid, nendega seotud toodete sh kaartide arendamist ja rakendatakse andmeteadust keerukate ruumiandmete analüüside läbiviimiseks. Läbi Eesti topograafia andmekogu andmete pideva uuendamise tagatakse ruumiandmed teistele riiklikutele registritele, nagu maakataster, aadressiandmete infosüsteem, teeregister jne, kui ka topograafiliste kaartide koostamiseks (näiteks Eesti põhikaart). Maakatastri pidamisel jätkatakse infotehnoloogiliste võimaluste arendamist, mis loob täiendava võimaluse parandada katastriandmete kvaliteeti. Aastal 2022 viid üle pika aja läbi maa korraline hindamine.

Ilmainfo on fundamentaalseks aluseks kliimamuutustega kohanemise ja nende leevendamise meetmete rakendamisel, sh äärmuslikeks ilmastikunähtusteks valmisoleku tagamisel. Viimase juures on eriti oluline varajase hoiatussüsteemi toimivus. Ühelt poolt on usaldusväärsete prognooside ja hoiatuste aluseks nõuetele vastavad ja kvaliteetsed vaatlusandmed. Vaatlusandmete kogumiseks on vajalik jätkusuutlik ja toimepidev seirevõrk. Lähiaastate fookuseks on avalikkusele operatiivse ilmainfo ja ilmaprognooside tagamisega seotud süsteemide edasine arendamine.

Keskkonnateadlikkuse (sh keskkonnahariduse) edendamine ja korraldamine, keskkonnainfo

Tagamaks ühiskonnas arusaam keskkonda säästvast tarbimisest, mis toetaks elurikkuse säilitamist, ökosüsteemi teenuste hoidmist ja aitaks leevendada kliimamuutusi, on pidevalt vajalik tegeleda **keskkonnateadlikkuse edendamisega**, kujundades Eesti inimeste hoiakuid ja käitumisharjumusi keskkonnahoidlikumaks, et inimesed oskaksid hinnata oma tegevuste otsest või kaudset mõju loodusele. Seejuures on võrdselt oluline nii loodusteaduslik ja keskkonnaalane kirjaoskus, süsteemne mõtlemine, millele pannakse alus koolis, kui ka võimalus leida usaldusväärset asjakohast keskkonnateavet, et teha igapäevaelus keskkonnasäästlikke otsuseid ja valikuid. Oluline on arendada tähendusliku teaduspõhise

keskkonnainfo loomise ja edastamise süsteemi kõrvale ka võimalused selleks, et inimesed saaksid keskkonnateadlikult käituda. Kuigi suur osa inimestest peab end keskkonnateadlikeks (keskkonnateadlikkuse indeks oli 2022.a 41,6%), ei toeta seda väidet inimeste tegelik käitumine.

Kuigi suur osa elanikest väärtustab puhast ja looduslikult mitmekesist elukeskkonda ning teab, kuidas elada keskkonda säästvalt, ei rakendu see igapäevases tegevuses oskuste ja võimaluste vähesuse tõttu[7]. Selleks on vaja pidevalt tegeleda kõigi elanikkonna gruppide keskkonnateadlikkuse suurendamisega ning samal toetada tegevusi, teenuseid ja tooteid, mis soodustavad keskkonnateadlike käitumisharjumuste kujunemist.

Keskkonnateadlikkuse ja **-hariduse** suunamiseks valmis 2018. aasta sügisel Keskkonnaministeeriumi ning Haridus- ja Teadusministeeriumi koostöös tegevuskava[8], mille elluviimist hinnatakse ja koostatakse 2023. aasta alguses uus tegevuskava aastateks 2023-2026. Eesti Loodusmuuseumi ja Keskkonnaameti baasil kaasates ka erinevate pädevustega keskkonnahariduskeskusi, luuakse üleriigiline keskkonnahariduse kompetentsikeskus, oluline rõhk on haridusstrateegia väljatöötamisel ja sellest lähtuva haridustegevuse integreerimine ELM-i loodava uue ekspositsiooniga. Eestis tegutseb üle 150 keskkonnahariduskeskuse, kes pakuvad õppeprogramme koolidele ja lasteaedadele.

Keskkonnateadlikkuse üheks aluseks on ka ajakohane, kvaliteetne ja kättesaadav **keskkonnainfo**. Keskkonna info üheks saamise üheks vahendiks on keskkonnaseire, kus tuleb arendada ja kasutusele võtta uued tehnoloogilised lahendused ning tagada keskkonnaseire, andmeanalüüsi ning keskkonnainfo valdkonna terviklik arendamine. Keskkonnainfo kättesaadavuse parandamiseks on töösse võetud ja edasiselt sisustamisel keskkonnaportaal.

5. Programmi olulised tegevused aastatel 2023-2026

Meede 1. Kliimaeesmärkide elluviimine, välisõhu kaitse ja kiirgusohutus

- Kliimaseaduse väljatöötamine
- Taastuvenergia ja rohetehnoloogiate kasutuselevõtu edendamine ja koordineerimine
- Kliimamõju hindamise käsitluse kujundamine KMHdes, KSHdes ja keskkonnalubades ning selle rakendamine
- Kliimavaldkonna teadlikkuse suurendamise kommunikatsioonistrateegia ja -tegevuskava elluviimine.
- Täiendavate kliimamõju vähendavate meetmete kaardistamine, KHG heite vähendamise potentsiaali analüüs ja meetmete rakendamine kasvuhoonegaaside heitkoguste vähendamiseks ELi kasvuhoonegaaside lubatud heitkoguse ühikutega kauplemise süsteemi välistes sektorites.
- Euroopa Majanduspiirkonna perioodi 2014-2021 finantsmehhanismi kliimaprogrammi „Kliimamuutuse leevendamine ja nendega kohanemine“ elluviimine.
- Vabatahtliku süsinikuturu riikliku raamistiku väljatöötamine, et soodustada ettevõtete kliimaeesmärkidesse panustamist.
- Organisatsioonide kasvuhoonegaaside jalajälje mudeli rakendamise koordineerimine.
- Keskkonnaministeerium koostas LIFE Strateegilise Integreeritud Projekti taotluse „Kliimamuutustega kohanemise tegevuste elluviimine Eestis“. Projekti eesmärk on viia ellu Kliimamuutustega kohanemise arengukava KeM vastutusalas olevaid tegevusi aastani

[7] Eesti elanike keskkonnateadlikkuse uuring 2020 - https://envir.ee/media/2091/download
[8] https://envir.ee/kaasamine-keskkonnateadlikkus/keskkonnateadlikkus/keskkonnahariduse-ja-teadlikkuse-tegevuskava-2019

2031. Projekti kestus on 9 aastat ja maht on 18,8 miljonit eurot, millest riiklik omafinantseering on 7,5 mln eurot.

- Kliimaneutraalsuse saavutamiseks on vaja kuivendatud turbaalad viia kasvuhoonegaaside netosidujaks.
- Teatavate õhusaasteainete heitkoguste vähendamise riikliku programmi aastateks 2020–2030 rakendamine ja uuendamine õhukvaliteedi parandamiseks.
- Paldiski endise tuumaobjekti kahe reaktorisektsiooni likvideerimise ja radioaktiivsete jäätmete lõppladustuspaiga rajamise eriplaneeringu koostamise ja keskkonnamõjude hindamise, ning nendeks vajalike uuringute elluviimine.
- Tuumaenergia kasutusele võtmise võimaluste analüüsimine.
- Vesinikutehnoloogiate kasutuselevõtu arendamine (2023–2026).

Meede 2. Ringmajanduse korraldamine

- Tootjate ja tarbijate võimekuse suurendamine kestliku tootepoliitika suunas, sh majanduslik raamistik, ressursitõhusus, ökomärgised, keskkonnajuhtimissüsteemid (2023-2026).
- Keskkonnahoidlike riigihangete kohustuslik rakendamine avalikus sektoris (2023-2026).
- Kestliku rahastuse põhimõtete ja praktika rakendamine keskkonnakestlike investeeringute soodustamiseks Eestis (2023-2026).
- Taastuvenergeetikale ülemineku kiirendamine, sh keskkonnamõju hindamise ja keskkonnamõju strateegilise hindamise (KMH/KSH) menetluste efektiivsuse suurendamine selliselt, et ei kaasneks kvaliteedi langust (nt etappide kaotamine või ühildamine) (2023-2026).
- Uue keskkonnakasutuse regulatsiooni kontseptsiooni väljatöötamine. Keskkonnaotsuste infosüsteemi KOTKAS edasiarendamine, kuhu koondatakse kogu keskkonnakaitselubadega seonduv menetlus taotlemisest ja riigilõivu tasumisest keskkonnatasu deklareerimise ja aastaaruannete koostamiseni, sh tuulikute taluvustasu arvestamisega seonduva arendustöö tegemine (2023-2026).
- Riigi jäätmekava koostamine aastateks 2022-28 ja jäätmekäitlussüsteemi arendamine vastavalt Maailmapanga analüüsile (2023-2026).
- Riigi kohustusse jäänud kaevandatud maa ja maapõue korrastamise korraldamine (altkaevandatud alad, karjäärid ja kuivendamisest rikutud veerežiimiga turbaalad) sh kahjude hüvitamise regulatsiooni koostamine (2023-2026).
- Maavarade maakondlike teemaplaneeringute algatamises ja koostamises osalemine (2023-2026).
- Mullakaitse poliitika väljatöötamine ja rakendamine (2023-2030).

Meede 3. Merekeskkonna ja vee kaitse ning kasutus

- Mereala hea keskkonnaseisundi saavutamiseks merestrateegia meetmekava rakendamine, mereala hinnangu ajakohastamine ning mereseire programmi uuendamine ja rakendamine.
- Mereuuringute sh mikroplasti, saasteainete leviku, laevanduse keskkonnamõju ning elustiku inventuuride jms korraldamine. .
- Merekeskkonna kaitse alase keskkonnajärelevalve süsteemi tõhustamine, järelevalve süsteemi uuendamine ja arendamine.
- Reostustõrje ja mereuuringute võimekuse tagamine ning suurendamine sh uue multifunktsionaalse laeva kasutusele võtmisega.
- Veekogumite hea seisundi saavutamiseks perioodi 2022-2027 veemajanduskavade rakendamine ning edukaks rakendamiseks vajalike ressursside tagamine (k.a inimesed).

- LIFE integreeritud veemajanduse projekti rakendamine, mille raames viiakse ellu Viru alamvesikonna veekogumite hea seisundi saavutamiseks vajalikud meetmed kuni 2028. a lõpuni. 10 aastat kestva projekti kogumaksumus on ligi 16,7 miljonit eurot.
- Sademevee kombineeritud lahenduste meetme väljatöötamine ja rakendamise tagamine lokaalsete üleujutuste leevendamiseks või vältimiseks (2022-2027).
- Pandivere, Adavere-Põltsamaa nitraaditundliku ala tegevuskava 2021-2024 rakendamine pinna- ja põhjaveele põllumajandustootmisest tuleneva keskkonnariski vähendamiseks ja uue perioodi 2025-2028 kava väljatöötamine 2025. a lõpuks.

Meede 4. Elusloodus kaitse ja kasutus

- Elupaikade (mh sood, metsad, pärandniidud, vooluveekogud) ja liikide kaitse, taastamine ja tegevused nende soodsa seisundi saavutamiseks, et ühegi EL kaitsealuse elupaiga ja liigi kaitsesuundumus ja seisund ei halveneks ning ebasoodsas seisundis olevatest elupaikadest ja liikidest 30% saavutaks aastaks 2030 soodsa seisundi või näitaks selget positiivset suundumust paranemise poole. Mh on vajalik defineerida loodus- ja põlismetsad, need kaardistada, võtta range kaitse alla ja seirata. Koostatakse ja rakendatakse looduse taastamise kava vastavalt EL määrusele (2023-2026).
- Looduskaitse tulemuslikuks korraldamiseks vajalikus mahus järjepideva, usaldusväärse ja süsteemse ülevaate tagamine siinsest liikide ja ökosüsteemide/koosluste seisundist. Selleks kasutame mh senisest enam innovaatilisi seire- ja inventuurilahendusi, rakendusuuringuid, uuendame ja arendame andmebaase ja veebirakendusi. Kaasaegse Eesti looduse infosüsteemi EELISe arendamine looduskaitse ja keskkonnaga seotud andmete paremaks haldamiseks, kasutamiseks ja avalikustamiseks (2024-2026).
- Looduskaitsepiirangute kompenseerimine vajalikus mahus, sh toetuse maksmise jätkamine, sh väljaspool Natura 2000 alasid kaitstavate metsade omanikele (2023-2026).
- Kaitstavate liikide, sh hanede poolt tekitatud kahju ennetamise ja kompenseerimise süsteemi tõhustamine 2023-2026.
- LIFE-IP projekti "Metsa- ja põllumajandusmaastike terviklik majandamine Natura 2000 elupaikade ja liikide kaitsestaatuse parandamiseks" elluviimine aastatel 2020–2029. Projekti eesmärk on kaitsta ja taastada traditsioonilisi Eesti maastikke ja ökosüsteeme ning parandada seal elavate liikide seisundit kogumaksumusega 19,4 mln kümne aasta jooksul, millest välisabi 60% ehk 11,6 mln.
- Metsanduse arengukava aastani 2030 koostamine ja rakendamine (2023-2026).
- Väärielupaikade inventeerimine ja kaitse lepingute sõlmimine (2023-2026).
- Arendatakse kaugseire võimalusi ja uuritakse metsamajanduslike tegevuste mõju süsiniku sidumisele (2023-2026).
- Erametsanduse arengut ja kestlikkust toetatakse tugisüsteemi abil, mille kaudu suunatakse metsaomanike ühistegevust metsade kasvatamisel ja kasutamisel sh toetatakse erametsade metsauuendustööde tegemist võimalikult heade pärilike omaduste ja kasvukohale sobivamate kodumaiste puuliikidega. Ergutatakse omamaist taimetootmist ja üldist uuendusmahtude suurendamist (2023-2026).
- Puidust referentshoone (loodusmuuseumi ja keskkonnamaja) rajamine eesmärgiga luua suurte puitehitiste ehitamise kogemus ja suurendada sellega Eesti puidusektori ekspordipotentsiaali ning edendada kohaliku tooraine väärindamist.
- Maismaa tuuleparkidega kaasneva täiendava asendusmetsastamise kontseptsiooni väljatöötamine ja rakendamine (2023-2026).

Meede 5. Ruumiandmete ja ilmainfo tagamine ning maatoimingud

- Avalikkusele ajakohaste maakatastriandmete tagamine, sh e-katastri arendamine.

- Kvaliteetsete ja rohkemate ruumiandmete kättesaadavaks tegemine INSPIRE nõuetekohaste teenuste kaudu.
- 3D ruumiandmete avalikku kasutuse suurendamine.
- ESTHub'i vahendatud satelliitide andmete kasutuse suurendamine.
- Avalikkusele operatiivse ilmainfo ja ilmaprognooside tagamise arendamine. Meteoroloogiateave on avaandmete direktiivi alusel väärtuslike andmestike kategoorias, mis peab olema avalikkusele vabalt kättesaadav.

Meede 6. Keskkonnateadlikkuse (sh keskkonnahariduse) edendamine ja korraldamine

- Keskkonnahariduse- ja teadlikkuse tegevuskava 2023-2026 vastuvõtmine ja elluviimine koostöös Haridus- ja Teadusministeeriumiga sh riikliku keskkonnahariduse arendamise programmi kavandamine ja elluviimine (2023-2026).
- Eesti Loodusmuuseumi uue ekspositsiooni loomine ning üleriigilise keskkonnahariduse kompetentsikeskuse arendamine (2023-2025). Põhjamaade kaasaegseima Loodusmuuseumi valmimine (sh uus püsiekspositsioon ning loodusteaduslike kogude kolimine).
- Teaduspõhise, ajakohase ja tähendusliku keskkonnainfo kättesaadavuse tagamine erinevatele sihtgruppidele sh „Keskkonnaportaali" arendamine (2023-2026).
- Toimiva seirevõrgu tagamine, et omada infot keskkonnaseisundist ja surveteguritest, mille põhjal on võimalik kujundada tõhusat faktipõhist keskkonnapoliitikat.
- Keskkonnaministeeriumi valitsemisala teadus- ja arendustegevuse võimekuse tõhustamine.

6. Meetmed ja tegevused

Meede 1. Kliimaeesmärkide elluviimine, välisõhu kaitse ja kiirgusohutus

Meede 1	**Kliimaeesmärkide elluviimine, välisõhu kaitse ja kiirgusohutus**				
Meetme eesmärk:	Kliimamuutuste mõjuga kohanemise võimekus on paranenud ning kliimamuutuste mõju on leevendatud, välisõhk on puhas, kiirguskaitse areng on tagatud.				
Meetme kirjeldus:	Meede koosneb kolmest programmi tegevusest: kliimamuutuste leevendamine ja kliimamuutustega kohanemine, õhukvaliteedi parendamine, kiirgusohutuse tagamine. Eesmärki aitavad oma teenuste kaudu saavutada: Keskkonnaministeerium, Keskkonnaamet, Keskkonnaagentuur ja Keskkonnaministeeriumi Infotehnoloogiakeskus.				
Meetme mõõdikud	**2022 (algtase)**	**2023 (sihtase)**	**2024 (sihtase)**	**2025 (sihtase)**	**2026 (sihtase)**
Kliimariske teadvustavate ja vastavaid meetmeid võtnud inimeste osakaal, %	47 (2021)	60		> 60	
Välisõhu kvaliteedi tase ei ületa piirnorme	välisõhu kvaliteedi piirnormid ei ole täidetud (2021)	jah	jah	Jah	jah

Kiirgusallikatega seotud intsidentide arv aastas	0 (2021)	≤8	≤8	≤8	≤8
Poliitika kujundamisel ja õigusloomes on arvestatud Rahvusvahelise Aatomienergiaagentuuri (IAEA) kiirgusohutuse standarditega, kiirgusohutuse raamistiku hindamise IRRS auditi ja radioaktiivsete jäätmete käitlemise riiklikku korralduse ja dekomissioneerimise auditi ARTEMIS ettepanekutega	Jätkati ettepanekute plaanikohast rakendamist	2019.a IRRS-follow up ja ARTEMIS ettepanekud on rakendatud	2019.a IRRS-follow up ja ARTEMIS ettepanekud on rakendatud	2019.a IRRS-follow up ja ARTEMIS ettepanekud on rakendatud	2019.a IRRS-follow up ja ARTEMIS ettepanekud on rakendatud

Tegevus 1.1. Kliimamuutuste leevendamine ja kliimamuutustega kohanemine

Programmi tegevus 1.1.	**Kliimamuutuste leevendamine ja kliimamuutustega kohanemine**				
Tegevuse eesmärk:	Välja on töötatud ja ellu on rakendatud poliitikad, tegevused ning meetmed, mis toetavad kliimamuutuste leevendamist ja mõjuga kohanemist igal tasandil. Fluoritud kasvuhoonegaase sisaldavate toodete, seadmete, süsteemide ja mahutite kontrollimine ja piiramine on tagatud ning vastav poliitika kujundatud ja rakendatud.				
Tegevuse kirjeldus:	Eesmärgi täitmiseks tagatakse kliimapoliitika kujundamine ja rakendamine kooskõlas riigi arengustrateegiatega ning rahvusvaheliste nõuetega. Suurendatakse elanikkonna teadlikkust kliimavaldkonnas. Tagatakse toimiv ja ajakohane kasvuhoonegaaside lubatud heitkoguse ühikutega kauplemise süsteem, tehakse kliimavaldkonna analüüse ja prognoose, koostatakse ja esitatakse kliimaaruandeid. Tagatakse osoonikihti kahandavate ainete ja f-gaaside käitlemine ja järelevalve, tagatakse võimekus järk-järgult üle minna alternatiivsetele väikese kliimamõjuga külmaainete kasutamisele. Antakse fluoritud kasvuhoonegaase sisaldava toote, seadme (jahutus- ja kliimaseadmete ning soojuspumpade, paiksete tuletõrjeseadmete) ja süsteemi käitlemislube.				
Tegevuse mõõdikud	**2022 (algtase)**	**2023 (sihtase)**	**2024 (sihtase)**	**2025 (sihtase)**	**2026 (sihtase)**
Kasvuhoonegaaside lubatud heitkoguse ühikutega kauplemise süsteem on rakendatud	Jah (2021)	jah	jah	Jah	jah
Korraldatud infopäevade ja seminaride arv	3 (2021)	2	2	2	2
Eestis esmakordselt turustatud f-gaaside absoluutkoguse vähenemine (63% 2015.a)	45 (2020)	45%	31%	31%	31%

Olukorra lühianalüüs

Eesti kliimapoliitikat mõjutavad kokkulepped nii globaalselt ÜRO tasandil kui Euroopa Liidus. Globaalne kliimaeesmärk on seatud Pariisi kokkuleppega, mille põhieesmärgid on kliimamuutuste leevendamine ja heitkoguste vähendamine, et hoida globaalse keskmise temperatuuri tõus tuntavalt alla 2°C võrreldes tööstusrevolutsiooni eelse ajaga. Lisaks leevendamise eesmärgile sätestab Pariisi kokkuleppe artikkel 7 üleilmse kliimamuutustega kohanemise eesmärgi (*global goal of adaptation*), mille kohaselt tuleb tugevdada ühiskonna võimet kliimamuutustega toimetulemiseks ning suurendada arengumaadele antavat toetust kliimamuutustega kohanemiseks. Lisaks on ÜRO kliimaläbirääkimisel osapooled vastu võtnud mitmeid olulisi otsuseid ja suunavaid kokkuleppeid (nt Glasgow kliimapakt) ning sektoriaalseid deklaratsioone (Eesti on liitunud ülemaailmne metaanideklaratsioon, kivisöest loobumise liidu

ning metsa ja maakasutuse deklaratsiooniga), mille rakendamine annab eeldused globaalse keskmise temperatuuritõusu pidurdamiseks ja 1,5 kraadi poole püüdluseks.

Euroopa Liidu ühine eesmärk on vähendada aastaks 2030 KHG-de heitkogust vähemalt 55% võrreldes 1990. aasta tasemega. See otsus on sätestatud Euroopa kliimamääruses[9], mis jõustus 2021. aasta juunis. Eesti 2030. aasta eesmärk on vähendada KHG-de heitkoguseid 70% võrreldes 1990. aasta tasemega. 2030. aasta kliima- ja energiapoliitika eesmärkide täitmiseks koostasid KeM ja MKM koostöös 2019. aasta lõpuks riikliku energia- ja kliimakava (REKK), milles lepiti kokku riigi pikaajalised tegevused[10]. REKKi eduaruanne esitatakse Komisjonile 2023. aastal ja ajakohastatud aruanne 2024. aastal.

12. mail 2021 kiitis Riigikogu heaks riigi pikaajalise arengustrateegia „Eesti 2035“, milles lepiti kokku Eesti riikliku kliimaneutraalsuse eesmärgis aastaks 2050. „Eesti 2035“ tegevuskava seab 2035. aastaks kasvuhoonegaaside netoheite eesmärgiks 8 mln tonni CO2-ekvivalenti. 8.02.2023 Riigikogu poolt ajakohastatud „Kliimapoliitika põhialused aastani 2050“ näeb ette, et Eesti pikaajaline siht on tasakaalustada kasvuhoonegaaside heide ja sidumine hiljemalt 2050. aastaks ehk vähendada selleks ajaks kasvuhoonegaaside netoheide nullini.

2020. aastal oli Eesti kasvuhoonegaaside koguheide[11] ligikaudu 12,9 t CO2 ekvivalenti, mis on 65% võrra vähem kui 1990. aastal. Arvestamata LULUCF sektorit, oli Eesti KHG netoheide ligi 11,6 miljonit t CO2 ekv. 2022. aasta juunis avaldatud esialgsete KHG inventuuri andmete kohaselt on 2021. aasta heide mõnevõrra suurem kui see oli 2020. aastal. 2022. aasta sügisel valminud kasvuhoonegaaside prognoosi aastani 2050 kohaselt on Eestis tarvis „Eesti 2035“ kasvuhoonegaaside vähendamise eesmärkideni jõudmiseks rakendada lisameetmeid.

14. juulil 2021 avaldas Euroopa komisjon uue kliima- ja energiaalase seadusandluse paketi (nn „Fit for 55“ või „Eesmärk 55“ pakett). Ettepanekute kohaselt jõustuksid erinevad õigusaktid (või nende muudatused) vahemikul 2023-2026. „Eesmärk 55“ paketiga tugevdatakse kaheksat kehtivat õigusakti ja esitatakse viis uut algatust erinevates poliitikavaldkondades ja majandussektorites: kliima, energia ja kütused, transport, hooned, maakasutus ja metsandus. 2022. aasta lõpuks on mitmete kliima-alaste õigusaktidega saavutatud läbirääkimistel esialgsed kokkulepped.

Euroopa Liidu ülese eesmärgina on seni kehtinud eesmärk vähendada Euroopa Liidu kasvuhoonegaaside lubatud heitkoguse ühikutega kauplemise süsteemi (edaspidi ka ELi HKS) sektori koguheidet 43% võrreldes 2005. aastaga. „Eesmärk 55“ raames saavutatud kokkuleppe kohaselt on uus eesmärk heite vähendamine 62%. Eesmärk on seatud ELi HKSi kuuluvate sektorite üleselt ja riiklikke eesmärke ei ole. Turg reguleerib heite vähendamist läbi turul saadaval olevate lubatud heitkoguse ühikute koguse järk-järgulise vähendamise. Eesti ELi HKSi sektorite kasvuhoonegaaside heide on 2021. aasta andmete kohaselt vähenenud üle 45% võrreldes süsteemi algusaastaga 2005. Vähenemine on toimunud valdavalt seoses põlevkivist elektri tootmise vähenemisega. 2021. aastal algas ELi HKSi neljas kauplemisperiood, mis on võrreldes eelnevate perioodidega kestuselt pikem, mis omakorda jaguneb kaheks nö eraldusperioodiks (2021–2025 ja 2026–2030). Riigile iga-aastaselt laekuvatest ELi HKSi

[9] Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2021/1119, millega kehtestatakse kliimaneutraalsuse raamistik ning muudetakse määruseid (EÜ) nr 401/2009 ja (EL) 2018/19999 (Euroopa Kliimamäärus): https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021R1119&from=EN

[10] REKK lähtub muuhulgas Riigikogus 2017. aastal vastu võetud arengudokumendist „Kliimapoliitika põhialused aastani 2050“ (envir.ee/kliimapoliitika-pohialused-aastani-2050).

[11] Kasvuhoonegaaside koguheide hõlmab kõikide sektorite netoheidet, sh LULUCF sektorit.

enampakkumistuludest vähemalt 50% suunatakse kliimapoliitika eesmärkide täitmiseks. „Eesmärk 55“ kohaselt laieneb ELi HKS alates 2024. aastast ka meretranspordile. 2027. aastal luuakse lisaks ka uus ELi HKS maanteetranspordi ja hoonetesektorile.

Riiklik KHG vähendamise kohustus on seatud jõupingutuste jagamise määruse sektorites. Jõupingutuste jagamise määrus katab neid valdkondi, mis EL HKS-i alt välja jäävad (transport, jäätmed, põllumajandus, tööstuslikud protsessid, väikesemahuline energiatootmine ja hooned). Eestil tuleb uue kokkuleppe järgi jõupingutuste jagamise sektorites aastaks 2030 KHG heidet vähendada 24% võrra võrreldes 2005. aastaga. Selle eesmärgi saavutamine saab olema suur väljakutse. Tagada pole vaja mitte üksnes prognoosides kajastuvate meetmete elluviimine selliselt, et oodatav mõju oleks tagatud, vaid vajalik on uute meetmete rakendamine ning olemasolevate meetmete laiendamine, mis peavad kajastuma erinevates riigi strateegilistes arengudokumentides. Eesmärgi saavutamata jätmisel peab riik puudujäägi ostma mõnelt teiselt EL-i liikmesriigilt, võimalik on mõnevõrra kasutada ka LULUCF sektoris tekkivat sidumise ülejääki.

Lisaks kehtib maakasutuse, maakasutuse muutuse ja metsanduse (LULUCF) sektoritele uue kokkuleppe järgi põhimõte, et riik peab aastatel 2021-2025 tagama nn *no-debit* reegli täitmise, ehk sektori heitkogused peavad olema kompenseeritud samaväärse sidumisega. Aastateks 2026-2029 seatakse aga liikmesriikidele kasvuhoonegaaside sidumise eelarve ning aastaks 2030 LULUCF sektori suhteline sidumise eesmärk, mille järgi Eesti peab baastasemega (aastate 2016-2018 keskmine) võrreldes suurendama KHG sidumist 434 kt CO2 ekv võrra. Sektori sidumiskohustus suureneb märkimisväärselt ning sihttasemete saavutamiseks tuleb rakendada täiendavaid meetmeid.

Lisaks kliimamuutuste leevendamisele on vaja pöörata oluliselt suuremat tähelepanu kliimamuutuste mõjuga kohanemisele. Õigeaegne kliimamuutuse mõjudega arvestamine ja nendega kohanemine vähendab oluliselt teadmatusest tehtavate lühiajaliste otsuste tegemist, mis omakorda aitab kokku hoida ressursse ja vältida kahjusid tulevikus. Kohanemise eesmärkide täitmine eeldab nii piisavat rahalist panust meetmete rakendamisel kui ka inimressurssi poliitikate kavandamisel ja elluviimisel. Seetõttu on oluline tagada hea koostöö ja infovahetus ning kõigi asjakohaste valdkondade eesmärkide ja indikaatorite sidusus kliimaeesmärkidega.

Kliimameetmeid rakendatakse eri valdkondades, kuid sellest puudub ühtne riigiülene ülevaade. Mitmete meetmete kliimamõju pole hinnatud või pole võimalik hinnata. Näiteks 2021. aasta kasvuhoonegaaside prognooside tegemisel tuvastati 66 kliimameedet, kuid vaid 1/3 tuvastatud meetmete mõju sai arvuliselt hinnata, mis mõjutab omakorda Eesti kasvuhoonegaaside prognooside täpsust. Sarnased probleemid esinevad ka kohanemise meetmete hindamisel. Olukorra parandamiseks on vaja jätkata inventuuri ja aruandluse parandamist ja täpsemaks muutvaid arendustöid ning suurendada teiste haldusalade teadlikkust riikliku KHG inventuuri ja meetmete mõjude hindamise teemal. Samuti vajab ettevõtete kliimaeesmärkidesse panustamise soodustamine riiklikku raamistikku, tagamaks läbipaistvus, rohepesu vältimine ning teiste säästva arengu eesmärkide toetamine. Täiendavalt panustatakse taksonoomia määruse ülevõtmisse läbi ettevõtete võimekuse tõstmise ning aruandluseks vajalike andmete koondamise ja kättesaadavaks tegemise.

Enimlevinud F-gaaside kasutus maailmas tõuseb kiiresti – 10 - 12% aastas, samas Euroopa Liidus kehtib F-gaaside kasutuse vähendamise graafik, millega väheneb turule lastud F-gaaside kogus 79% perioodil 2015-2030. Praegu moodustavad F-gaaside heitkogused 2,5% ELi

kasvuhoonegaaside koguheitest, kuid erinevalt teistest kasvuhoonegaaside heitkogustest, mis on võrreldes 1990. aastaga vähenenud, olid F-gaaside heitkogused 1990-2014 vahemikus kahekordistunud. F-gaaside turule laskmise piiramine on otseselt seotud kliimaeesmärkide saavutamisega, et suudaksime kasvuhoonegaaside heitkoguseid vähendada 55% 2030. aastaks võrreldes 1990. aastaga ning saavutada kliimaneutraalsus 2050. aastaks.

F-gaaside kiire vähendamise tõttu toimub Euroopa Liidu turul **F-gaaside ebaseaduslik kaubandus**. 2018. aastal moodustasid Euroopasse sisenenud ebaseaduslikud F-gaasid hinnanguliselt 20% kogu Euroopa Liidu F-gaaside legaalsest turust.

Oodatavad tulemused

- Kõikide tasandite teadmisi ja kompetentsi ning teadlikkust kliimateemadel on suurendatud.
- Välja on töötatud riiklik raamistik soodustamaks ettevõtetel kliimaeesmärkidesse panustamist.
- Kasvuhoonegaaside lubatud heitkoguse ühikutega kauplemise süsteemid on ajakohased ja toimivad.
- KOHAKi tegevuskava meetmed on rakendamisel.
- Kliimavaldkonna analüüsid ja prognoosid on tehtud, kliimaaruanded koostatud ja esitatud.
- Osoonikihti kahandavad ained ja fgaasid on käideldud ja järelevalve teostatud, on tagatud võimekus järk-järgult üle minna alternatiivsetele väikese kliimamõjuga külmaainete kasutamisele. On vähenenud fluoritud kasvuhoonegaaside ebaseaduslik kaubandus ning järelevalvet nende gaaside üle on tõhustatud.

Olulisemad tegevused

- Kliimaseaduse väljatöötamine
- Taastuvenergia ja rohetehnoloogiate kasutuselevõtu edendamine ja koordineerimine
- Kliimamõju hindamise käsitluse kujundamine KMHdes, KSHdes ja keskkonnalubades ning selle rakendamine
- Kliimavaldkonna teadlikkuse suurendamise kommunikatsioonistrateegia ja -tegevuskava elluviimine.
- Kasvuhoonegaaside (KHG) riikliku inventuuri ja prognooside koostamine ning aruandluse Euroopa Komisjonile ja ÜRO kliimamuutuste raamkonventsiooni sekretariaadile. Sh jätkatakse inventuuri ja aruandluse parandamist ja täpsemaks muutvaid arendustöid ning suurendatakse teiste haldusalade teadlikkust riikliku KHG inventuuri ja meetmete mõjude hindamise teemal.
- Täiendavate kliimamõju vähendavate meetmete kaardistamine, KHG heite vähendamise potentsiaali analüüs ja meetmete rakendamine kasvuhoonegaaside heitkoguste vähendamiseks ELi kasvuhoonegaaside lubatud heitkoguse ühikutega kauplemise süsteemi välistes sektorites.
- Jätkub ELi HKSi lubatud heitkoguse ühikute enampakkumistulu kasutamine, et anda Eesti panus rahvusvahelisse kliimapoliitika koostöösse, üleujutusriskide maandamiseks, et suurendada Eesti valmisolekut üleujutuseks, vähese heitega sõidukite kasutuselevõtu edendamiseks, biokütuste aruandluse parandamiseks ning KHG kauplemissüsteemide koordineerimiseks ja arendamiseks ning kliimapoliitika eesmärkide täitmiseks pilootprojektides (sh kliimamuutuste kohanemise tegevuste elluviimine, teadlikkuse tõstmine, kliimamuutuste mõju uuringute läbiviimine, rohetehnoloogiate arengu soodustamine jms).

- Euroopa Majanduspiirkonna perioodi 2014–2021 finantsmehhanismi kliimaprogrammi „Kliimamuutuse leevendamine ja nendega kohanemine“ elluviimine.
- Uue perioodi struktuurivahendite rakendamise toetuse andmise tingimuste välja töötamine ja elluviimine. Aastatel 2023–2026 on plaanitud toetada:
  - kliimateadlikkuse suurendamist;
  - KOV kliima- ja energiakavade koostamist ja elluviimist;
  - üleujutusohu ennetamise ja leevendamise tegevuste elluviimist; kombineeritud sadeveesüsteemide sh. lahkvoolsete sademeveesüsteemide rajamist;
  - meteoroloogilise, hüdroloogilise ja keskkonnaseire ning nende tugisüsteemide arendamist;
  - linnade rohestamise kavade koostamist ja elluviimist;
  - märgalade, järvede, jõgede, sh mitte heas seisundis veekogude taastamist.
- Ettevõtete kliimaeesmärkidesse panustamise soodustamiseks vabatahtliku süsinikuturu riikliku raamistiku väljatöötamine.
- Riikliku rohepöörde tegevuskava raames riigi sektorile ühtse kasvuhoonegaaside jalajälje hindamise juhise koostamine ning piloothindamise läbiviimine.
- Riikliku energia ja kliimakava (REKK) eduaruande (tähtaeg 15.03.2023) ja ajakohastatud aruande (tähtaeg 30.06.2024) koostamine koostöös seotud ministeeriumidega.
- Rahvusvaheline koostöö ja Eesti seisukohtade esitamine rahvusvaheliste lepete sõlmimiseks, osalemine ÜRO Kliimamuutuste konventsiooni (UNFCCC) osapoolte konverentsil (COP28 toimub 2023. aastal Araabia Ühendemiraatides. 2024. aastal on COP29 ja eel-COP (korraldajariik veel valimata). Lisaks toimub koostöös Välisministeeriumiga kliimadiplomaatia edendamine.
- Osalemine teiste rahvusvaheliste organisatsioonide kliimapoliitika alastes läbirääkimistes, nagu näiteks Rahvusvahelise mereorganisatsiooni (IMO) merekeskkonnakomitee (MEPC) ja selle töögruppide kohtumistel, Rahvusvahelise tsiviillennunduse organisatsiooni (ICAO) kasvuhoonegaaside vähendamise meetmete aruteludes.
- Keskkonnaministeerium koostas LIFE Strateegilise Integreeritud Projekti taotluse „Kliimamuutustega kohanemise tegevuste elluviimine Eestis“. Projekti eesmärk on viia ellu Kliimamuutustega kohanemise arengukava KeM vastutusalas olevaid tegevusi aastani 2031. Projekti juhtpartner on KeM, kaasatud on 16 kaaspartnerit sh (KeA, KAUR, KEMIT, EKUK, RMK, ELM). Projekti kestus on 9 aastat ja maht on 18,8 mln eurot, millest KeMi omafinantseering on 7,5 mln eurot.
- Vesinikutehnoloogiate kasutuselevõtu arendamine (2023–2026).

Tegevus 1.2. Õhukvaliteedi parendamine

Programmi tegevus 1.2	**Õhukvaliteedi parendamine**				
Tegevuse eesmärk:	Õhukvaliteedi tagamiseks on siseriiklikult tagatud vastavus rahvusvaheliste ja Euroopa Liidu õigusaktide nõuetele, õhuseire teostatud ja avalikkust teavitatud.				
Tegevuse kirjeldus:	Eesmärgi täitmiseks tagatakse õhu, müra ja kütuse valdkonna õigusraamistik ja õigusaktide rakendamine, tehakse analüüse, koostatakse ja esitatakse rahvusvahelisi aruandeid, teostatakse riiklikku järelevalvet, kontrollitakse tarbimisse lubatud kütuste aruannete nõuetele vastavust, registreeritakse paikse heiteallika või orgaanilisi lahusteid kasutava käitaja tegevus, antakse õhusaaste lube.				
Tegevuse mõõdikud	**2022 (algtase)**	**2023 (sihtase)**	**2024 (sihtase)**	**2025 (sihtase)**	**2026 (sihtase)**

Rahvusvahelised ja EL nõuded on täidetud	Jah (2021)	jah	jah	Jah	jah
Üle 45 dB öises müratasemes elanike arv Tallinnas ja Tartus vähenenud	138100 (25%) (2022)	- (ei mõõdeta)	- (ei mõõdeta)	- (ei mõõdeta)	- (ei mõõdeta)
Mittevastavuste protsent võetud kütuseproovide arvust	550-st mootorikütuse proovist oli 3 mitte vastavat. 103 laevakütuse proovist 1 mittevastavat. 100 kütteõli proovi 4 mittevastavusega. (2021)	<1% mootorikütuste, <1% laevakütuste ja <5% kütteõlide proovide arvust	<1% mootorikütuste, <1% laevakütuste ja <5% kütteõlide proovide arvust	<1% mootorikütuste, <1% laevakütuste ja <5% kütteõlide proovide arvust	<1% mootorikütuste, <1% laevakütuste ja <5% kütteõlide proovide arvust

Olukorra lühianalüüs

Eestile on aastateks 2020 ja 2030 seatud õhusaasteainete heitkoguste vähendamise kohustused järgmistele saasteainetele: vääveldioksiid (SO2), mittemetaansed lenduvad orgaanilised ühendid (LOÜ), ammoniaak (NH3), eriti peened osakesed (PM2,5) ja lämmastikoksiidid (NOx). Nende eesmärkide saavutamiseks on KeM koostanud teatavate õhusaateainete heitkoguste vähendamise riikliku programmi aastateks 2020–2030. Võrdluses 2019. aastaga on peamiste saasteainete (v.a ammoniaak ja lenduvad orgaanilised ühendid) heitkogused vähenenud seoses kõrgel püsinud KHG lubatud heitkoguse ühiku turuhinnast tingitud elektri toodangu vähenemisega (-41%) ning tolmpõletuskateldest vähem saastavamate keevkihtkatelde tööaja osakaalu suurenemisega elektrijaamades. Eesti Energia hinnangul oli 2020. aasta toodangu languse taga ka COVID-19 pandeemiast tingitud väiksem energianõudlus, mida võimendas pehme talv ja Põhjamaade hüdroenergia rohkus rahvusvahelisel turul. Lisaks mõjutas lämmastikdioksiidi heidet klinkri tootmise lõpetamine Kundas ning uute sõidukite arvu ja kasutamise osakaalu järjepidev kasv.

Keskkonnaluba omavate käitiste 2021.a välisõhu saastamisega aastaaruannete esialgsete andmete põhjal 2021.a elektrijaamade vääveldioksiidi heide küll 2020.a võrreldes mõnevõrra kasvas, seoses olukorraga elektriturul möödunud sügistalvel. Heitkoguste vähendamise eesmärgi täitmist see tõus siiski ei mõjuta.

Lenduvate orgaaniliste ühendite heite kasvu 2020.a võib seostada antifriiside ja jäätumisvastaste vedelike tarbimise suurenemisega, mida kasutatakse muuhulgas ka soojusvahetusvedelikena päikesekütte süsteemides. Teiseks heitkoguste suurenemise põhjuseks on liimainete tarbimise suurenemine hajusallikates.

Eesti täitis aastal 2020 Euroopa Komisjoni poolt aastateks 2020-2029 seatud heitkoguste vähendamise eesmärgid ning on hetkel täitmas ka 2030. a seatud eesmärke enamuste saasteainete puhul, seega on seni rakendatud vähendamismeetmed olnud tõhusad. Jätkuvalt on suurimaks väljakutseks ammoniaagi heitkoguse eesmärgi täitmise hoidmine, mis sõltub võimekusest võtta põllumajandustoodangu (loomade arv, väetiste kasutus) kasvuga samaaegselt kasutusele vähem saastavamaid tehnoloogiaid (sõnnikuhoidlate katmine, vedelsõnniku sisestuslaotus, väetise kiire mulda viimine jmt).

Peamiseks väljakutseks õhu valdkonnas on **erinevate sektorite õhusaaste heitkoguste vähendamine**. Kõige keerulisem on saavutada ammoniaagi heitkoguse vähendamise eesmärki. Eesmärk on 1% vähendamist võrreldes 2005. aasta tasemega, seega sisuliselt on tegemist heitkoguse külmutamisega. Ligi 90% ammoniaagi heitkogusest tekib põllumajanduses. Esiteks oli 2005. aasta loomade arvu poolest tagasihoidlikum ning teiseks ei ole loomakasvatussektoris valmisolekut rakendada meetmeid võrreldavas tempos näiteks energeetikasektoriga. Loomade arv on olnud lauges kasvus ning kasvu prognoositakse ka edaspidi. Kuigi järjepidevalt tehakse ka tehnoloogilisi uuendusi, siis küsimus on nende kiiruse piisavuses, et tasakaalustada loomade arvu kasvu. Ligi 5% heitkogusest on seotud puidu põletamisega keskmistes ja suurte põletusseadmes, mille osakaal on samuti järjepidevalt kasvanud.

Kuna energeetikas ja tööstuses on järjepidevalt vähendatud õhusaasteainete heitkoguseid, seondub aina suurem heitkoguse osakaal **hajusate heiteallikatega** nagu kohtküte ja transport. 36% Eestis tekkivatest peenosakestest (PM2,5), 48% mustast süsinikust, 14% lenduvatest orgaanilistest ühenditest ja 78% benso(a)püreenist eraldub koduahjudest. Maanteeliiklusega on seotud 31% lämmastikoksiididest, 6% lenduvatest orgaanilistest ühenditest ning 7% eriti peente osakeste heitkogusest. Nendes sektorites on õhusaastesse panustajate arv väga suur ning heitkoguse vähendamine keerulisem ning aeganõudvam kui ettevõtte tasandil heidete vähendamise kokkulepete saavutamine.

Avalikkuse parem teadlikkus heitkoguste tekkesektoritest ning igaühe võimalustest heite vähendamiseks on hädavajalik, et täiendavalt piirata heitkoguseid kohtküttest ja transpordist. Vajalik on kutaoigesti.ee kampaania jätkamine, et parendada elanike teadmisi efektiivsest kütmisest.

2022. aastal tehtud strateegilise **müra** kaardistamise alusel on ligi veerand Tallinna (23,3%) ja kuuendik Tartu (15,5%) elanikest kokkupuutes vähemalt 55 dB liikluse (teeliiklus, raudteeliiklus ja lennuliiklus) müraga. Selline kokkupuude suurendab suure häirituse riski umbes 5% Tallinna ja Tartu elanikel. Niisamuti suureneb väiksel määral nendel müratasemetel südame isheemiatõve haigestumuse risk (ligikaudu 250 inimesel). **Halva ruumilise planeerimise** tulemusel tekkinud õhukvaliteedi ja müra probleemide lahendamine on keeruline. Koos eri ametkondadega tuleb leida müra vähendamise võimalusi ja neid ka rakendada.

Oodatavad tulemused

- 1. aprilliks 2023 on „Teatavate õhusaasteainete heitkoguste vähendamise riikliku programm aastateks 2020–2030“ uuendatud ja esitatud Euroopa Komisjonile. Töös on programmi rakendamine õhukvaliteedi parandamiseks.
- Euroopa Liidu toetusmeetmed on edukalt käivitatud ja rakendatud („Õhukvaliteedi seirevõrgustiku arendamine ja täiendamine ning asukohapõhise terviseriski hinnangute süsteemi loomine“ ja “Elamute liitumine kaugküttevõrkudega või tahkel kütusel põhineva kütteseadme uuendamine“).
- On täiendatud välisõhu saasteainete heitkoguste inventuurimetoodikad.
- On tehtud edusamme avalikkuse teadlikkuse tõstmiseks nii müra- kui ka õhuvaldkonnast, et tagada 2030.aastaks kavandatud null-saaste eesmärkide täitmine.
- On ellu viidud Kohtla-Järve piirkonna lõhnakavad ning teostatud järeluuring „Välisõhu kvaliteedi, lõhnahäiringu ning saasteainete heitkoguste hindamine Kohtla-Järve linnas Järve linnaosa piirkonnas“ (KeA).
- On ellu viidud projekti „Keskkonnakaitseluba 3.0“ raames õhusaastelubade süsteemi uuendus.

Olulisemad tegevused

- Teatavate õhusaasteainete heitkoguste vähendamise riikliku programmi aastateks 2020–2030 rakendamine ja uuendamine õhukvaliteedi parandamiseks.
- Euroopa Liidu toetusmeetmete edukas käivitamine ja rakendamine („Õhukvaliteedi seirevõrgustiku arendamine ja täiendamine ning asukohapõhise terviseriski hinnangute süsteemi loomine“ ja “Elamute liitumine kaugküttevõrkudega või tahkel kütusel põhineva kütteseadme uuendamine“).

Tegevus 1.3 Kiirgusohutuse tagamine

Programmi tegevus 1.3	**Kiirgusohutuse tagamine**				
Tegevuse eesmärk:	Kiirgusohutus on tagatud õigusaktide ja arengukavade rakendamise kaudu.				
Tegevuse kirjeldus:	Eesmärgi täitmiseks tagatakse kiirguspoliitika kujundamine ja rakendamine rahvusvaheliste nõuete kohaselt ja kooskõlas riigi arengustrateegiatega, antakse kiirgustegevuslube ning kiirguseksperdi tunnistusi ja teostatakse riiklikku järelevalvet. Tagatakse kiirgushädaolukordadeks valmisolek ja neile reageerimine, avaldatakse kiirgusandmeid ning nõustatakse pädevaid asutusi ja järelevalve teostajaid, peetakse riiklikku kiirgustöötajate doosiregistrit.				
Tegevuse mõõdikud	**2022 (algtase)**	**2023 (sihtase)**	**2024 (sihtase)**	**2025 (sihtase)**	**2026 (sihtase)**
Kiirgusohutuse riikliku arengukava ja selle alamplaanide eesmärgid on täidetud	Jah (2021)	jah	jah	Jah	jah
Vähendatud on elanikele kiirgusallikatest ja radioaktiivsetest jäätmetest tulenevaid ohtusid	osaliselt (2021)	osaliselt	osaliselt	Osaliselt	osaliselt

Olukorra lühianalüüs

Eestis on kiirgusohutus tagatud õigusaktide ja arengukavade rakendamise kaudu rahvusvaheliste nõuete kohaselt ja kooskõlas riigi arengustrateegiaga (kiirgusohutuse riiklik arengukava 2018-2027). Kiirgusohutuse tagamisel on oluline ka Eesti seisukohtade kujundamine ja kaitsmine EL-i ja ÜRO kiirgusvaldkonna otsustusprotsessidest, nõutud riikliku aruandluse koostamine erinevatele sihtgruppidele, avalikkuse kaasamine ja teadlikkuse suurendamine. Kiirgustegevused on läbi viidud kiirgustegevuslubade alusel, olemas on kiirguseksperdi tunnustamise süsteem ning järjepidevalt teostatakse riiklikku järelevalvet. Samuti avaldatakse kiirgusandmeid ning nõustatakse pädevaid asutusi ja järelevalve teostajaid, peetakse riiklikku kiirgustöötajate doosiregistrit. Aastast 2023 alustab Tööinspektsioon järelevalvet töökohtadel, mis asuvad kõrgendatud radooniriskiga aladel. Selle raames korraldatakse järelevalvega tegelevate Tööinspektsiooni ja Keskkonnaameti inspektoritele pädevuse suurendamiseks radoonialaseid koolitusi, tööandjatele korraldatakse uute nõuete tutvustamiseks radoonialaseid teabepäevi ning avalikkusele suunatud kiirgusalaseid teabepäevi. Kiirgusalase teadlikkuse suurendamiseks jätkatakse iga-aastaste avalikkusele suunatud kiirgusseminaride korraldamist (alates 2022. aastast ka tuumaenergiale suunatud

teabepäevad), infomaterjalide koostamist ja looduskiirguse uuringute tegemist, sh vastavate ametnike koolitamist. Kiirgustegevuste ja nende üle järelevalve tegemisel tuleb kiirgusallikatega seotud riskide minimeerimiseks lähiaastatel keskenduda eelkõige mõõduka ja suure ohuga tegevustele. Riiklikult on oluline tagada nii kiirgusohust varajase hoiatamise süsteemi toimimine kui ka valmisolek kiirgushädaolukorrale reageerimiseks. Selleks toimub pidevalt varajase hoiatamise süsteemi ja kiirgushädaolukorraks reageerimiseks vajalike seadmete ja vahendite uuendamine. Järjepidevalt korraldatakse ka hädaolukorrale reageerimise õppuseid. Keskkonnaamet pakub kiirgusohutust tagavaid teenuseid, nt laboratoorsed analüüsid, kiirgustöötajate isikudooside seire, radooni mõõtmine, kiirgustaseme mõõtmised, kiirgusohutushinnangute koostamine, inspekteerimine.
Valdkondlikud vajadused ja arengusuunad on väga ressursimahukad (inimressurss, tehnilised ja rahalised vahendid) ning vajavad väga pikaajalist pühendumust ja kindlustunnet finantseerimisallikate osas (nt Paldiski endise tuumaobjekti reaktorsektsiooni dekommissioneerimine, lõppladustuspaiga rajamine, tuumaenergia kasutuselevõtu analüüs ning tuumaprogrammiga alustamise etapid). Hetkel puudub pikaajaline plaan vajalike ressursside tagamiseks.

Oluliseks kitsaskohaks on ka ebapiisav koostöö ja vähene koordineeritus Sotsiaalministeeriumiga (meditsiinikiirituse kiirgusohutus- ja kvaliteedinõuded, meditsiinikiirituse kasutamise põhjendatus, patsiendidooside optimeerimine patsiendi kaitse, järelevalve) ning Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumiga (radioaktiivsete jäätmete käitlemisega seotud kohustused, energeetikavaldkond). Kuigi kiirgusvaldkond on Keskkonnaministeeriumi haldusalas, on mitmeid teemasid (nt tervishoid, energeetika, lõppladustuspaik), mis eeldavad teiste ministeeriumite ja nende allasutuste suuremat panust ja aktiivsemat koostööd.

Kiirgusohutuse alane haridus- ja koolitussüsteem eelkõige loodusliku kiirguse valdkonnas vajab arendamist ning ka elanike teadlikkust kiirgusvaldkonnas tuleb suurendada.

Oodatavad tulemused

- Kiirguse valdkonna õigusaktid on uuendatud, tagamaks nende kooskõla 2019. aastal algatatud kiirgusseaduse muudatustega (nt doosipõhiselt ohuastme määramiselt kiirgusallikapõhisele lähenemisele üleminek) ning Rahvusvahelise Aatomienergiaagentuuri kiirgusohutuse auditite (IRRS, ARTEMIS) ettepanekute rakendamine.
- Lõpetatud on Eesti radooniohtlike alade kaardistamine ning valminud radoonikaart, mille alusel täiendatakse keskkonnaministri määrust „Tööruumide õhu radoonisisalduse viitetase, õhu radoonisisalduse mõõtmise kord ja tööandja kohustused kõrgendatud radooniriskiga töökohtadel“.
- Läbi on viidud siseruumide radooni sisalduse mõõtmise uuringud ning kiirgusallikate kogumise kampaaniad.
- Läbi Keskkonnaameti tegevuse on tagatud, et Eestis läbi viidavad kiirgustegevused on loastatud ning tagatud on loa nõuetele vastavus. Riiklik doosiregister toimib ning pidevalt on teostatud riiklik kiirgusseire.
- Tagatud on kiirgushädaolukordadeks valmisolek ning sellele reageerimine.
- 2022. aasta septembris esitati Vabariigi Valitsusele vahearuanne tuumaenergia kasutuselevõtu tingimuste ja võimaluste osas – kas, millisel juhul ja tingimustel võiks Eestisse tuumaelektrijaama rajada. Lõpparuanne on esitatud 2023. aasta lõpuks.

- 2023. aasta lõpuks on radioaktiivsete jäätmete lõppladustuspaiga sobivaim asukoht välja selgitatud ning lõppeb radioaktiivselt saastunud metallijäätmete lõppladustamiseks vajalik käitlemine.
- 2025. aasta lõpuks on koostatud radioaktiivsete jäätmete lõppladustuspaigale detailne lahendus, kehtestatud on kohaliku omavalitsuse eriplaneering ning teostatud on asukohaspetsiifilised ja reaktorsektsioonide likvideerimise insenertehnilised ning radioloogilised uuringud.

Olulisemad tegevused

- Paldiski endise tuumaobjekti kahe reaktorisektsiooni likvideerimise ja radioaktiivsete jäätmete lõppladustuspaiga rajamise eriplaneeringu koostamise ja keskkonnamõjude hindamise, ning nendeks vajalike uuringute elluviimine.
- Tuumaenergia kasutusele võtmise võimaluste analüüsimine.
- Tuumaenergia töörühma töö koordineerimine ning tuumaenergia kasutuselevõtmise tingimuste ja võimaluste osas järelduste, soovituste ja ettepanekute esitamine Vabariigi Valitsusele. Esimene vahearuanne ning ülevaade töörühma töö tulemustest esitati Vabariigi Valitsusele 2022. aasta septembris. Lõpparuanne, mis on läbinud ka vastava Rahvusvahelise Aatomienergiaagentuuri auditi, esitatakse 2024. aastal.

Meede 2. Ringmajanduse korraldamine

Meede 2	**Ringmajanduse korraldamine**				
Meetme eesmärk:	Kestliku ressursside kasutamise, tarbimise ja tootmise edendamine ning ressursitõhususe suurendamine ning terviklik keskkonnamõju vähendamine.				
Meetme kirjeldus:	Meede koosneb viiest programmi tegevusest: ressursitõhususe ja ökoinnovatsiooni edendamine, keskkonnamõju hindamise ja selle maandamise tagamine, tööstusheite ja kemikaalipoliitika kujundamine, jäätmemajanduse korraldamine, maapõueressursside kasutamise ja kaitse korraldamine. Eesmärki aitavad oma teenuste kaudu saavutada: Keskkonnaministeerium, Keskkonnaamet, Keskkonnaagentuur ja Keskkonnaministeeriumi Infotehnoloogiakeskus.				
Meetme mõõdikud	**2022 (algtase)**	**2023 (sihtase)**	**2024 (sihtase)**	**2025 (sihtase)**	**2026 (sihtase)**
Aheraine taaskasutamine, %	40 (2021)	40	40	40	40
Plastpakendi teke inimese kohta, kg	40 (2020)	42	41	40	40
Sisemajanduse koguprodukti (SKP) kasvuprotsent suhtena olmejäätmete tekke kasvuprotsenti	2,86 (2021)	2,57	2,57	2,57	2,57
Keskkonnakaupade ja -teenuste sektori toodang, mln eurot	3736 (2020)	2788,8	2858,5	2900	4000

Tegevus 2.1. Ressursitõhususe ja ökoinnovatsiooni edendamine

Programmi tegevus 2.1	**Ressursitõhususe ja ökoinnovatsiooni edendamine**

Tegevuse eesmärk:	Lisandväärtus ressursikasutuse suhtes kasvab, ettevõtted pakuvad rohkem keskkonnahoidlikke tooteid-teenuseid ning kasutavad vabatahtlikke keskkonnahoidu tõendavaid ja tõhustavaid meetmeid.
Tegevuse kirjeldus:	Eesmärgi täitmiseks toetatakse keskkonnakorraldus- ja ringmajanduspoliitika kujundamise ja rakendamisega ettevõtluse üleminekut ressursitõhusale ringmajandusele ja saastamise vähenemist, korraldatakse keskkonnatasude deklareerimist, väljastatakse ökomärgiseid ning Euroopa Liidu keskkonnajuhtimis- ja keskkonnaauditeerimissüsteemi (EMAS) tunnistusi ning arendatakse keskkonnahoidlike riigihangete kriteeriume nende laiemaks rakendamiseks avalikus sektoris. Eesmärki aitavad oma teenuste kaudu saavutada: Keskkonnaministeerium, Keskkonnaagentuur, Keskkonnaamet ja Keskkonnaministeeriumi Infotehnoloogiakeskus.

Tegevuse mõõdikud	2022 (algtase)	2023 (sihtase)	2024 (sihtase)	2025 (sihtase)	2026 (sihtase)
Keskkonnahoidlike riigihangete mahu % riigihangete mahust kokku %	16	30	30	30	35
Ressursitõhususe meetmest investeeringuteks saanud ettevõtete arv	153 (2022)	135	150	160	190

Olukorra lühianalüüs

Ringmajanduse valdkond on viimastel aastatel kiires tempos arenenud. Eesti tugevuseks saab pidada meie väiksust ja võimet arendada uusi suundi kiirelt ja tõhusalt. Samas on ringmajandus ka nö uuesti avastatud vana ehk parandamiskultuur, vajalike tarvete ühiskasutus või ressursside optimaalne kasutamine on olnud meie praktika pikka aega. Samuti saab tugevusena välja tuua selle, et Eestis soodustavad ringmajandusele üleminekut järjest tekkivad ringkasutuspõhised algatused. Uue rahastamisperioodi puhul oleme valdkonnale ette näinud ka edendavad ja üleminekut kiirendavad toetused. Aktiivselt on arendamisel ka äridiplomaatia suund, kus on oluline välispartnerite toetus ja aktiivne kaasamine. Tugevuseks ringmajanduse arendamisel on digilahendused, kuna nende kasutus on üks peamistest ringmajanduse hõlbustajatest.

Samas on selgunud, et kitsaskohaks on asjaolu, et Eesti seadusandluses ei ole praegu ringmajanduse põhimõtteid kirjeldatud, mis omakorda teeb keeruliseks nende süsteemse järgimise. Kohalike omavalitsuste roll teadlikkuse tõstmisel on kriitilise tähtsusega kohalike kogukondade (sh ettevõtjate, tarbijate) harimisel, kuid omavalitsustes on ressursside puudus nii inimeste, teadmiste kui raha.

Ringmajanduse arendamisel on seega väljakutseks küsimus, kuidas tagada ringmajanduse põhimõtete läbiv kasutus ja arusaam nii ühiskonnas üldiselt kui ka erinevates poliitikavaldkondades. Eesti olulisim väljakutse on omada head metoodikat, kuidas ringmajanduse ahelaid kaardistada ja hinnata, et seejärel juba pakkuda praktilisi teadmisi, kuidas neid kujundada.

Järgnevatel aastatel on vajalik soodustada ringmajanduspõhist tootearendust (sh ärimudelid, finantseerimisskeemid) ning tagada, et tootmine ja tarbimine toetuksid väärtuspõhise ringmajanduse põhimõtetele ning lähtuksid jäätmehierarhiast ja tarbijate reaalsetest vajadustest. Samuti on vajalik kasvatada sekundaarse materjali turunõudlust. Ka ökoinnovatsiooni valdkonda tuleb edasi arendada ning soodustada koostööd avaliku sektori, ülikoolide ja ettevõtete vahel uute keskkonnahoidlike lahenduste väljatöötamisel.

Kestlike lahenduste juurutamisele aitab üha enam kaasa ka keskkonnamõju arvestamine finantseerimisel, näiteks on Euroopa Komisjoni eestvedamisel finantssektorile koostatud nn **kestliku rahastamise taksonoomia** või ametlikult kestlike investeeringute soodustamise raamistik[12], mille alusel hinnatakse nii finantssektori kui ka üle 250 töötajaga suurettevõtete finantseeritavate tegevuste ja finantstoodete vastavust kestliku arengu eesmärkidele. Eesti ettevõtlus saaks kasutada selle raamistiku potentsiaali, et end rohkem uudsete ja keskkonnaeesmärke toetavate tegevuste osas esile tõsta, eriti fookusega meie väike- ja keskmise suurusega ettevõtete (VKE) kestlikkuse potentsiaalile, ning kaasata seeläbi enam ja soodsamatel tingimustel rahastust. Raamistik käsitleb eelkõige järgmiste keskkonnaeesmärkide saavutamist:

- kliimamuutuste leevendamine ja nendega kohanemine;
- vee ja mereressursside kestlik kasutamine ja kaitse;
- üleminek ressursitõhusale ringmajandusele;
- elurikkuse ja ökosüsteemide kaitse ja taastamine;
- saastuse vältimine ja tõrje.

Eesti üheks kitsaskohaks on madal ressursitõhusus. Et parandada Eesti majanduse konkurentsivõimet ning vähendada tootmises tekkivaid jäätmeid ja jääke, jätkatakse Ühtekuuluvusfondist ning Taaste- ja vastupidavuskavast ring- ja ressursitõhusale majandusele ülemineku edendamise toetamist. Laiem eesmärk on vältida ja vähendada jäätmeteket ning luua tootmis- ja tarbimismudelid, milles võetakse arvesse kogu ressursiahela kestlikkust. Lisaks tuleb uuel perioodil suurendada ka teenindussektori panust ressursitootlikkuse suurendamisel. Riik peab olema suunanäitajaks, käitudes nn targa tellijana, kes läbi keskkonnasõbralikke lahendusi eelistavate riigihangetega kujundab siseturul vastava nõudluse, mõjutades erasektorit keskkonnatehnoloogiaid rakendama ning keskkonnahoidlikke tooteid/teenuseid pakkuma.

Eesti keskkonnakorraldus- ja ringmajanduspoliitika toetab ettevõtluse üleminekut ressursitõhusale ringmajandusele ja saastamise vähenemist. Selleks on ringmajandusele ülemineku strateegiliseks juhtimiseks kokku lepitud Eesti ringmajanduse strateegiline nägemus – koostatud on ringmajanduse Valge Raamat. Oluline on avalikus sektoris keskkonnahoidlike riigihangete süsteemne kasutuselevõtmine. Lisaks arendatakse edasi ka teiste vabatahtlike keskkonnameetmete kasutamist, sh ökomärgised, keskkonnajuhtimissüsteemid, vaba tahte lepingud. Keskkonnahoidlike maanteesõidukite edendamise direktiivi alusel on tagatud aastate 2025 ja 2030 perspektiivis keskkonnahoidlike maanteesõidukite minimaalne osatähtsus avaliku sektori ja võrgustiku sektori hangetes. Samuti on ringmajandus üks EL-i rahastamisvahendite kasutamise prioriteete võimendades investeeringuid vastavasse valdkonda ning vastavad vahendid on suunatud vajalikeks investeeringuteks.

KAUR rakendab avaliku sektori ringmajanduse võimekuse tõstmise projekti ja tegeleb EL-i ökomärgise kasutusõiguse taotlustega toodetele ja teenustele ning EL-i keskkonnajuhtimise- ja keskkonnaauditeerimissüsteemi (EMAS) tunnistuste taotlustega. KeA tegeleb keskkonnatasu deklareerimise ja kontrolliga.

Oodatavad tulemused

- Keskkonnavaldkonna riiklikult strateegiliste projektide elluviimine on jätkusuutlikult korraldatud ja ellu viidud.

[12] Viide kestlike investeeringute soodustamise määrusele - estlex.ee/?id=76&aktid=213008&fd=1&leht=1

- Ringmajandusele ülemineku strateegiliseks juhtimiseks on kokku lepitud Eesti ringmajanduse strateegiline nägemus – ringmajanduse Valge Raamat.
- Keskkonnahoidlike riigihangete kriteeriumite kasutamine on kohustuslik ja laialdaselt kasutusel üha enamates valdkondades.
- Arendatud on vabatahtlike keskkonnameetmete kasutamist, sh ökomärgised ning keskkonnajalajälje hindamine. Ökomärgised ja EMAS[13] tunnistused on välja antud ning välja on töötatud keskkonnajalajälje hindamise metoodika.
- Keskkonnatasu deklareerimine on korraldatud ja kontrollitud.
- Keskkonnahoidlike maanteesõidukite minimaalne osatähtsus avaliku sektori ja võrgustiku sektori hangetes on tagatud.
- Keskkonnakestlike investeeringute soodustamiseks Eestis arendatakse kestliku rahastuse põhimõtteid ja praktikat rakendamiseks.

Olulisemad tegevused:

- Tootjate ja tarbijate võimekuse suurendamine kestliku tootepoliitika suunas, sh majanduslik raamistik, maapõueressursside väärindamine ja ressursitõhusus, ökomärgised, keskkonnajuhtimissüsteemid (2023-2026).
- Keskkonnahoidlike riigihangete rakendamine avalikus sektoris (2023-2026).
- Välis- (EL, EMP) ja siseriiklike vahendite (KIK KP) kaudu kestlikusse ressursikasutusse ja ringmajandusse tehtavate investeeringute võimendamine (2023-2026).
- Analüüs kestliku rahastuse põhimõtete ja praktika rakendamiseks keskkonnakestlike investeeringute soodustamiseks Eestis (2023-2026).
- Analüüs ettevõtlussektori rahastuse kaasamise kohta rohepöörde elluviimisel ja keskkonnakasutuse majandusmeetmete ülevaatamise kohta (2023-2026).

Tegevus 2.2. Keskkonnamõju hindamise ja selle maandamise tagamine

Programmi tegevus 2.2	**Keskkonnamõju hindamise ja selle maandamise tagamine**				
Tegevuse eesmärk:	Oluline keskkonnamõju (KMH ja KSH) on hinnatud ja tagatud vastavus keskkonnaeesmärkidele, rakendatakse leevendusmeetmeid.				
Tegevuse kirjeldus:	Eesmärgi saavutamiseks rakendatakse keskkonnamõju tõhusa maandamise meetmeid, kooskõlastatakse planeeringuid ja projekte, otsustatakse KMH/KSH algatamise vajalikkuse üle ning antakse sellekohaseid seisukohti, menetletakse keskkonnavastutuse juhtumeid. Eesmärki aitavad oma teenuste kaudu saavutada: Keskkonnaministeerium, Keskkonnaamet ja Keskkonnaministeeriumi Infotehnoloogiakeskus.				
Tegevuse mõõdikud	**2022 (algtase)**	**2023 (sihtase)**	**2024 (sihtase)**	**2025 (sihtase)**	**2026 (sihtase)**
KMH/KSH juhtumite arv, mille puhul on selgunud prognoosimata või alaprognoositud keskkonnamõju	0 (2022)	0	0	0	0

Olukorra lühianalüüs

[13] Euroopa Liidu keskkonnajuhtimis- ja keskkonnaauditeerimissüsteem

KeM osaleb pädeva asutusena erinevate piiriülese mõjuga või riigi eriplaneeringutega seotud KMH/KSH materjalide (programmid/aruanded) ülevaatamises ja seisukohtade kujundamises. Oluline on ka keskkonnamõjude objektiivne arvestamine tegevuste planeerimisel ja elluviimisel, seega tuleb tagada keskkonnamõju hindamise süsteemi ajakohasus.

Valitsemisala peamine roll taastuvenergeetikale ülemineku kiirendamisel ning energiajulgeoleku tagamisel seisneb taastuvenergeetika taristu rajamise eelduste ja võimaluste väljaselgitamisel, pakkudes keskkonnaalast infot ja ekspertiisi, et leida võimalused loodusväärtuste ja taristu kooseksisteerimiseks.

Selle rolli täitmiseks on valitsemisala pakutavad teenused seotud peamiselt planeerimistegevuse, keskkonna (strateegilise ja Natura) mõjude hindamise, keskkonnakaitselubade menetlemise, optimaalsete looduskaitseliste piirangute kehtestamise ning otsustamise aluseks oleva täpse ja kvaliteetse keskkonnaandmestiku tagamisega.

2022.a augustis viidi läbi audit, mh keskkonnamõjude hindamise protsessile, eesmärgiga kiirendada taastuvenergiaprojektide elluviimist. Audit keskendus eeskätt tuuleparkide loomise kiirendamisele ning auditi tulemusena tehtud ettepanekute elluviimiseks on oluline suunata 2023.a lisaressurssi KeM valitsemisalale selleks, et töötada välja vajalikud seadusandluse muudatused, et kiirendada menetlusprotsesse, sh mõjuhindamise valdkonda. Käimasolevate menetluste kiirendamiseks ja üha lisanduvate menetluste asjatundlikuks läbiviimiseks puudub valitsemisalal võimekus – ametnikke ei ole piisavalt ning konkurentsivõimetust töötasust ning ülekoormusest tingituna vahetuvad inimesed tihti ning sellistes tingimustes ei ole võimalik tagada enam piisavat ekspertiisi, sujuvaid menetlusi, rääkimata lisanduva töökoormuse, ekspertiisi ja tempoga toime tulemisest.

Paralleelselt käimasolevad suuremad projektid on nt Rail Baltic ja Helsingi-Tallinna tunnel. Samuti osaletakse teatud juhtudel ka riiklike KMH-de menetluses koostöös KeA-ga. Lisaks väljastatakse uusi litsentse KMH juhtekspertidele ja pikendatakse olemasolevaid. Tagatud on ka Eesti õigusaktide ajakohasus ning vastavus EL-i direktiivide nõuetega. KeA tegeleb keskkonnavastutuse menetlustega, keskkonnamõju hindamise toimingutega ning planeeringute ja projektide kooskõlastustega.

Oodatavad tulemused

- KMH/KSH seisukohad on kujundatud ja nende kvaliteet tagatud.
- KMH juhtekspertide litsentsid on väljastatud ja pikendatud.
- Keskkonnavastutuse juhtumid on menetletud, planeeringute ja projektide kooskõlastamine korraldatud.

Olulisemad tegevused

- KMH/KSH menetluste efektiivsuse suurendamine selliselt, et ei kaasneks kvaliteedi langust (nt etappide kaotamine või ühildamine) (2023-2026).

Tegevus 2.3 Tööstusheite ja kemikaalipoliitika kujundamine

Programmi tegevus 2.3	**Tööstusheite ja kemikaalipoliitika kujundamine**
Tegevuse eesmärk:	Tööstusheite- ja kemikaalipoliitika on kujundatud selliselt, et on saavutatud keskkonna kui terviku kaitse.

Tegevuse kirjeldus:	Eesmärgi saavutamiseks kujundatakse tööstusheite ja kemikaalipoliitikat, koostatakse ja esitatakse rahvusvahelisi aruandeid, korraldatakse riigi poolt suletud prügilate järelhooldust ja -seiret, töötatakse välja ühtse keskkonnakaitseloa kontseptsioon, teostatakse riiklikku järelevalvet, antakse keskkonnakomplekslube. Eesmärki aitavad oma teenuste kaudu saavutada: Keskkonnaministeerium, Keskkonnaamet ja Keskkonnaministeeriumi Infotehnoloogiakeskus.

Tegevuse mõõdikud	2022 (algtase)	2023 (sihtase)	2024 (sihtase)	2025 (sihtase)	2026 (sihtase)
Taaskasutatud põlevkivituha osakaal kogutekkest, %	1,8 (2020)	4,5	4,5	4,5	4,5
PVT-järeldused on rakendatud tähtaegselt, %	90 (2020)	100	100	100	100

Olukorra lühianalüüs

Tööstusheite ja kemikaalipoliitika integreeritud kujundamine ja rakendamine (sh lubade menetlus ja järelevalve). Ministeeriumi ülesandeks on valdkonnapoliitiliste otsuste ja nende rakendamise ettevalmistamine, EL-i otsustusprotsessis osalemine, EL-i õigusaktidest ja rahvusvahelistest konventsioonidest (Stockholm, Minamata) tulenevate nõuete täitmine, sh aruandlus ja muu rahvusvaheline koostöö. Aga ka õigusraamistiku ja juhiste loomine, suhtlus huvigruppidega, tööstusheite valdkonna koordineerimine õigusaktide ja uuringute alusel ning suunates arenguid parima võimaliku tehnika (PVT) rakendamisega. Tööstusheite valdkonnas on lähiaastate prioriteediks tööstusheite direktiivi muudatusettepanekute osas Eesti seisukohtade esindamine ning hilisem direktiivi ülevõtmine Eesti õigusesse. Jätkuvalt on lahenduseta riigi poolt suletud prügilate (Kohtla-Järve poolkoksi prügila, Kiviõli tööstusjäätmete ja poolkoksi prügila) järelhoolduse ja -seire korraldamine ning nõrgvee ja saastatud sademevee käitlemine majanduslikult jätkusuutlikul viisil – hetkel toimub see KeMi eelarvest täiendava toeta, mis paneb eelarve väga suure pinge alla.

Kemikaalipoliitika kujundamisel on oluline jätkata ohutu materjaliringluse põhimõtte juurutamist, tagamaks, et materjale saaks võimalikult palju ringlusse võtta. Uue perioodi välisvahendite meetmete kujundamisel on tähtis Eestis ohutu materjaliringluse edendamise tõhus toetamine. Samuti tuleb jätkata panustamist üleriigilise kemikaalikorralduse tõhustamisse ja tõsta teadlikkust kemikaalidest kui läbivast valdkonnast. Planeeritavateks tegevusteks kemikaalide valdkonnas on teadus- ja arendusprojektide elluviimine ning püsivate orgaaniliste saasteainetega seotud riikliku rakenduskava arendamine ja täiendamine.

Samuti keskendutakse keskkonnakaitseloa põhimõtete üle vaatamisele. Keskkonnakasutuse regulatsiooni poliitika kujundamise eesmärgiks on tagada keskkonnaseadustiku üldosa seaduse ja valdkondlike seadustike õigusselgus ja rakendajasõbralikkus, vähendada keskkonnaõiguses bürokraatiat ja korduseid ning võimaldada keskkonnakaitselubade haldamist tänapäevases keskkonnaotsuste infosüsteemis (KOTKAS). Keskkonnaministeerium on seadnud eesmärgiks keskkonnakaitselubade süsteemi korrastada ning on selle jätkusuutlikuks ja terviklikuks toimeks alustanud 2021. aastal projektiga "Keskkonnakaitseluba 3.0". Projekti eesmärk on tagada keskkonnakasutuse reguleerimiseks ühtsetel alustel, tasakaalustatud keskkonna-kasutusest ja keskkonnariskist lähtuv nutikas ning halduskoormust vähendav avalik teenus. Tegevused panustavad keskkonnainfo kättesaadavusse ning üldise keskkonnaandmete

avalikustamisesse, et suurendada kodanike juurdepääsu keskkonnaalaste haldusotsuste ülevaadetele ning tõhustada avalikult kättesaadava keskkonnateabe kvaliteeti.

Oodatavad tulemused

- Õigusraamistik kujundatud ja juhised loodud, toimub suhtlus huvigruppidega.
- Riigi poolt suletud prügilate järelhooldus ja -seire on korraldatud ja piisavalt rahastatud.
- PVT nõuete rakendamine on korraldatud.
- Keskkonnakaitselubade süsteem on korrastatud, sh arendatud keskkonnaotsuste infosüsteemi KOTKAS.
- Kemikaalivaldkonnas on suurendatud teadlikkust ohtlikest ainetest ning nende kasutamise vähendamiseks on toetatud tootearendust. Samuti on täiendatud püsivate orgaaniliste saasteainetega seotud riiklikku rakenduskava.

Olulisemad tegevused

- Uue keskkonnakasutuse regulatsiooni kontseptsiooni väljatöötamine. Keskkonnaotsuste infosüsteemi KOTKAS edasiarendamine, kuhu koondatakse kogu keskkonnakaitselubadega seonduv menetlus taotlemisest ja riigilõivu tasumisest keskkonnatasu deklareerimise ja aastaaruannete koostamiseni (2023-2026).

Tegevus 2.4. Jäätmemajanduse korraldamine

Programmi tegevus 2.4	**Jäätmemajanduse korraldamine**				
Tegevuse eesmärk:	Efektiivne ja innovaatiline jäätmekäitlus, mis vastab jäätmehierarhiale.				
Tegevuse kirjeldus:	Eesmärgi saavutamiseks kujundatakse jäätmekäitlusega seotud poliitikat, antakse jäätmelube, tehakse analüüse, koostatakse ja esitatakse aruandeid, korraldatakse jätkuvalt riigiomandis maalt jäätmete koristamist, teostatakse riiklikku järelevalvet. Eesmärki aitavad oma teenuste kaudu saavutada: Keskkonnaministeerium, Keskkonnaamet, Keskkonnaagentuur ja Keskkonnaministeeriumi Infotehnoloogiakeskus.				
Tegevuse mõõdikud	**2022 (algtase)**	**2023 (sihtase)**	**2024 (sihtase)**	**2025 (sihtase)**	**2026 (sihtase)**
Liigiti kogutavate jäätmete osakaal olmejäätmete kogutekkest	44% (2021)	50%	52%	54%	55%

Olukorra lühianalüüs

Ringmajanduse edendamisel on **jäätmekäitluse korraldamine** üheks oluliseks osaks. Kõigis KOVides on korraldatud jäätmevedu, millega valdav osa elanikest on liitunud. Samuti on olemas nõuetekohane jäätmekäitlustaristu, toimiv pandipakendisüsteem ja toimiv ohtlike jäätmete liigiti kogumine ning toimiv tootjavastutuse süsteem.

Eestil on jätkuvalt probleeme suurenenud jäätmetekkega ning madala olmejäätmete liigiti kogumisega. Jäätmeid võetakse vähe ringlusse ja jäätmete lakkamise kriteeriumeid rakendatakse vähe. Puudusena tuleb märkida ka ebapiisavat teadustööd ja selle rakendamist jäätmevaldkonnas. Näiteks koostöö teadlaste ja ettevõtjate vahel on ebapiisav ning avalikus ja

erasektoris valitseb vastavate ekspertide ja spetsialistide puudus. Lisaks toimub jäätmevaldkonna taristu arendamine projektipõhiselt ehk puudub valdkonnas terviklik vaade. Puudusi esineb jäätmekäitluse andmetes, kus olemasolev andmete ajakohasus ei ole piisav ning vaja on arendada reaalaja andmeid. Nende kitsaskohtade ja probleemide ületamiseks on töös erinevaid seadusandlikke muudatusi ning projekte. Näiteks algas 2022.a jäätmete valdkonna digitaliseerimise projekt, mis viiakse ellu KeM ja MKM koostöös ning mille eesmärk on jäätmevaldkonna andmete digitaliseerimise piloteerimine.

Nende kitsaskohtade ja probleemide valguses tuleb jõuda jäätmehierarhiat rakendava jäätmekäitluseni arendades üle Eesti välja optimaalse ja toimiva jäätmete liigiti kogumise taristu ja ringlussevõtu võimekuse ning leides stiimulid liigiti kogumise edendamiseks Jätkatakse teadlikkuse tõstmisega jäätmevaldkonnast, eriti liigiti kogumise vallas. Seejuures on oluline koostöö riigi, KOVi, tarbija ja jäätmekäitleja vahel ühiste eesmärkide saavutamiseks. Jäätmealased õigusaktid vastavad EL õigusele ja toetavad valdkonna arengut, sh on üle võetud Eesti õigusesse nn ühekordse plasti direktiiv (jaanuar 2023 seisuga Riigikogu menetluses). Lähiaastatel lisandub mitmeid jäätmekäitlusega seotud poliitika kujundamist puudutavaid Euroopa Liidu algatusi, näiteks on Euroopa Komisjon juba tulnud välja algatusega kehtestada patareide ja akude määrus ning ettepanekuga muuta pakendidirektiiv määruseks.

Lisaks on oluline korraldada jäätmekäitlus efektiivselt ja innovaatiliselt ümber nii, et tagatud oleks materjaliringsus ning saavutatud olmejäätmete ja muude jäätmeliikide jaoks kohustuslikud sihtarvud. Muudatuste aluseks on koostöös Euroopa Komisjoni ja Maailmapangaga valminud jäätmevaldkonna tervikanalüüs, mida arvestades on kavas viia jäätmevaldkonnas ellu struktuursed muudatused ja nii-öelda jäätmereform. Hiljemalt 2023.a aastal kehtestatakse uus Riigi Jäätmekava kuni 2028.

KeA tegeleb jäätmelubadega, riikide vahelise jäätmeveo lubadega, jäätmekäitleja registreerimistega, jäätmete koristamise korraldamisega, jäätmevaldkonna kooskõlastuste andmisega (nt KOJV hanked) ja jäätmekäitluse nõuetele vastavuse tagamisega. KAUR tegeleb jäätmekäitluse seire korraldusega ja aruannete avaldamisega, jäätmevaldkonna analüüsidega, PROTO registreeringutega ning valdkonna projektide juhtimisega.

Oodatavad tulemused

- Kehtestatakse uus riigi jäätmekava aastani 2028 ja seda rakendatakse.
- Jäätmealased õigusaktid vastavad EL õigusele, on õigeaegselt Eesti õigusruumi üle võetud ja toetavad valdkonna arengut.
- Uue perioodi välisvahendite meetmed on edukalt väljatöötatud ja ellu viidud.
- Jäätmekäitluse seire on korraldatud, analüüsid tehtud ja aruanded avaldatud.
- Jäätmeload on välja antud, riiklik järelevalve teostatud, riigiomandis maalt jäätmete koristamine on korraldatud, jäätmevaldkonnas kooskõlastused antud.

Olulisemad tegevused

- Jäätmekäitlussüsteemi arendamine vastavalt Maailmapanga analüüsile (2023-2026).

Tegevus 2.5. Maapõueressursside kasutamise ja kaitse korraldamine

Programmi tegevus 2.5	**Maapõueressursside kasutamise ja kaitse korraldamine**
Tegevuse eesmärk:	Maapõueressursid on kasutatud säästlikult ja jätkusuutlikult.

Tegevuse kirjeldus:	Eesmärgi saavutamiseks kujundatakse maapõue kaitse ja kasutamise poliitikat, koostatakse maavarade maakondlikud teemaplaneeringud, antakse maavara kaevandamisega seotud lube, samuti geoloogiliste uuringute, kivimi, kaevise või katendiga seotud lube, teostatakse riiklikku järelevalvet. Eesmärki aitavad oma teenuste kaudu saavutada: Keskkonnaministeerium, Keskkonnaamet ja Keskkonnaministeeriumi Infotehnoloogiakeskus.				
Tegevuse mõõdikud	**2022 (algtase)**	**2023 (sihtase)**	**2024 (sihtase)**	**2025 (sihtase)**	**2026 (sihtase)**
Allmaakaevandamise kao osakaal kaevandatud ja kasutuskõlbmatuks muudetud põlevkivivarust, %	27,4 (2021)	29,2	29,2	29,2	29,2

Olukorra lühianalüüs

Eesti vajab jätkuvalt maapõueressursse ja toormeid, et tagada Eesti majandusareng, kuid seda mitte vaid kasvava ressursside ammendamise arvelt. Tähtis on kaevandamise ruumiline planeerimine ning õigusruumi loomine. Lisaks on oluline tagada kaevandatud alade korrastamine ning tõsta arendajate motivatsiooni kaevandatud alade senisest kiiremaks korrastamiseks ja parimate võimalike tehnikate juurutamiseks, mis aitaks vähendada mäetööstuse keskkonnamõju. Seejuures on maapõueressursside kasutamise suunamisel oluline lähtuda ressurssidest võimalikult suure lisandväärtuse saamisest ning laiemalt suurendada ringmajanduse põhimõtete rakendamist, et tekiks minimaalselt kadusid ja väheneks jäätmeteke.

Maakasutuse jätkusuutlikkuse edendamiseks tuleb tagada kaevandatud alade korrastamine, sealhulgas ka vanad mahajäetud karjäärid, hüljatud või ammendunud turbatootmisalad ja vanade kaevanduste varingud ning vajumid, mis võivad olla ohtlikud nii inimestele kui ka keskkonnale ja takistavad maa otstarbekat kasutamist. Maapõueressursside kasutamine peab toimuma jätkusuutlikult, avatud menetluse põhimõtetest lähtuvalt ning maavaradega seotud teave tuleb hoida kaasaegsete infosüsteemide kaudu pidevalt kättesaadav ja ajakohane.

Oluline on jätkuvalt leida põlevkivi töötlemisel tekkivatele jäätmetele, tuhale ja aherainele, aga ka poolkoksile, efektiivset rakendust ja suurendada taaskasutust. Selleks on vajalik kaardistada tekkinud jäätmete kogus ja koostis ning jätkata uuringutega, mis toetavad põlevkivi kaevandus- ja tööstusjäätmete taaskasutust, otsese toormena või teisese toormena, kasulike komponentide eraldamiseks ja kasutuselevõtuks. Oluline on kasutada riiklikel taristuobjektidel aherainet.

Avalikkust tuleb informeerida maapõue kasutamisega seonduvast pidevalt ja objektiivselt ning teave hoida kättesaadavana. Samuti tuleb välja töötada ja rakendada õiglase riigitulu kogumise regulatsioon ning aidata korraldada maapõuealase info ja geoloogiliste materjalide säilitamist ja kättesaadavaks tegemist.

Maapõue kaitse ja kasutamise tagamiseks on oluline jätkata maapõue poliitika kujundamise ja rakendamisega (sh loastamine ja järelevalve). Selleks on oluline jätkata ministeeriumi ja valitsuse valdkonnapoliitiliste otsuste ja nende rakendamisega ning vajadusel osaleda EL-i otsustusprotsessis. Muldade kaitse tagamiseks tuleb muuhulgas üle võtta vastav EL direktiiv. Samuti on oluline määratleda tuleva direktiivi ja seonduvate kohustuste valguses ressursside vajadus ja jaotus, sh eri ministeeriumide haldusala vahel, sest muudatused on üpris mastaapsed. Planeeritakse seada sihid sarnaselt kliimapoliitikale muldade hea seisundi tagamiseks aastaks

2050, maa netohõive osas riiklikult aastaks 2030, võtta kasutusele maatehingutes mullapass ja täiendada ja täpsustada mullaseire praktikaid ning muldade kestliku majandamise põhimõtteid.

2023. a lõppevad ResTA maapõueressursside väärindamise TA projektid, mille raames keskenduti kriitilisi elemente sisaldavate maapõueressursside otsingute, uuringute ja kasutuselevõttu hindavatele teadusuuringutele. 2022.a sügisel kinnitati HTM-MKM ühise Teadus- ja arendustegevuse, innovatsiooni ning ettevõtluse (TAIE) arengukava alusel maapõueressursside teekaardid. 2023. a alustavad HTM-MKM teadus- ja arendusprogrammide toetusmeetme väljatöötamisega, kus üheks valdkonnaks on maapõueressursside väärindamine. KeM osaleb maapõueressursside TA tegevuses, eelkõige eesmärgiga tagada uuringute läbiviimisel keskkonnaalaste aspektide arvestamine ja suunata projekte maavara efektiivse kasutamise põhimõtetest lähtuvalt.

Ohutu elukeskkonna tagamiseks on vajalik korrastada vanad allmaakaevandamisega seotud varingud ja vajumid ning korrastamata ehitusmaavarade karjäärid. Perioodil 2023-2026 on kavandatud korrastustööd ÕÜFi raames, kuid mahajäetud karjääride, ammendunud turbatootmisalade või jääksoode, varingute ja vajumite korrastamisega seotud tegevused on planeeritud perioodile 2021–2030. a. Endiste turbatootmisalade taastamisega seoses toimuvad kuni 2023. a lõpuni RMK poolt jääksoode veerežiimi taastamistööd.

Maapõueseaduse väljatöötamiskavatsuse (VTK) käigus töötatakse välja kaevandatud alade korrastamise tagamise ja osalise korrastamise parim süsteem. Kaevandamise ja maapõue kasutamisega tekitatud kahju hindamise ja hüvitamise jaoks on vajalik kujundada kahju hindamise lähtealused ja meetmed kahju hüvitamiseks, kui kaevandamisega ja maapõue kasutamisega on tekitatud kahju rohkem kui kümme aastat pärast kaevandamisloa kehtivuse lõppemisest.

2021. aasta detsembris algatas Vabariigi Valitsus Harju maakonna maavarade teemaplaneeringu. Keskkonnaministeerium esitas Rahandusministeeriumile 1. juuliks 2022. a Rapla ja Pärnu maakondade maavarade teemaplaneeringute algatamise taotluse ning lisaks on kavandatud aastatel 2024-2026 algatada kahe järgneva maakonna maavarade teemaplaneeringud.

Oodatavad tulemused

- Maapõuepoliitika on kujundatud, vajalikud uuringud tellitud ja läbi viidud, valdkonna ekspertide kaasamiseks on maavarade komisjoni töö korraldatud, toimub suhtlus huvigruppidega ja allasutustega.
- Muldade kaitse on tagatud, sh mulladirektiiv üle võetud.
- Vanade allmaakaevandamisega seotud varingute ja vajumite, ohtlike surfiaukude, mahajäetud karjääride, ammendunud turbatootmisalade korrastamine on korraldatud.
- Välja on töötatud kaevandatud alade korrastamise tagamise ja osalise korrastamise parim süsteem.
- Vajalikud maakondade maavarade teemaplaneeringud on algatatud.
- Maavara kaevandamisega seotud load on välja antud, samuti geoloogiliste uuringute, kivimi, kaevise või katendiga seotud load, riiklik järelevalve on teostatud.

Olulisemad tegevused

- Riigi kohustusse jäänud kaevandatud maa ja maapõue korrastamise korraldamine (altkaevandatud alad, karjäärid ja turbatootmisalad) sh kahjude hüvitamise regulatsiooni koostamine (2023-2026).

- Maavarade maakondlike teemaplaneeringute algatamises ja koostamises osalemine (2023-2026).
- Maapõueressursside uurimise ja väärindamise alases TA tegevuses osalemine (TAIE, ResTA, Eesti Geoloogiateenistuse (EGT) ja teised TA uuringud, 2023-2026).
- Ringmajandust suunavate meetmete kujundamine/rakendamine maavarade säästliku kasutamise eesmärgil, sh põlevkivitööstuses tekkivate jäätmete osas (2023-2026).
- Mullakaitse direktiivi ülevõtmine on korraldatud Eesti huvidest lähtuvalt ja on välja töötatud terviklik mullakaitse poliitika rakendamine nii õiguslikult kui ka riiklike sihtide täitmiseks (2023-2030).

Meede 3. Merekeskkonna ja vee kaitse ning kasutus

Meede 3	**Merekeskkonna ja vee kaitse ning kasutus**				
Meetme eesmärk:	Saavutatud ning säilitatud on merekeskkonna ja pinnavee ning põhjavee hea seisund ning inimestele on tagatud taskukohane ja kvaliteetne veeteenus.				
Meetme kirjeldus:	Meede koosneb kahest programmi tegevusest: merekeskkonna kaitse suunamine ning vee säästliku kasutamise ja kaitse tagamine. Meetme eesmärki aitavad oma teenuste kaudu saavutada: Keskkonnaministeerium, Keskkonnaamet, Keskkonnaagentuur ja Keskkonnaministeeriumi Infotehnoloogiakeskus.				
Meetme mõõdikud	**2022 (algtase)**	**2023 (sihtase)**	**2024 (sihtase)**	**2025 (sihtase)**	**2026 (sihtase)**
Mere meetmekava täitmise määr	80 (2021)	0	0	40	50
Eesti mereala seisund toitainete alusel väljaspool rannikuveekogumeid (ER)	Ei vähene (2021)	väheneb	väheneb	väheneb	väheneb
Mereprügi sisaldus meres on vähenenud[14]	75 (2021)	100	100	100	100
Veeteenuse keskmine hind leibkonnaliikme keskmisest netosissetulekust. Hinnatakse OECD soovitusliku piiri 3-5% alusel	1,1 (2021)	1,3	1,3	1,4	1,5
Reovee kogumise ja puhastamise osas nõuetele vastavate üle 2000 ie koormusega reoveekogumisalade osakaal, %	96,5 (2020)	100	100	100	100

[14] % looduslikest randades mis on rannaprügi näitajate osas heas seisundis.

Tegevus 3.1. Merekeskkonna kaitse suunamine

Programmi tegevus 3.1	Merekeskkonna kaitse suunamine				
Tegevuse eesmärk:	Merekeskkonna kaitseks on rahvusvahelised lepped jõustatud, rahvusvahelised kohustused täidetud, see tagab merekeskkonna kaitse Eestis ja väljaspool Eesti jurisdiktsiooni olevatel merealadel.				
Tegevuse kirjeldus:	Eesmärgi saavutamiseks kujundatakse poliitikat ja rakendatakse meetmeid mere uurimiseks ning töötatakse välja meetmeid merekeskkonna seisundi parandamiseks, koostatakse ja esitatakse rahvusvahelisi aruandeid, kooskõlastatakse reostustõrjeplaane, antakse vee erikasutuslube ning lube mereuuringuteks Eesti merealal. Eesmärki aitavad oma teenuste kaudu saavutada: Keskkonnaministeerium, Keskkonnaagentuur ja Keskkonnaministeeriumi Infotehnoloogiakeskus.				
Tegevuse mõõdikud	**2022 (algtase)**	**2023 (sihtase)**	**2024 (sihtase)**	**2025 (sihtase)**	**2026 (sihtase)**
Maismaalt merre jõudvate saasteainete hulk on vähenenud	Ei	jah	jah	jah	jah

Olukorra lühianalüüs

Eesti korraldab merekeskkonna kaitset koostöös teiste Läänemere riikidega. Eesti elanikele on kõige murettekitavam rannikulähedase merevee olukord – seal on eutrofeerumise tagajärjed kõige ilmsemad. Mere kestlikku kasutamist võimaldavate tegevuste määratlemiseks ja soodustamiseks koostatakse pikaajaline kava (nn sinimajanduse kava). Ajakohastatakse mere vesiviljelusega seotud nõuded ning toetatakse vesiviljeluse kahjulikku mõju leevendavate meetmete rakendamist, et soodustada kestlikku vesiviljelust. Maailmamere ja rahvusvahelise meretranspordi tõttu on vaja tagada rahvusvaheliste kokkulepete ratifitseerimine Eestis ning nende jõustamine nii Eesti merealal kui ka väljaspool riikide jurisdiktsiooni olevatel merealadel.

Oodatavad tulemused

- Merestrateegia meetmekava on rakendatud.
- Tagatud on Läänemere merekeskkonna kaitse tõhus ja tulemuslik korraldamine.
- Meetmed laevadega levivate võõrliikide leviku piiramiseks, merekeskkonna ohutuse ja hea seisundi tagamiseks on rakendatud, sh meetmed merest prügi eemaldamiseks või selle kinnipüüdmiseks merest ja jõgedest.
- Toetusmeetmed merest toitainete eemaldamiseks, näiteks vetikate ja karpide kasvatamiseks, samuti laevade ohutuks lammutamiseks, laevavrakkide ohutuse tagamiseks, kemikaalitankerite õnnetusteks valmisoleku tagamiseks ja nendest põhjustatud reostuskahjude hüvitamiseks ja reostuse likvideerimiseks, naftatankerite õnnetusteks valmisoleku tagamiseks ja nendest põhjustatud reostuskahjude hüvitamiseks ning reostuse likvideerimiseks, on kehtestatud.
- Merel asetleidvate hädaolukordade lahendamiseks, ennetamiseks, valmisolekuks on teadmistepõhiselt poliitika kujundatud ja rakendatud.
- Mereseire on korraldatud ja aruanded avaldatud, valdkonna analüüsid on tehtud.
- Reostustõrjeplaanid on kooskõlastatud.
- Mere uurimisega seotud load on välja antud.

Olulisemad tegevused

- Mereala hea keskkonnaseisundi saavutamiseks merestrateegia rakendamine.
- Merepõhja loodusväärtuste inventuur.
- Ballastvee konventsiooni rakendamise tagamiseks täiendavate mere võõrliikide uuringute ja nende ohjamistööde läbiviimine eesmärgiga vähendada invasiivsete võõrliikide negatiivset mõju kohalikele liikidele, samuti taastada väärtuslikke mereelupaiku.
- Merekeskkonna kaitse alase keskkonnajärelevalve süsteemi tõhustamine, järelevalve süsteemi uuendamine ja arendamine.
- Läänemere tegevuskava rakendamine.
- Sadamates laevaheitmete vastuvõtusüsteemide korrastamine ja kaasajastamine, nii laevaheitmete kui mereprügi vastuvõtu ja käitlemise tagamiseks.
- Reostustõrje ja mereuuringute võimekuse suurendamine, multifunktsionaalse laeva ehitamine ja ohtlike ja kahjulike ainete mereveo fondi loomine reostustõrjeks valmisoleku ja mereuuringute läbiviimise tagamiseks.

Tegevus 3.2. Vee säästliku kasutamise ja kaitse tagamine

Programmi tegevus 3.2	**Vee säästliku kasutamise ja kaitse tagamine**				
Tegevuse eesmärk:	Vee kasutamine ja kaitse on korraldatud viisil, mis tagab veekogumite hea seisundi saavutamise ja säilitamise ning tagab inimestele kvaliteetse joogivee ja taskukohase veeteenuse.				
Tegevuse kirjeldus:	Eesmärgi saavutamiseks kavandatakse ja rakendatakse meetmeid veekogumite hea seisundi saavutamiseks, sh paisudel kaladele läbipääsu tagamiseks, põllumajandusliku hajukoormuse, maaparandushoiust tingitud koormuse, ohtlikest ainete koormuse ja veevõtust tingitud koormuse vähendamiseks, ja ühisveevärgi ja -kanalisatsiooni teenuse tagamiseks ja üleujutuste mõjude maandamiseks, määratakse reoveekogumisalad, hinnatakse ja kehtestatakse põhjaveevarud ning korrastatakse jääkreostusobjekte. Korraldatakse veemajandusega seotud tegevustes kvalifikatsiooni taotlemist, antakse veelube, tehakse veekogumite seiret, hinnatakse veekogumite seisundeid ja koormusi, koostatakse ja esitatakse rahvusvahelisi aruandeid, teostatakse riiklikku järelevalvet. Eesmärki aitavad oma teenuste kaudu saavutada: Keskkonnaministeerium, Keskkonnaamet, Keskkonnaagentuur ja Keskkonnaministeeriumi Infotehnoloogiakeskus.				
Tegevuse mõõdikud	**2022 (algtase)**	**2023 (sihtase)**	**2024 (sihtase)**	**2025 (sihtase)**	**2026 (sihtase)**
Ühiskanalisatsiooniga liitunud elanike osakaal	82 (2021)	83	84	84	84
NTA põhjavee seirepunktide protsent, kus nitraatiooni sisaldus ületab 40 mg/l ei suurene algtasemega võrreldes	37,6% (2020)	<37,6	<37,6	<37,6	<37,6

Olukorra lühianalüüs

Vaatamata **veevaldkonnas** tehtud investeeringutele ja rakendatud erinevatele kaitsemeetmetele ei ole veekogumite seisund viimase 12 a jooksul paranenud. Ligi poolte pinnaveekogumite ning

veerandi põhjaveekogumite puhul on vähemalt hea seisundi eesmärk jätkuvalt saavutamata[15]. 2022–2027 veemajanduskavades on seatud eesmärgiks saavutada 2027. aasta lõpuks 65% pinnaveekogumite ja 74% põhjaveekogumite vähemalt hea seisund. Samas VMK eesmärkide saavutamine on ebarealistlik, kuna selleks vajalikele tegevustele puudub rahaline kate. Samuti ei vasta vajadustele vete seisundi hindamise süsteem, sh on alarahastatud veekogumite seire, vananenud on seiretaristu. Selle tagajärjel on veekogumite seisundi hinnangud madala usaldusväärusega ja ei võimalda tuvastada mitte hea seisundi põhjuseid. Uurimusliku seire rakendamise tase on Eestis madal, mistõttu asjakohased ja teaduspõhised saasteallikate ohjamise kavad ja veekogude elustikku taastavad hüdromorfoloogilised meetmed on jäänud välja töötamata.

Veekogumite hea seisundi saavutamiseks on esmalt vajalik tõhustada veemajanduskavade rakendamist, sh tuleb välja töötata rakendamiseks tõhus juhtimissüsteem ja struktuur ning leida rakendamiseks raha. Kavandatud konkreetsete meetmete elluviimiseks tuleb tagada rahastus ning rakendamine. Veekogumite seire ja seisundite hindamissüsteem tuleb ajakohastada, et tagada seisundite hindamise usaldusväärsus.

Suurim toitainete reostuskoormus veekogumitele pärineb põllumajandusest. Samas ei rakendata piisavalt põllumajanduskoormuse vähendamise meetmeid. Tootjate teadmised kulutõhusatest ja loodussõbralikest meetmetest on ebapiisavad ja puuduvad meetmete juhtimiseks vajalikud digilahendused. Tulemuseks on näiteks viimastel aastatel nitraaditundlikul alal nitraatiooni sisalduse suurenemine põhjavees. Üheks suurimaks vooluveekogumite mitte hea seisundi põhjuseks on nende tõkestatus paisudega. Vaatamata sellele, et aastatel 2010-2021 on kaladele läbipääsetavaks muudetud üle 100 paisu, põhjustab tõkestatus jätkuvalt enam kui 115 voolukogumi mitte head seisundit.

80% riikliku tähtsusega jääkreostusobjektidest on ohutustatud ning kohalikele omavalitsustele ja maaomanikele on tagatud võimalused taotleda toetust jääkreostuse likvideerimiseks. Samas on vaja ka ohutustada ülejäänud 20% jääkreostusobjektidest sh leida selleks vajalikud ressursid.

Eestis on kõrge ühisveevärgi ja -kanalisatsiooni teenuse kvaliteedi tase ja teenusega liitunute osakaal (ühiskanalisatsiooniga on liitunud 82% elanikkonnast, ühisveevärgiga 88%). Samuti on elanikkonnale ühisveevärgi ja -kanalisatsiooni teenuse hind taskukohane, keskmiselt moodustab hind 1,1% leibkonnaliikme keskmisest netosissetulekust (OECD soovituse kohaselt ei tohiks hind olla kõrgem kui 3-5%). Siiski tuleb lähitulevikus valdkonnas ellu viia olulisi muutusi, kuna toetusrahade abil rajatud ühisveevärgi ja -kanalisatsioonitaristu nõuab ulatuslikke reinvesteeringuid, mida olemasoleva veeteenuse hinnaga pole võimalik katta. Paljud vee-ettevõtted Eestis on regionaalsed vee-ettevõtted, kes pakuvad ühisveevärgi ja -kanalisatsiooni teenust korraga mitmele kohalikule omavalitsusele, tagades seeläbi kvaliteetsema veeteenuse ka väiksematele asulatele. Samas ei ole regionaliseerituse tase piisav ning sama kujul jätkates ei ole tagatud sektori jätkusuutlikkus tarbijale taskukohase hinnaga. Eestis suudavad jätkusuutlikult sh ilma toetusteta majandada vaid 3-4 vee-ettevõtet, kes teenindavad suuremaid linnasid, kuid kokku on Eestis ligi 150 vee-ettevõtet. Riik peab välja töötama vee-ettevõtete regionaliseerimise kava.

Lisaks ei vasta paljud individuaalsed joogi- ja reoveelahendused nõuetele, sest uuringud näitavad, et oma kaevuvett tarbivatest inimestest, keda on ligikaudu 12%-15% elanikkonnast, tervelt 60-70% ei saa tervisele ohutut joogivett. Sageli on põhjuseks lekkivad

[15] Eesti pinnaveekogumitest 53% (2020. a) ja põhjaveekogumitest 74% (2020.a) on heas seisundis.

kanalisatsiooniehitised (reovee kogumismahutid, septikud jms) ning nende mitte nõuetekohane tühjendamine.

Ühisveevärgi ja kanalisatsiooni teenuse taskukohaseks tagamiseks ka tulevikus tuleb rakendada meetmeid vee-ettevõtete efektiivsuse tõstmiseks (nii konsolideerumine kui ka olemasolevate ettevõtete tõhusam opereerimine), samuti tagada toetusmeetmete olemasolu piirkondadele, kus ka vaatamata efektiivsusele ei ole võimalik veeteenust mõistliku hinnaga tagada. Hajaasustuses kvaliteetse joogivee tagamiseks ja reovee paremaks käitlemiseks tuleb meetmeid suunata ka individuaalsete süsteemide korrastamisse, sh tuleb vajadustega vastavusse viia reovee kohtkäitluse regulatsioon.

Eestis üldiselt on piisavalt veeressurssi, mis katab senise inimtegevuse vajaduse ja võimaldab arendada uusi vett tarbivaid tootmisharusid. Kuid vead tiheasustusega piirkondade planeerimisel on kaasa toonud piirkonniti põhjaveevarude ammendumise (nt Harjumaa tiheasustusega piirkonnad). See toob nendes piirkondades kaasa vajaduse veetarbimist piirata ning takistab piirkondade arengut. Lisaks puudub süsteemne ülevaade Eesti pinnavee ressursist, selle jaotuse ja muutuste dünaamikast ning kriitiliste veevarude ruumilisest jaotusest, st ökosüsteemide toimimiseks vajalikust ressursist. Seetõttu on arendustegevuste kavandamine ning kaasnevate mõjude hindamine raskendatud. Parandada tuleb riigi veevarude kohta andmete kättesaadavust ning suunata KOV enam arvestama veevarudega arendustegevuste planeerimisel. Eesti tingimustesse sobivate vee taaskasutusvõimaluste seadustamiseks tuleb välja selgitada vee taaskasutuse potentsiaal ja vee taaskasutamise mõju erinevate tegevusvaldkondade lõikes.

Kuigi tulenevalt Eesti geograafilisest asukohast on erinevate kliimastsenaariumite kohaselt üleujutuste risk pigem madal, ei ole siiski riski ennetamiseks ja leevendamiseks ettenähtud meetmete rakendatud piisavalt, ka elanikkonna teavitus ja teadlikkus üleujutuste riskide kohta on madal, puudu on kahjude ennetamise ja leevendamise meetmetest. Samuti on sademevee käitlus linnalistes piirkondades on ebapiisav, puuduvad konkreetsed projektlahendused. See suurendab saasteainete intensiivsemat kannet veekeskkonda ning põhjustab linnalistes piirkondades lokaalseid üleujutusi ja majanduslikku kahju.

Rohkem tuleb tähelepanu pöörata sademevee käitlusele, et juba planeeringute koostamise etapis arvestatakse sademevee kohapealse käitluse võimalustega ning vajadusel kavandatakse ja ehitatakse sobivad eesvoolud ja vooluhulga ühtlustamise lahendused eesmärgiga vähendada liigniiskust ja üleujutusi ning ühisvoolse kanalisatsiooni ülevoolude kaudu keskkonda jõudvat reostuskoormust. Samuti tuleb enam tähelepanu pöörata üleujutusriskide maandamisele ja nende mõjude leevendamisele.

Ka suuremahulised uued arendustegevused (transpordi ja energia taristu, kaevandused, tehased, vesiviljelus) võivad mõjutada veekogumite seisundit füüsiliste muutuste, täiendavate saasteainete vette jõudmise või põhjaveetaseme muutuste kaudu. Üheks uueks suuremahuliseks arendustegevuseks on vesiviljeluse arendamine. “Põllumajanduse ja kalanduse valdkonna arengukavva aastani 2030” kirjutatud säästva merevesiviljeluse arendamise strateegiliseks eesmärgiks viia avamere vesiviljeluse maht järgneva viie aasta jooksul 10 000 tonni juurdekasvuni aastas. Tootmismahu lisandumine tähendab täiendavat reostuskoormust. Vesiviljeluse arenguga kaasneva keskkonnakoormuse vähendamiseks on vajalik välja töötada leevendus- ja kompensatsioonimeetmed.

Oodatavad tulemused

- Välja on töötatud veemajanduskavade rakendamise juhtimissüsteem, tagatud ressursid kavade elluviimise juhtimiseks ning meetmete rakendamiseks. Veekogumite seisundite hindamise süsteem on välja arendatud ning see on toimiv ja usaldusväärne. Põllumajanduse mõju vähendamiseks on ellu viidud nitraaditundliku ala tegevuskava (NTA) perioodi tegevuskava 2021-2024 sh tagatud kava elluviimiseks vajalik rahastus. 2024 a lõpuks on välja töötatud uus tegevuskava aastateks 2025-2028.
- Ühisveevärgi ja kanalisatsooni seaduses on tehtud muudatused, mis soodustavad vee-ettevõtete efektiivsemat toimimist. Välja on töötatud toetusskeemid veeteenuse vajadusepõhiseks toetamiseks ning riigieelarvest on selleks tagatud rahastus. Veeseadusega on loodud õiguslik raamistik reovee kohtkäitluse korralduse parendamiseks.
- KeA teavitustöö tulemusena ja KeM KOVdega koostöö edendamise tulemusel on KOVd teadlikud veevarudega arvestamise vajadusest. KAUR-s on loodud pinnavee varude üle arvestuse pidamise süsteem ning info on kättesaadav avalikkusele. Välja on töötatud nõuded heitvee taaskasutamiseks.
- Välja on töötatud toetusskeem KOV-dele ja vee-ettevõtetele kombineeritud sademeveesüsteemide kavandamiseks ja ellu on viidud perioodi 2022-2027 üleujutusriskide maandamiskavad.
- 2023. aastaks Eesti õigusesse üle võetud HELCOM vesiviljeluse töögrupis valmiv soovituse 37/3 lisa, mis kirjeldab Läänemere piirkonna parimat võimalikku tehnikat ja parim keskkonnapraktikat vesiviljeluse arendamisel. Erinevate uuringute kaudu on välja selgitatud vesiviljeluse keskkonnamõju kompenseerivad meetmed.
- LIFE integreeritud veemajanduse projekt on rakendatud, mille raames viiakse ellu Viru alamvesikonna veekogumite hea seisundi saavutamiseks vajalikud meetmed kuni 2028. a lõpuni.
- Veeseire on korraldatud ja aruanded avaldatud, valdkonna analüüsid on tehtud, vee erikasutuse load on välja antud, veevaldkonna tegevused registreeritud, järelevalve teostatud.

Olulisemad tegevused

- Veekogumite hea seisundi saavutamiseks perioodi 2022-2027 veemajanduskavade rakendamine, sh põllumajandustegevuse puhul veekaitsenõuete järgimise tagamine, veekogumite seisundit mõjutavatest tõkestusrajatistest kaladele läbipääsu tagamine, jääkreostusobjektide ohutustamine jne ning veemajanduskavade edukaks rakendamiseks vajalike ressursside tagamine (k.a inimesed).
- LIFE integreeritud veemajanduse projekti rakendamine, mille raames viiakse ellu Viru alamvesikonna veekogumite hea seisundi saavutamiseks vajalikud meetmed kuni 2028. a lõpuni. 10 aastat kestva projekti kogumaksumus on ligi 16,7 miljonit eurot. 2023. aastaks puhastatakse Erra jõgi Uhaku karstialal 1,5 km ulatuses jääkreostusest ning testitakse Pahnimäe jääkreostusalal in-situ puhastusmeetodit. Samuti viiakse lõpule Rakvere Soolikaoja taimtervendamise katse ning luuakse loodusrada Aidu karjääri. Perioodil 2023–2026 rakendatakse eelneval perioodil läbi viidud põllumajanduse hajukoormuse ja põhjaveeuuringute tulemusi ning jätkatakse karjäärialade uuringutega.
- Alustatakse Kurtna järve veerežiimi taastamistöödega ning viiakse läbi Ida-Virumaa joogivee varustuskindluse uuring.
- Sademevee kombineeritud lahenduste meetme väljatöötamine ja rakendamise tagamine lokaalsete üleujutuste leevendamiseks või vältimiseks (2022-2027).

- Pandivere, Adavere-Põltsamaa nitraaditundliku ala tegevuskava 2021-2024 rakendamine pinna- ja põhjaveele põllumajandustootmisest tuleneva keskkonnariski vähendamiseks ja uue perioodi 2025-2028 kava väljatöötamine 2025. a lõpuks.

Meede 4. Elusloodus kaitse ja kasutus

Meede 4	Elusloodus kaitse ja kasutus				
Meetme eesmärk:	Liigid ja elupaigad on soodsas seisundis, maastikud on mitmekesised ning metsa majandatakse jätkusuutlikult.				
Meetme kirjeldus:	Meede koosneb kahest programmi tegevusest: elurikkuse kaitse tagamine ja metsanduse arengu suunamine. Eesmärki aitavad oma teenuste kaudu saavutada: Keskkonnaministeerium, Keskkonnaamet, Keskkonnaagentuur ja Keskkonnaministeeriumi Infotehnoloogiakeskus.				
Meetme mõõdikud	**2022 (algtase)**	**2023 (sihtase)**	**2024 (sihtase)**	**2025 (sihtase)**	**2026 (sihtase)**
Asjakohaste kaitsekorralduskavadega kaetud Natura loodusalade osakaal (% pindalast)	86	vähemalt 86	vähemalt 86	vähemalt 86	vähemalt 86
I kaitsekategooria ja muude ohustatud liikide kaetuse % tegevuskavaga	66	70	75	80	80
Metsanduse arengu suunamise eesmärgid on kokku lepitud	ei	jah	jah	jah	jah
Pikas perspektiivis kasutatakse puitu kui taastuvat loodusressurssi puidutööstuses ning energeetikas kuni juurdekasvu ulatuses	jah	jah	jah	jah	jah
Metsade uuendamise osakaal uuendusraiete mahust, %	65	vähemalt 50	vähemalt 50	vähemalt 50	vähemalt 50
Suurkiskjate populatsioonide reguleerimiseks on seatud küttimismahud suurkiskjate kaitse ja ohjamise kava eesmärkide järgi	jah	jah	jah	jah	jah

Tegevus 4.1 Elurikkuse kaitse tagamine

Programmi tegevus 4.1	Elurikkuse kaitse tagamine
Tegevuse eesmärk:	Liikide ja elupaikade soodne seisund ning maastike mitmekesisus on tagatud, nii et elupaigad toimivad ühtse ökoloogilise võrgustikuna ja elurikkuse poolt pakutavad ökosüsteemiteenused on jätkusuutlikud.
Tegevuse kirjeldus:	Eesmärgi saavutamiseks kujundatakse ja rakendatakse looduskaitsepoliitikat, kavandatakse meetmeid liikide ja elupaikade soodsa seisundi ja maastike mitmekesisuse saavutamiseks muutuvas kliimas ning korraldatakse nende rakendamist sh taastatakse elupaiku, tõrjutakse võõrliike, tehakse elusloodus rakendusuuringuid ja seiret, hinnatakse liikide ja elupaikade seisundit, koostatakse ja esitatakse rahvusvahelisi aruandeid, võetakse loodusväärtusi riikliku kaitse alla, koostatakse tegevuskavasid ja kaitsekorralduskavasid (sh üle-euroopalise loodusväärtuste võrgustiku Natura 2000 kaitse tõhusaks korraldamiseks), antakse lube ohustatud liikidega legaalseks kaubitsemiseks, antakse looduskaitse piirangutega seotud kooskõlastusi ja lube, teostatakse riiklikku järelevalvet, jagatakse looduskaitseteavet, arendatakse ökosüsteemiteenuste kaardistamise hindamise ja taastamise süsteemi jm. Eesmärki

	aitavad oma teenuste kaudu saavutada: Keskkonnaministeerium, Keskkonnaamet, Keskkonnaagentuur ja Keskkonnaministeeriumi Infotehnoloogiakeskus.				
Tegevuse mõõdikud	**2022 (algtase)**	**2023 (sihtase)**	**2024 (sihtase)**	**2025 (sihtase)**	**2026 (sihtase)**
Hoolduses olevate poollooduslike koosluste pindala (ha)	42 000 (2021)	45 000	47 000	48 000	50 000
Liigikavade I ja II prioriteedi tegevuste täitmine (%)	88 (2021)	90	90	90	90
Kaitsekorralduskavade vahehindamine (aastas vahehinnatavate kavade % kõigist kavadest)	0 (2021)	20	20	20	20
Taastatavate elupaikade pindala aastas	4600 (2021)	4000	4000	4000	4000

Olukorra lühianalüüs[16]

Eesti maismaast on looduskaitseseaduse alusel kaitstavate objektidena (kaitsealad, hoiualad, püsielupaigad, üksikobjektid) kaitse all 19,5%[17] ja merest koos majandusvööndiga 18,7%. Oluline osa kaitstavast territooriumist on range kaitse all – 11% maismaapindalast. Aktiivselt tegeletakse ohustatud liikide ja elupaigatüüpide kaitse ja seirega. Aladele on kehtestatud kaitserežiim ning kaitsealadele ja püsielupaikadele alaspetsiifilised kaitse-eeskirjad. Üldised kaitse-eesmärgid on kehtestatud ala kaitse alla võtmise määruses ja neid täpsustatakse kaitsekorralduskavades, kus on määratletud täpsemad eesmärgid. Alapõhised kaitsekorralduskavad on koostatud pindalaliselt 86%-le Natura aladest. Kaitse-eeskirju uuendatakse, et need vastaksid kaitse-eesmärgiks olevate liikide ökoloogilisele nõudlusele ja tagaksid elupaikade soodsa seisundi. Üleriigilised kaitse-eesmärgid on sätestatud liigikaitse tegevuskavades ja elupaikade tegevuskavades. Üleriigilised liigitegevuskavad on kinnitatud 34 loodusdirektiivi liigile (lisaks tegevuskava eelnõud veel 53 liigile) ja 17 linnudirektiivi I lisa liigile (lisaks eelnõud veel 17 liigile). Koostatud ja rakendatud on pärandniitude ja kaitstavate soode tegevuskavad, koostamisel on märgade ja kuivade metsade kavad. Koostamisel on metsaelupaikade tegevuskava (valmib 2023.a lõpuks).

Loodud on punase nimestiku regulaarse uuendamise ja täiendamise süsteem, eesmärgiga muuta liikide ohustatuse hindamine ühekordsetest projektidest pidevaks protsessiks. Senised praktilised tegevused, mh elupaikade (jõgede looduslikkuse, pärandniitude, soode veerežiimi jt) taastamine; *ex situ* liigikaitse tegevused, (näiteks euroopa naaritsa ja kõre loodusesse tagasitoomiseks) on olnud tulemuslikud; karuputke võõrliikide tõrje on olnud edukas. Ranna- ja kaldavööndi elupaikade seisund on valdavalt soodne tänu ranna- ja kaldakaitse piirangu-, ehituskeelu- ja veekaitsevööndite piirangutele. Eesti mitmekesine loodus koos igaüheõiguse ja kaitsealadele rajatud külastustaristuga on oluliseks vaimse ja füüsilise tervise tagajaks, lisaks annab tööd maapiirkondades võimaldades teenida nii rahvusvahelisest kui siseriiklikust turismist. Koostatud on nelja ökosüsteemi (metsad, sood, niidud, põllumajanduslikud ökosüsteemid) seisundi ja teenuste hindamise ja kaardistamise metoodikad ning valik ökosüsteemiteenuseid on üleriigiliselt esmaselt hinnatud ja kaardistatud[18]. Valminud

[16] Kuna MAK ja KEVAD on hetkel veel valmimise/koostamise protsessis, siis on järgnevalt välja toodud eesmärgid, mõõdikud ja tulemused veel lõplikult kokku leppimata ja võivad muutuda. Küll on aga mitmete eesmärkide poole jõudmiseks juba töö käimas.
[17] https://infoleht.keskkonnainfo.ee/avalik/el_fil/kaitstav_territ31122021.htm
[18] https://keskkonnaagentuur.ee/elme

kaardiandmestikud aitavad saada esmase ülevaate võimalikest halvenenud sidususega aladest ja planeerida rohevõrgustikku.

Elupaikade ja liikide soodsa seisundi saavutamine on raskendatud vähese teadlikkuse ja majandushuvide eelistamise tõttu. Elurikkuse kaitset ei nähta majandusringkondades arenguvõimalusena. Looduskaitse ja säästev maakasutus ei ole teistesse valdkondadesse ja ruumiloomesse piisavalt integreeritud, mille tulemusena jätkub loodusliku mitmekesisuse vähenemine, seda nii maastiku, liigilise kui geneetilise mitmekesisuse tasemel. Puuduvad tõhusad meetmed säilitamaks elurikkust väljaspool kaitstavaid loodusobjekte. Majandustegevuse mõjude tõttu (nt kuivendus, intensiivne maakasutus, sh põllumajandus jmt) kahaneb liikide arvukus, elupaikade pindala ja sidusus väheneb, kvaliteet halveneb ja elupaigad killustuvad. Ohuks on kujunemas ka võõrliikide laienev levik, mida põhjustavad peamiselt globaalsed kaubaveod ja soodustavad kliimamuutused. Suurte taristuobjektide rajamisel suureneb surve keskkonnale ja vajadus planeerida elurikkust suurendavaid ning kaitsvaid meetmeid. Kaitsekorralduslike tööde planeerimine on keerukas ja kallis ning takerdub ajakohaste andmete puudumise ja huvide konfliktide taha. Elurikkuse kaitsmine vajab süsteemsemat lähenemist ja erinevate osapoolte koostööd, et suudaksime kaitstavad liigid ja nende elupaigad viia soodsasse seisundisse. Elurikkuse säilitamiseks vajalike meetmete käsitlus ja integreerimine planeeringutesse on olnud ebaühtlane. Looduse rekreatiivseks kasutamiseks ette nähtud taristu vähesus on kohati kaasa toonud ülekasutamise.

Oodatavad tulemused

- Rakendatud on meetmeid, et ühegi EL loodus- ja linnudirektiivi liigi ega elupaiga kaitsesuundumus ja seisund ei halveneks ning 2019. a aruande järgi ebasoodsas seisundis olevatest liikidest ja elupaikadest 30% on aastaks 2030 saavutanud soodsa seisundi või näitavad selget positiivset suundumust paranemise poole. Elupaigatüüpide tervikliku kaitse tagamiseks on koostatud (märgadele ja kuivadele metsadele), uuendatud (soodele), või uuendamisel (pärandniitudele) elupaigatüübipõhised tegevuskavad, liikide tervikliku kaitse tagamiseks liigitegevuskavad. Alade kaitse tulemuslikuks korraldamiseks on kõigile Natura 2000 aladele kinnitatud kaitse-eesmärgid (kinnitatud aastaks 2023).
- Kaitstavate alade kaitsekord on ajakohane, vastab LKSle ja tagab kaitse-eesmärkide saavutamise, kavandatud meetmed on asjakohased, kaitse on piisavalt tõhus loodusväärtuste kaitsmiseks, kehtestamata samal ajal põhjendamatuid kitsendusi maaomandi ja loodusvarade kasutamisele. Analüüsitakse loodusväärtuste kaitseks kehtestatud meetmete tõhususst ja kaitsekorralduse tulemuslikkust, mh piiranguvööndis. Käivitatud on protsess aastaks 2030 defineerida, kaardistada ning range kaitse alla ning seiresse võtta kõik säilinud loodus- ja põlismetsad.
- Halvas seisundis elupaikade (sh sood, metsad, pärandniidud jt) struktuuri ja funktsioonide ökoloogiliseks taastamiseks on koostatud taastamiskava ja seda viiakse ellu[19].
- Rakendatakse meetmeid eutrofeerumise vältimiseks, vähendades nii seisu- kui vooluveekogudesse jõudvat saasteainete hulka. Põllumajandusmaastiku elurikkuse suurendamiseks taastatakse ja hooldatakse pärandniite, põllumaadel säilitatakse ja luuakse täiendavaid maastikuelemente ning avamaastiku elupaiku ja liike toetavaid rohumaaribasid. Pärandniitude hooldajate nõustamise süsteem toimib.
- Turvasmuldade kuivendamist käsitlevaid regulatsioone täpsustatakse, et leida juriidilised lahendused ja praktikas toimivad meetmed, et põllumajandusmaade maaparandussüsteem ja metsakuivenduskraavid moodustaksid võimalikult loodusliku veevoolusüsteemi ega kahjustaks elurikkust.

[19]EL elurikkuse strateegia: eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0380&from=EN

- Ruumilisel planeerimisel ja maastike kujundamisel arvestatakse kultuuri- ja looduskeskkonna väärtuste säilitamise vajadustega, loodusvarade kasutamine on elurikkust säästev. Käivitatud on protsessid tagamaks, et aastaks 2030 kaitstakse ELis vähemalt 30% EL maismaast ja merealast ning üleeuroopalisse loodusvõrgustikku on lõimitud ökoloogilised koridorid. Rohevõrgustikku kujundatakse toimivate rohealade, -koridoride ja -rajatiste sidusa süsteemina, mis võimaldab liikidel levida ja kliimamuutustega kohaneda, rikastab inimese elukeskkonda ning toetab ökosüsteemiteenuseid. Pööratakse tähelepanu suurte taristute võimalusele toetada elurikkust. See hõlmab näiteks teeäärte hooldusvõttena kasutatud mürgitamisest loobumist, ökoduktide ja loomatunnelite rajamist; elektriliinide, päikeseenergia-parkide ja maismaa-tuuleparkide aluste maade võimalikult elurikkust soodustavat majandamist jmt. Koostamisel on elurikkust soosiva teeservade, infrastruktuurirajatiste, hoonete jt objektide rajamise ja hooldamise juhised. Väljatöötamisel olevates hüvitus-skeemides arvestatakse elurikkusega. Nii riigi kui kohalike omavalitsuse tasandi planeeringute koostamisel arvestatakse tõhusalt elurikkuse aspektidega. Tagatud on igaüheõiguse põhimõtte jätkuv rakendamine. Kellegi tegevus ei tohi viia looduse hüvede (nagu puhta vee, õhu, süsinikusidumise, loodusele ligipääsu jpm) kättesaadavuse ja kvaliteedi halvenemisele. Tagatud on randade ja kallaste loodusväärtuste säilimine.
- Võõrliikide ja võõrpopulatsioonide loodusesse sattumise ja levimise takistamiseks on rakendatud meetmed, nende kasutamine haljastuses on vähenenud.
- Looduskaitsepiirangutega seotud tegevuste load (sh CITES load ohustatud liikidega legaalseks kaubitsemiseks; loodusvarade kasutamine, sihtkaitsevööndis keeluajal liikumine, rahvaürituste korraldamine, väikeehitise ehitamine, loomaia tegevusluba, liigi ümberasustamine, loomaliigi kasutamine teaduse otstarbel, loomade märgistamine, kaaviari käitlemise majandustegevusteade) on välja antud õigeaegselt. Tegevust ei kooskõlastata, kui see võib kahjustada kaitsealuse liigi või elupaigatüübi soodsat seisundit või on vastuolus isendikaitse sätetega. Tagatud on looduskaitsenõuetele vastavus: järelevalvemenetlus, haldusmenetlus või süüteomenetlus. Koostöös erasektoriga on korraldatud hättasattunud ja abitusse olukorda jäänud (vigastatud) metsloomade ravimine ja loodusesse tagasi viimine, vajaduse korral eutaneerimine.
- Looduskaitse tulemuslikuks korraldamiseks on olemas järjepidev ja süsteemne ülevaade Eesti liigilisest ja koosluste (ökosüsteemide) mitmekesisusest ning ohustatusest (mh liikide punase nimestiku regulaarne uuendamine, käivitatud on protsess koosluste punase nimestiku koostamiseks). Kaitstavate liikide nimestik ja nende jaotus kaitsekategooriatesse on ajakohastatud vastavalt ohustatuse teabe uuenemisele. Loodusväärtuste kaitse planeerimiseks ja korraldamiseks tellitakse uuringuid ja inventuure. Liikide ja elupaigatüüpide inventuuride ja seire maht on piisav, et tagada asjakohaste andmete olemasolu nii maismaa kui mere kohta. Vabatahtliku seire osakaalu on suurendatud. Elusloodus seireandmed on aktuaalsed, kasutajasõbralikult kooskasutatavad ja kooskuvatavad teiste kaitstavate objektide (liigid, elupaigad, kaitstavad alad jm) andmetega. Andmebaaside (eeskätt EELIS) ja veebirakenduste arenduste abil on loodud võimalused loodusandmete kooskasutamiseks ja kaitsekorralduse efektiivseks planeerimiseks. Tähtsustatakse loodusteaduslike kogude uurimist, et välja selgitada trende – kliimasoojenemine, elurikkuse kadu jm. Toetatakse elusloodus geneetilise materjali süsteemset ja sihipärast kogumist ja hoiustamist.
- Loodud on loodusrikkuste ja hüvede seisundi muutuste jälgimise, mh nende rahalise väärtuse arvestamise süsteem, mis toetab elurikkuse säilimisega arvestamist loodusvarade kasutusotsuste tegemisel. Elurikkuse ja looduskaitse andmeid, sh ökosüsteemiteenuste kohta, analüüsitakse koos neid mõjutavate keskkonnategurite või muude näitajatega. Koostatakse otsuste tegemiseks vajalikke ülevaateid loodusväärtuste paiknemise ja leviku

kohta ning nende seisundi hinnanguid piirkondlikul või üleriigilisel tasandil. Täidetakse riigi kokkulepetest ja EL-i nõuetest tulenevaid aruandekohustusi. Tõhusama looduskaitse korralduse eesmärgil tehakse elusloodusе rakendusuuringuid.

- Loodud on mitmekesised võimalused Eesti looduse nautimiseks ja tundmaõppimiseks ning aktiivseks puhkuseks, seadmata samal ajal ohtu loodusväärtuste säilimist. Üldsus teadvustab looduse ja tervise omavahelisi positiivseid seoseid ning looduses liikumise positiivset mõju inimese vaimsele ja füüsilisele tervisele. Looduslikke rohealasid suurte inimasumite lähistel säilitatakse ja väärtustatakse ning soodustatakse linnametsade ja rohealade loomist ja säilimist. Linnaelanikele loodushüvede pakkumiseks ning linnadest tingitud looduslike elupaikade killustamise vähendamiseks viiakse ellu linnakeskkonna elurikkust suurendavaid tegevusi (sh on tegevus linnade kaupa strateegiliselt läbi mõeldud).
- Loodusharidus ja -teavitus suunavad Eesti inimeste väärtushinnanguid üha loodushoidlikumaks, et inimesed tunneksid soovi ja vastutust ning näeksid võimalusi looduse hoidmiseks. Loodusteavitus on inimeste jaoks arusaadav ning praktiliselt vajalik info kättesaadav nii et see aitab inimestel olla loodushoidlikum, tunnetada end looduskaitse osana ning näha aina rohkem ka ise võimalusi sellesse panustada. Süsteemne loodusinfo jõuab operatiivselt ka kohalike omavalitsuste, teiste valdkondade riigiasutuste ja erialaorganisatsioonideni.
- Elurikkust hoitakse ka väljaspool kaitstavaid alasid – igaühe looduskaitse toimib. Loodud on lahendused looduse toetamiseks ühiskondlikul tasemel, sh maaomanikepoolse vabatahtliku kaitse arendamiseks – maaomanikke motiveeritakse ise kaitseväärtusi märkama ja neid kaitsma.
- Elurikkust soodustavate tegevuste toetus- ja kompensatsioonimeetmed on tõhusad, meetmete pikaajaline ja stabiilne rahastus on tagatud. Põllumajandusele ja kalandusele kaitsealuste loomade tekitanud kahju hüvitamise süsteem toimib efektiivselt. Senisest suuremat tähelepanu pööratakse ennetustöödele. Kaitstaval loodusobjektil paikneva kinnisasja, mille kasutust kaitsekord oluliselt piirab, omandab riik kokkuleppel kinnisasja omanikuga kinnisasja väärtusele vastava tasu eest.
- Tellitakse töid loodusväärtuste seisundi säilitamiseks ja parandamiseks, arvestades kaitsekorralduskavades, liigi kaitse ja ohjamise tegevuskavades ning elupaiga tegevuskavades kirjeldatud eesmärke ja vajadusi. Füüsilisel või juriidilisel isikul on võimalik taotleda loodushoiutoetust pool-loodusliku koosluse taastamistöödeks või taastatavale alale karjaaia rajamiseks.
- Elurikkuse säilitamiseks ja suurendamiseks kasutatakse mh uudseid vahendeid, sh finantsinstrumente, mis võimaldavad ka erainvestoritel riiklikesse looduskaitse eesmärkidesse pikaajaliselt investeerida. Kujundatakse süsiniku ja elurikkuse tasaarveldamise (nn *offsett*-imise) skeemid on õiglased nii looduse kui ka inimeste suhtes, need ei piira ega kahjusta ühishüvede säilimist ja kättesaadavust ning nende rakendamine on elurikkust ja looduse üldist seisundit oluliselt parandavad.
- Keskkonnamõju (strateegilist) hindamist mittevajavate tegevuste kavandamiseks Natura 2000 aladel on loodud võimalus eraldiseisvaks Natura hindamiseks.
- GMO regulatsioon on tehnoloogia arenguga kohanev, kindlustades keskkonnaohutuse ning ohutuse inimeste ja loomade tervisele.

Olulisemad tegevused

- Elupaikade (mh sood, metsad, pärandniidud, vooluveekogud) ja liikide kaitse, taastamine ja tegevused nende soodsa seisundi saavutamiseks, et ühegi EL kaitsealuse elupaiga ja liigi kaitsesuundumus ja seisund ei halveneks ning ebasoodsas seisundis olevatest elupaikadest ja liikidest 30% saavutaks aastaks 2030 soodsa seisundi või näitaks selget positiivset

suundumust paranemise poole. Mh on vajalik defineerida loodus- ja põlismetsad, need kaardistada, võtta range kaitse alla ja seirata. Koostatakse ja rakendatakse looduse taastamise kava vastavalt EL määrusele (2024–2026).

- Looduskaitse tulemuslikuks korraldamiseks vajalikus mahus järjepideva, usaldusväärse ja süsteemse ülevaate tagamine siinsest liikide ja ökosüsteemide/koosluste seisundist. Selleks kasutame mh senisest enam innovaatilisi seire- ja inventuurilahendusi, rakendusuuringuid, uuendame ja arendame andmebaase ja veebirakendusi. Kaasaegse Eesti looduse infosüsteemi EELISe arendamine looduskaitse ja keskkonnaga seotud andmete paremaks haldamiseks, kasutamiseks ja avalikustamiseks (2024–2026).
- Elupaigatüüpide tervikliku kaitse tagamiseks elupaikade tegevuskavade (soodele, märgadele ja kuivadele metsadele), ohustatud liikide tervikliku kaitse tagamiseks liigitegevuskavade ning alade kaitse tulemuslikuks korraldamiseks alade kaitsekorralduskavade koostamine, uuendamine ja rakendamine (2023–2026).
- Kõikide kaitstavate objektide kaitse-eeskirjade vastavusse viimine looduskaitseseaduse nõuetega (1. mai 2023).
- Uuendatakse loodusväärtuste kaitseks kehtestatud meetmete tõhususe ja kaitsekorralduse tulemuslikkuse hindamise süsteemi. Uuendatud süsteem loodud 2024, rakendamine (2024–2026).
- Looduskaitsepiirangute kompenseerimine vajalikus mahus, sh toetuse maksmise jätkamine, sh väljaspool Natura 2000 alasid kaitstavate metsade omanikele (2023–2026).
- Eraldiseisvaks Natura hindamise võimaluse loomine keskkonnamõju (strateegilist) hindamist mittevajavate tegevuste kavandamiseks Natura 2000 aladel (2023).
- Kaitstavate liikide, sh hanede poolt tekitatud kahju ennetamise ja kompenseerimise süsteemi tõhustamine 2023-2026.
- Võõrliikidealase teadlikkuse tõstmine, võõrliikide tõrje ja seire tõhustamine (2023–2026).
- LIFE-IP projekti “Metsa- ja põllumajandusmaastike terviklik majandamine Natura 2000 elupaikade ja liikide kaitsestaatuse parandamiseks” elluviimine aastatel 2020–2029. Projekti eesmärk on kaitsta ja taastada traditsioonilisi Eesti maastikke ja ökosüsteeme ning parandada seal elavate liikide seisundit kogumaksumusega 19,4 mln kümne aasta jooksul, millest välisabi 60% ehk 11,6 mln.

Tegevus 4.2 Metsanduse arengu suunamine

Programmi tegevus 4.2	**Metsanduse arengu suunamine**
Tegevuse eesmärk:	Metsade tootlikkus ja elujõulisus ning metsade mitmekesine, tõhus ja jätkusuutlik kasutamine, jahiulukiliikide mitmekesisus ning elupaikade ja liikide vahelise ökoloogilise tasakaalu säilitamine on tagatud.
Tegevuse kirjeldus:	Eesmärgi saavutamiseks kujundatakse ja rakendatakse metsa- ja jahinduspoliitikat, antakse vääriselupaiga väljavaliku eksperdi tunnistusi, koostatakse ja esitatakse rahvusvahelisi aruandeid, teostatakse riiklikku järelevalvet, peetakse metsaressursi ja geenireservmetsade arvestust, antakse metsakorraldajate kutsetunnistusi ja metsakorraldustööde tegevuslube ja jahinduse valdkonna lube, avaldatakse metsastatistikat, metsateatised registreeritakse riiklikus metsaregistris, sõlmitakse erametsaomanikega vääriselupaiga kaitselepinguid, sertifitseeritakse metsapuude seemneid ja metsataimi. Eesmärki aitavad oma teenuste kaudu saavutada: Keskkonnaministeerium, Keskkonnaamet, Keskkonnaagentuur ja Keskkonnaministeeriumi Infotehnoloogiakeskus.

Tegevuse mõõdikud	2022 (algtase)	2023 (sihtase)	2024 (sihtase)	2025 (sihtase)	2026 (sihtase)
Geenireservimetsade pindala (ha)	2206 (2021)	2206	2206	2206	2206
Riigimetsamaa pindala osakaal maismaapindalast, %	25,2 (2021)	Vähemalt 20	Vähemalt 20	Vähemalt 20	Vähemalt 20
Hundipesakondade arv sügisese loenduse põhjal, tk	24-26 (2021)	15–25	15–25	15–25	15-25

**Programmi tegevus Jahinduse arengu suunamine on liidetud programmi tegevusega Metsanduse arengu suunamine*

Olukorra lühianalüüs

Eesti metsamaa pindala on 2,3 mln hektarit, moodustades üle poole kogu Eesti maismaa pindalast. Looduskaitse alla kuuluva metsamaa osakaal on viimase kümnendi jooksul suurenenud. Riigimetsamaa 1,08 mln hektarist on nüüdseks range kaitse all kolmandik ning kogu metsamaa pindalast moodustab range kaitse all olev mets 17,5% (SMI 2021 järgi). Võrdlusena 2010. aastal 10%.

Eelmise sajandi lõpust alates on Eesti metsanduse osaks olnud vääriselupaigad (VEP). VEPide kaitse on kohustuslik avalik-õigusliku juriidilise isiku metsamaal ja vabatahtlik eramaal. Jätkuvalt soodustatakse VEPide vabatahtlikku kaitset, sõlmides selleks erametsaomanikega lepinguid. Seni leidmata väärtuslike metsaalade ja loodusmetsa kildude säilitamiseks koostas Keskkonnaministeerium riigi- ja erametsas VEPide inventeerimise tegevuskava, mille eesmärgiks on viia aastal 2023 läbi üle-eestiline inventuur. Selleks on tarvis koolitada eksperte ning leida raha inventuuri läbiviimiseks.

Metsade vanuseline jaotus on kujunenud ajaloolistel põhjustel ebaühtlaseks. Metsade majandamise ja vanuselise struktuuri tõttu (ligikaudu 39% metsadest on üle 60 aasta vanad) ei ole viimastel aastatel metsa tagavara enam kasvanud. Ka metsamaa pindala kasv on viimastel aastatel lakanud. Ebaühtlase vanuselise jaotuse tõttu tuleb hinnata seda, kas ja kuidas liigutakse metsade ühtlasema vanuselise jaotuse poole. Samuti peab arvestama säästliku metsamajanduse ühe olulise kriteeriumiga, mis sätestab, et pikas perspektiivis ei tohi raiemaht ületada aastast majandatavate metsade juurdekasvu.

Metsasektori väärtusahel hõlmab maakasutust ja suurt arvu metsa mitmekülgselt kasutavaid inimesi, sh metsaomanikke ja puidutööstuses hõivatuid. Samuti mõjutab metsandus elukeskkonda ja on seotud paljude valdkondadega nagu haridus ja teadus, innovatsioon, majandus, taastuvenergeetika, kultuuripärand, terviseedendus, loodusturism jm. Seetõttu koostatakse metsanduse suunamiseks mõeldud arengukava laiapõhjalise dokumendina arvestades sotsiaalseid, majanduslikke, keskkonnakaitse kui ka kultuurilisi aspekte.

Koostatava metsanduse arengukava aastani 2030 üldeesmärk on **kestlik metsandus**. Üldeesmärgi saavutamine tagatakse läbi kolme alaeesmärgi: metsandus arvestab kliimamuutuste ning metsade elurikkuse seisundiga; metsasektor[i] on majanduslikult konkurentsivõimeline; metsandus on kaasav ning arvestab sotsiaalsete ja kultuuriliste väärtustega.

Metsamaa süsiniku sidumise ja talletamise võime on üks olulisemaid kliimamuutusi leevendavaid mehhanisme. Võimalikult suure süsiniku sidumise tagab see, kui metsamaa produktsioonipotentsiaal oleks parimal võimalikul viisil kasutatud, st alal kasvaksid kasvukohale sobilikud puuliigid, puistu oleks tootlik ning heas tervislikus seisundis. Selle

tagamiseks tuleb senisest tõhusamalt tegeleda metsade uuendamise ning hooldamise ja kujundamisega, arvestades sealjuures metsade kaitse vajadusega.

Hooldusraiete, aga ka teiste eespool nimetatud metsamajanduslike tegevuste mõju süsiniku sidumisele vajab oluliselt enam uuringuid, et teha kindlaks nende tegevuste mõju süsinikuringele.

Tootliku ja kvaliteetse metsa kasvatamisel on olulised metsapuude parendamine ning seemnemajanduse arendamine. Metsaselektsiooni alases tegevuses tuleb muu hulgas rohkem arvestada ka kliimamuutuste mõjudega. Selleks on vaja uurida erinevate puuliikide (mh laialehiste liikide) kohanemisvõimet, haiguskindlust ning geneetilist mitmekesisust.

Segapuistuteks kujundatud metsad on vastupidavamad nii putukakahjustustele kui seenhaigustele, mistõttu soodustatakse looduslike häiringute suhtes vastupidavamate segapuistute kasvatamist ja juurepessu ohtlikel aladel biopreparaatide laiemat kasutamist. Uuritakse võõrpuuliikide kasvatamise võimalusi kliimamuutustega kohanemiseks ja leevendamiseks, sh nende mõju üldisele elurikkusele lähtudes ettevaatusprintsiibist, et vältida invasiivsust ning patogeenide levikut. Toetatakse erametsade uuendamist võimalikult heade pärilike omaduste ja kasvukohale sobivamate kodumaiste puuliikidega. Ergutatakse eeskätt omamaist taimetootmist ja üldist uuendusmahtude suurenemist.

Metsanduse pikaajaline konkurentsivõime eeldab taristu, sh teede ja maaparandussüsteemide olemasolu ja head seisukorda, et tagada ligipääs nii majandustegevuseks kui ka teistele metsaökosüsteemi hüvedele (rekreatsioon, loodusturism, korilus). Samuti on taristu oluline kohalikele elanikele juurdepääsu võimaldamiseks ning maaparandussüsteemide hea seisukord metsamuldade viljakuse säilitamiseks.

Puidupõhistel kestvustoodetel on kliimamuutuste seisukohast oluline roll. Puitu kasutatakse Eesti kaasaegses arhitektuuris seni vähe, seega tuleb selle kasutamist ehitistes ja insenertehnoloogilist arendamist senisest rohkem toetada ning silmapaistvaid (sh avaliku sektori) näidisehitisi rajada (näiteks Loodusmuuseum ja Keskkonnamaja).

Keskkonnakestliku ehitisena aitab Keskkonnamaja leevendada inimtegevuse kahjulikke kliimamõjusid. Keskkonnamaja projekti kohta on koostatud CO2 jalajälje analüüs kogu hoone elutsükli ulatuses – see on esimene selline suure hoone analüüs Eestis. Puitehitis lukustab endas süsihappegaasi ja Keskkonnamaja hoonetesse seotakse aastakümneteks ligikaudu 3900 tonni süsinikku. Samuti on puidu kasutamise jalajälg palju väiksem teiste ehitusmaterjalidega võrreldes. Keskkonnamaja on kavandatud ligi nullenergiahoonena.

Jätkuvalt arendatakse erametsaomanike tugisüsteemi, mis pakub mitmekülgset tuge selleks, et eraomanikul oleks lihtsam arvestada metsa majandamisel üha komplekssemaks muutuvate ootustega eraomandile (elupaikade kaitse, rohekoridorid, kogukonna ootused, ökosüsteemi teenused, kliimamuutustega kohanemine, pühapaikade kaitse, uued teenusmudelid, haiguste leviku piiramine, piirinaabrite koostöö jne).

Jahiulukite jätkusuutlikule kasutamisele aitavad kaasa ulukiseire andmete kogumine, andmete analüüsimine, hinnangute andmine ulukite arvukusele ja selle põhjal küttimisettepanekute tegemine, probleemliikide ohjamiseks tegevuskavade koostamine ning jahimeeste koolitamine.

Järgmiste aastate peamisteks väljakutseteks on arendada kaugseire võimalusi, töötada välja regionaalsed või riiklikud mudelid metsa biomassi ja süsinikuvoogude hindamiseks ning erinevate majandamisvõtete mõju selgitamiseks süsinikubilansile. Samuti on väljakutseks puidu väärindamine. Puidu väärtusahelas on seni tähelepanu pööratud puidu mehhaanilisele väärindamisele. Nii metsanduse, kui ka puidu mehhaanilise töötlemise valdkonnas on Eestis olemas kaasaegne teadmus, tugev ettevõtlussektor võimekusega investeerida tänapäevastesse tehnoloogiatesse. Kuid puidu keemilise väärindamise valdkond on kodumaise kapitali poolt väga nõrgalt kaetud, seega on üheks fookuseks puidu komponentideks lahutamise ja keemilise väärindamise alased teadusuuringud.

Oodatavad tulemused

- Metsanduse arengukava aastani 2030 on koostatud ja rakendamisel.
- Vääriselupaigad on inventeeritud, ning nende kaitseks on lepingute sõlmimine erametsaomanikega hoogustunud.
- On toetatud erametsanduse tugisüsteemi arengut ning erametsade metsauuendustööde tegemist võimalikult heade pärilike omaduste ja kasvukohale sobivamate kodumaiste puuliikidega. Ergutatud omamaist taimetootmist ja üldist uuendusmahtude suurendamist.
- Jätkatakse kompensatsiooni maksmist looduskaitsealuselt metsamaalt saamata jääva tulu eest.
- On uuritud metsamajanduslike tegevuste mõju süsiniku sidumisele ning erinevate puuliikide (mh laialehiste liikide) kohanemisvõimet, haiguskindlust ning geneetilist mitmekesisust.
- Analüüsitakse kaugseire vahendite kasutamise laiendamist metsade olemi hindamisel ja seisukorra seiramisel, metsamajanduslike tööde planeerimisel, selle järgsel metsade majandamise otsuste tegemisel ning järelevalves.
- Puidust referentshoone ehitamisega on alustatud, piloteerimisel on suurte puitehitiste ehitamine ning sellega suurendatakse Eesti puidusektori ekspordipotentsiaali ja edendatakse kohaliku tooraine väärindamist.
- Ulukiressursi säästlik kasutamine on tagatud jahiseaduse rakendamise ning jahikoerte ja jahimeeste tunnistuste andmise kaudu.
- Elustiku sh loodusvaraks olevate ulukite asurkondade seisundi, seiremeetodite indikatiivsuse, kaitsekorralduslike meetmete tõhususe hindamiseks on spetsiifilisi rakendusuuringud läbi viidud.
- Metsa- ja jahinduspoliitika kujundamiseks teostatakse efektiivselt seiret, kogutakse ja analüüsitakse andmeid. Poliitika rakendamiseks antakse välja vajalikud load ning regulatsioonid.

Olulisemad tegevused

- Metsanduse arengukava aastani 2030 koostamine ja rakendamine (2023–2026).
- Väärielupaikade inventeerimine ja kaitse lepingute sõlmimine (2023–2026).
- Arendatakse kaugseire võimalusi ja uuritakse metsamajanduslike tegevuste mõju süsiniku sidumisele (2023–2026).
- Erametsanduse arengut ja kestlikkust toetatakse tugisüsteemi abil, mille kaudu suunatakse metsaomanike ühistegevust metsade kasvatamisel ja kasutamisel sh toetatakse erametsade metsauuendustööde tegemist võimalikult heade pärilike omaduste ja kasvukohale sobivamate kodumaiste puuliikidega. Ergutatakse omamaist taimetootmist ja üldist uuendusmahtude suurendamist (2023–2026).
- Maismaa tuuleparkidega kaasneva täiendava asendusmetsastamise kontseptsiooni väljatöötamine ja rakendamine.

- Puidust referentshoone (loodusmuuseumi ja keskkonnamaja) rajamine eesmärgiga luua suurte puitehitiste ehitamise kogemus ja suurendada sellega Eesti puidusektori ekspordipotentsiaali ning edendada kohaliku tooraine väärindamist.
- Jätkatakse kompensatsiooni maksmist looduskaitsealuselt metsamaalt saamata jääva tulu eest (2023–2026).

Meede 5. Ruumiandmete ja ilmainfo tagamine ning maatoimingud

Meede 5	Ruumiandmete ja ilmainfo tagamine ning maatoimingud
Meetme eesmärk:	Kvaliteetsete ruumiandmete ja ilmainfo kättesaadavus on tagatud ning maatoimingud on otstarbekalt läbiviidud.
Meetme kirjeldus:	Meede koosneb kolmest programmi tegevusest: maatoimingute korraldamine, ruumiandmete hõive, analüüsid ja kättesaadavaks tegemine ning ilmaandmete, ilmaprognooside ja -hoiatuste tagamine. Eesmärki aitavad oma teenuste kaudu saavutada: Keskkonnaministeerium, Maa-amet, Keskkonnaagentuur ja Keskkonnaministeeriumi Infotehnoloogiakeskus.

Meetme mõõdikud	2022 (algtase)	2023 (sihtase)	2024 (sihtase)	2025 (sihtase)	2026 (sihtase)
Valitsemise eesmärgiga maade osakaal, %	98*	84	88	92	96
Registrisse kantud osa Eesti maismaa territooriumist, %	99,9	100	100	100	100
Maakatastris oleva informatsiooni täielikkus, %	90	100	100	100	100
Klientide rahulolu Maa-ameti kaardirakenduste ja teenustega, %	85	80	82	82	84
Meteoroloogilist (sh hoiatused) infot kasutavate sihtrühmade rahulolu	4,5	4,8	4,9	4,9	4,9
Seirevõrgu (meteojaamade) automatiseeritus, %	96	99	99	99	99
Hoiatuste õigustuvus	99,5	99	99	99	99

**Metoodika muudatus, täpsustatud algtase on 79%, sihttasemeid samuti täpsustatud.*

Tegevus 5.1. Maatoimingute korraldamine

Programmi tegevus 5.1	Maatoimingute korraldamine
Tegevuse eesmärk:	Riigil on läbipaistev maapoliitika, mis tagab maa otstarbeka, säästliku ja heaperemeheliku haldamise.
Tegevuse kirjeldus:	Eesmärgi saavutamiseks kujundatakse ja rakendatakse riigi maapoliitikat ning korraldatakse riigi maatoiminguid, sh viiakse läbi maareform, peetakse maa arvestust, korraldatakse riigile maa omandamist jm. Eesmärki aitavad oma teenuste kaudu saavutada: Keskkonnaministeerium, Maa-amet ja Keskkonnaministeeriumi Infotehnoloogiakeskus.

Tegevuse mõõdikud	2022 (algtase)	2023 (sihtase)	2024 (sihtase)	2025 (sihtase)	2026 (sihtase)
Reformimata maaüksuste arv aastas	18300 (2021)	10 200	7 600	5 200	2800
Maa-ameti hallata olev riigimaa (kinnisasjade) arv	24000 (2021)	23300	22800	22400	21600

Olukorra lühianalüüs

Maareform on lõpusirgel. Kõik maad on kantud maakatastrisse. Riigimaast 96% valitseb Keskkonnaministeerium. Sellest riigimaast on reservina säilitatav RMK hallatavast maast u 96% ning Maa-ameti hallatavast maast 60%. Oluline on, et reservmaa on keskselt hallatud, heaperemehelikult hooldatud, otstarbekohaselt kasutuses ja mittevajalik riigimaa suunatakse käibesse (rent ja müük).

Riigi maapoliitika ja valdkonna õigusaktid vajavad ajakohastamist. Täiendatakse olemasolevat õigusregulatsiooni (peamiselt riigivaraseadus ja selle rakendusaktid), eesmärgiga edasi arendada riigi maapoliitikat, määrata õigusaktis üheselt ja selgelt riigi reservmaa sisu, eesmärgid ja reservmaa kasutamine, muuta kohaliku omavalitsuse üksuse ja riigi vahelised maatoimingud lihtsamaks, kiiremaks ning läbipaistvamaks, ühtlustada riigi ja kohaliku omavalitsuse üksuste maade võõrandamisel avaliku huvi väljaselgitamise kohustust ja võimalusi, riigile antakse õigus sekkuda avaliku huvi korral kohaliku omavalitsuse üksuste maa omandamiseks.

Riigi maapoliitika kujundamiseks ja rakendamiseks on vajalik välja töötada normid ja regulatsioon kinnisasja ruumilise ulatuse täpsustamiseks ja maa korralise hindamise läbiviimiseks.

Katastriandmete ajakohastamiseks täiendatakse ning täpsustatakse katastri andmete kvaliteedi ja usaldusväärsuse parandamiseks kehtivaid kinnisomandi ruumilist ulatust reguleerivaid põhimõtteid ja norme ning luuakse eeldused Eesti topograafia andmekogu (ETAK) ja katastri andmete ruumiliseks sidumiseks. Täpsustatakse avaliku veekoguga seotud piiriandmete parandamise reegleid. See võimaldab katastripidajal muuta avaliku veekogu kaldajoone muutumisel ka kaldajoonega seotud katastriüksuste piire ühetaoliselt.

Oodatavad tulemused

- Riigi maapoliitika ja sellekohased dokumendid on ajakohased.
- Riigimaa on otstarbekohaselt hallatud, maatoimingud on läbi viidud nõuetekohaselt. Kohaliku omavalitsuse üksuste ja riigi vahelised maatoimingud on muudetud lihtsamaks, kiiremaks ning läbipaistvamaks. Ühtlustatud on riigi ja kohaliku omavalitsuse üksuste maade võõrandamisel avaliku huvi väljaselgitamise kohustused ja võimalused, riigile on antud õigus sekkuda avaliku huvi korral kohaliku omavalitsuse üksuste maa omandamiseks.
- Riigi reservmaa sisu, eesmärgid ja reservmaa kasutamise kord on õigusaktis üheselt ja selgelt reguleeritud.
- Riigi seisukohad maareformi, maatoimingute ja maakasutuse küsimustes on antud.
- Piiratud asjaõiguse ruumiandmed on digitaalselt kindlaks määratud, mis võimaldab maatoimingute elluviimisel efektiivselt taaskasutada ühtse kvaliteediga kogutud ruumilist infot maatüki kasutuspiirangute ja -õiguste kohta. Muudatused on aluseks andmete automaatsel parandamisel.
- Rail Balticu projektiga seotud kinnisasjad on riigile omandatud.
- Eesti Raudtee projektiga seotud kinnisasjad on riigile omandatud.
- Maade riigi või munitsipaalomandisse jätmine on lõpetatud.
- Eraisikutega seotud maade tagastamised ja erastamised (va kohtuvaidlused) on lõpetatud.

Olulisemad tegevused

- Avalikkusele ajakohaste maakatastriandmete tagamine, sh e-katastri arendamine.

Tegevus 5.2. Ruumiandmete hõive, analüüsid ja kättesaadavaks tegemine

Programmi tegevus 5.2	Ruumiandmete hõive, analüüsid ja kättesaadavaks tegemine				
Tegevuse eesmärk:	Ühiskond on varustatud ajakohaste ja kvaliteetsete ruumiandmete ja -teenustega.				
Tegevuse kirjeldus:	Eesmärgi saavutamiseks hõivatakse topograafilisi andmeid sh hallatakse Eesti topograafia andmekogu, mis on aluseks ruumiandmetele teistes riiklikes registrites, koostatakse olulisi topograafilisi kaarte, hallatakse geodeetilisi, geoloogilisi, aadressi- ja kohanimeandmeid, peetakse maakatastrit, analüüsitakse ja avalikustatakse ruumiandmeid, avalikustatakse pinnase, sh mulla andmeid jm. Algatatakse 3D ülemineku strateegia loomine. Eesmärki aitavad oma teenuste kaudu saavutada: Maa-amet ja Keskkonnaministeeriumi Infotehnoloogiakeskus.				
Tegevuse mõõdikud	**2022 (algtase)**	**2023 (sihtase)**	**2024 (sihtase)**	**2025 (sihtase)**	**2026 (sihtase)**
Maakatastri andmete usaldusväärsuse määr, %	49,2 (2021)	50,2	50,7	51,2	51,7
Kuni 4.a vanuste topograafiliste andmete osakaal, %	78 (2021)	80	80	80	80
Ruumiandmeteenuste vastavus nõuetele, %		10	15	20	25

Olukorra lühianalüüs

Eesti e-riigi toimimine põhineb avatud suurandmetel (aerofotod, ortofotod, ALS andmed, kõrgusmudelid, aluskaardid, topograafilised andmed, kaugseire/satelliitandmed, aadressiandmed, kohanimeandmed, katastriandmed, geoloogilised- ja geodeetilised andmed jne). Nimetatud andmeid kasutavad suuremal või väiksemal määral enamus avaliku sektori teenuseid ja rakendusi. Nende tehnoloogia ja protsesside (tehnika, hõive, kaardistamine, väärindamine, mudeldamine, analüüs ja visualiseerimine) 3D võimekuse etapiviisiline väljaarendamine 2025. aastaks on ainus tee ajakohaste ruumiandmete tagamise ja avalikustamise eesmärgi täitmiseks. Lisaks soodustab INSPIRE direktiiv rakendamine ruumiandmete paremat kättesaadavust ja ristkasutamist EU liimesriikides eelkõige avaliku, aga ka erasektori tasemel. Ruumiandmete haldamise võimekuse arendamine, sh 3D, avaldab mõju väga paljudes eluvaldkondade, nii avaliku kui erasektori kasutajate hulgas.

Geodeetiliste andmete muutuste monitoorimiseks kasutatakse Eesti GNSS püsijaamade võrku ESTPOS. Riigi ja erasektorile on tagatud aadressiotsingu teenus ja omavalitsustele nõustamine aadresside ja kohanimede määramisel.

Maa väärtuse andmete ajakohastamiseks viidi 2022. aastal Maa-ameti poolt läbi maa korraline hindamine. Eelmine maa korraline hindamine toimus 2001. aastal. Hindamise tulemused on alates 2024. aastast aluseks maamaksu ja tehnovõrkude talumistasude määramisel ning kasutuslepingutes kasutustasu määramisel. Tulenevalt hindamistulemuste laialdasest kasutusest ja maa väärtuse mitmekordsest kasvust möödunud 21 aasta jooksul pakuvad hindamistulemused olulist avalikku huvi ja vajavad selgitamist 2023.-2024. aastatel. Uus maa korraline hindamine viiakse läbi automaatsete hindamismudelitega, mis tähendab, et kõik arvutused tehakse automaatselt tehinguandmete analüüsil tuginedes andmekogudes olevatele andmetele. Järgnev korraline hindamine toimub 2026. aastal.

Oodatavad tulemused

- Veekogu tüübi määramine on integreeritud Eesti topograafia andmekogu andmete tootmise- ja kvaliteediprotsessi.
- ESTPOS võrk on uuendatud.
- Geodeetiliste andmete masinloetavus on tagatud (avaandmed).
- Avaliku veekoguga seotud katastriüksuste piiriandmed on kooskõlas kehtiva kaldajoonega.
- Uus katastri infosüsteem on rakendatud – Maatoimingute platvorm.
- ESTHub on kasutuses nii teadusasutustel kui erasektoris
- Satelliidiandmed on kättesaadavad GreenIT kohaste teenuste kaudu
- Maa-ameti loodud INSPIRE teenused on valideeritud direktiivi nõuetest lähtuvalt
- Olemasolevad teenused on hoitud ajakohasena ja uutele INSPIRE teemade andmetele on loodud teenused.
- Maa-ameti andmetele on loodud avaandmete direktiivi kohased teenused (API-d).
- Veesekkumise toetusõigusliku maa määramise teenus on loodud ja PRIAle kättesaadavaks tehtud.
- 2D ja 3D ruumiandmed on omavahel ühilduvad ja antud avalikku kasutusse.
- Erakorralise hindamise teenused on välja arendatud.
- Kinnisvara tehingute andmebaas on viidud uuele platvormile.

Olulisemad tegevused

- Kvaliteetsete ja rohkemate ruumiandmete kättesaadavaks tegemine INSPIRE nõuetekohaste teenuste kaudu.
- 3D ruumiandmete avalikku kasutuse suurendamine.
- ESTHub'i vahendatud satelliitide andmete kasutuse suurendamine.

Tegevus 5.3. Ilmaandmete, ilmaprognooside ja -hoiatuste tagamine

Programmi tegevus 5.3	**Ilmaandmete, ilmaprognooside ja -hoiatuste tagamine**				
Tegevuse eesmärk:	Sihtrühmad on operatiivselt ning järjepidevalt varustatud täpsete meteoroloogiliste andmete, prognooside ja hoiatustega maismaal, merel ja õhus.				
Tegevuse kirjeldus:	Eesmärgi saavutamiseks analüüsitakse ja avalikustatakse ilmavaatlusandmeid, koostatakse ilmaprognoose ja hoiatusi, antakse mudelprognoose, analüüsitakse ja avaldatakse kaugseire andmeid, osutatakse lennumeteoroloogia teenust jm. Eesmärgi saavutamise oluliseks tegevuseks on üleriigilise hüdrometeoroloogilise seiretaristu väljatöötamine ja rakendamine. Hüdrometeoroloogiline seirevõrk (sh ilmajaamad) vajab järjepidevaid investeeringuid ning tuleb luua avaandmete jagamismehhanism. Eesmärki aitavad oma teenuste kaudu saavutada: Keskkonnaagentuur ja Keskkonnaministeeriumi Infotehnoloogiakeskus.				
Tegevuse mõõdikud	**2022 (algtase)**	**2023 (sihtase)**	**2024 (sihtase)**	**2025 (sihtase)**	**2026 (sihtase)**
Ilmainfo kättesaadavus	99,9% (2021)	99,9%	99,9%	99,9%	99,9%
Uuendatud (vanus alla 10 aasta) ilmajaamade osakaal	70% (2021)	80%	85%	90%	95%

Olukorra lühianalüüs

Ilmainfo on fundamentaalseks aluseks kliimamuutustega kohanemise ja nende leevendamise meetmete rakendamisel, sh äärmuslikeks ilmastikunähtusteks valmisoleku tagamisel. Viimase juures on eriti oluline varajase hoiatussüsteemi toimivus. Ühelt poolt on usaldusväärsete prognooside ja hoiatuste aluseks nõuetele vastavad ja kvaliteetsed vaatlusandmed. Vaatlusandmete kogumiseks on vajalik jätkusuutlik ja toimepidev seirevõrk. Teisalt on oluline keskpika, lühiajalise ja ülilühiajalise (*nowcasting*) ilma prognoosimise mudelite arendamine. Viimased aitavad muutuvast kliimast tingitud ekstreemseid ilmaolusid õigeaegselt prognoosida, tagades nii rahva elu, tervise kui vara kaitse ning samuti elutähtsate teenuste toimimise.

Keskkonnaagentuuri staatus „*single voice*“ ilmavaldkonnas aitab tagada riigi garantiiga kohalikule spetsiifikale vastava ja kvaliteetse ilmateenuse. Omades võimekust tagada operatiivne ilmateenus, sh meteoroloogilised ja hüdroloogilised prognoosid ja hoiatused ohtlike ilmastikunähtuste kohta, teenindatakse riigiasutusi, lennundus-, laevandus- ja maanteetranspordiga tegelevaid ettevõtteid ning rahvusvahelisi organisatsioone vastavalt koostöölepetele ja kehtivatele õigusaktidele. Teenuse tarbijate tähelepanu suunatakse ohtlike ilmastikunähtuste esinemisega seotud hoiatuste mõjupõhisusele, aidates aru saada, millised tagajärjed võivad erinevate ilmasituatsioonidega kaasneda ning kuidas oleks õigem ühes või teises situatsioonis käituda.

Meteoroloogiliste, hüdroloogiliste, keskkonna- ja kliimaandmete tasuta ja piiramatu kättesaadavaks tegemine on kasvav trend nii globaalselt kui ELi siseselt. WMO kinnitas äsja uuendatud andmepoliitika, mis hõlmab seirejaamade, satelliidi-, radarite, raadiosondide, pilootpallide ja lennukitelt mõõdetavad andmete laiemasse kasutusse andmist. ELi avaandmete direktiiv koos väljatöötamisel oleva rakendusaktiga puudutab mh väärtuslike andmete avalikustamist. Suur osa meteoroloogilisi, hüdroloogilisi, keskkonna- ja kliimaandmeid on väärtuslikud andmed ning riigil on kohustus teha need rakendusliidese kaudu kättesaadavaks masinloetaval ja hulgiallalaaditaval kujul. Nõue dikteerib arendustööde vajaduse, esialgne tähtaeg vastavusse viimiseks on suvi 2023.

Ilmateenused on tihedalt seotud infotehnoloogia valdkonnaga. Juba täna on igapäevase töö osaks automatiseeritud tööprotsessid ja masinad, mis ühelt poolt võimaldavad operatiivset ja kvaliteetset andmete kogumist, töötlemist ja edastamist ning teisalt mahukate ja keeruliste prognoosarvutuste tegemist, et tagada soovitud tulemuste tähtaegsus ja operatiivsus.

Teenuste arendamisega samal ajal toimub hüdroloogilise ja meteoroloogilise seirevõrgu ajakohastamine. Prognoosteenuse kvaliteedi parandamiseks ning ühiste teenuste väljatöötamiseks tihendatakse koostööd rahvusvaheliste partneritega. Alates 1. detsembrist 2020 on Eesti Euroopa Keskpika Ilmaennustuse Keskuse (ECMWF) kahekümne kolmas täieõiguslik liige. Täisliikmelisus võimaldab Eestile juurdepääsu ECMWFi superarvutile ja arhiveerimisruumile, samuti hääleõigusele ECMWFi nõukogus. Prognooside tegemisel ning üldise teadlikkuse suurendamiseks võetakse lisaks arvesse ka kolmandate osapoolte edastatud andmeid. Samuti arendatakse edasi siseveekogude hüdroloogilist prognoosimist ja võimalusi prognoosi pakkumiseks nii üleujutusohtlikel veekogudel kui ka muudel suure avaliku huvi (süstamatkajad, kärestikuaerutajad jt) all olevatel siseveekogudel. 2021. aasta kevadel valmis riiklik ilmaäpp ILM+, mis aitab olla alati kursis kõige värskema ilmainfoga.

Oodatavad tulemused

- Ilmavaatlused on korraldatud ja ilmaandmed avaldatud. Seirejaamades kogutavad ilmavaatlusandmed salvestatakse automaatselt andmebaasidesse, toimub kvaliteedikontroll, avalikustatakse www.ilmateenistus.ee lehel. Teenuse osutamiseks vajalikud keskkonnaandmed kogutakse peamiselt hüdrometeoroloogia seirevõrgu abil (sh automaatilmajaamad).
- Ilmaprognoosid ja hoiatused maismaa, mere ja siseveekogude kohta on koostatud. Teenuse osutamiseks vajalikud prognooside tehakse mitmete ilmamudelite ning kaugseire abil (radarite ja satelliitide info). Ilmamudelid on arendatud ja jooksutatud, produktid ja visualisatsioonid tehtud ning andmebaasid hallatud.

Olulisemad tegevused

- Avalikkusele operatiivse ilmainfo ja ilmaprognooside tagamise arendamine. Meteoroloogiateave on avaandmete direktiivi alusel väärtuslike andmestike kategoorias, mis peab olema avalikkusele vabalt kättesaadav.

Meede 6. Keskkonnateadlikkuse (sh keskkonnahariduse) edendamine ja korraldamine

Meede 6	**Keskkonnateadlikkuse (sh keskkonnahariduse) edendamine ja korraldamine**				
Meetme eesmärk:	Keskkonnateadlik mõtteviis ja igapäevane käitumine on saanud normiks Eesti elanike igapäevaelus.				
Meetme kirjeldus:	Meede koosneb ühest programmi tegevusest: Keskkonnateadlikkuse ja -hariduse arengu suunamine. Eesmärki aitavad oma teenuste kaudu saavutada: Keskkonnaministeerium, Eesti Loodusmuuseum, Keskkonnaamet, Keskkonnaagentuur ja Keskkonnaministeeriumi Infotehnoloogiakeskus.				
Meetme mõõdikud	**2022 (algtase)**	**2023 (sihtase)**	**2024 (sihtase)**	**2025 (sihtase)**	**2026 (sihtase)**
Eksperthinnang keskkonnateadlikkuse ja -hariduse valdkonna toimimisele (keskkonnahariduse ja -teadlikkuse tegevuskava elluviimise seire)	0 (2018)	80	80	80	80

Tegevus 6.1. Keskkonnateadlikkuse ja -hariduse arengu suunamine

Programmi tegevus 6.1	**Keskkonnateadlikkuse ja -hariduse arengu suunamine**
Tegevuse eesmärk:	Toimiv erinevaid osapooli kaasav keskkonnahariduse võrgustik, mille tegevuse tulemusena suureneb keskkonnahariduse kvaliteet ning järjepidevalt elanike keskkonnateadlikkus; usaldusväärne ja ajakohane keskkonnainfo on kättesaadav, keskkonnaseisundi kohta on teave olemas ning inimestel on selle põhjal võimalik igapäevaelus keskkonnateadlikke valikuid teha.
Tegevuse kirjeldus:	Eesmärgi saavutamiseks kujundatakse ja rakendatakse keskkonnateadlikkuse (sh keskkonnaharidus) poliitikat, sh viiakse ellu keskkonnahariduse ja -teadlikkuse tegevuskava, edendatakse keskkonnahariduse kvaliteeti ning keskkonnahariduse asutuste koostööd erinevate osapooltega, korraldatakse loodushariduslikke näituseid ja

	üritusi, loodusmuuseumis edendatakse muuseumikogusid ja kodanikuteadust, korraldatakse keskkonnaalaseid õppeprogramme ja teavitusüritusi ning koostatakse ja levitatakse teabematerjale, avaldatakse keskkonnateavet, arendatakse riiklikke keskkonnaseire programme, viiakse läbi keskkonnahariduse ja -teadlikkuse alaseid uuringuid jm.				
Tegevuse mõõdikud	**2022 (algtase)**	**2023 (sihtase)**	**2024 (sihtase)**	**2025 (sihtase)**	**2026 (sihtase)**
Keskkonnahariduse programmides osalevate õpilaste arv	103000 (2021)	120000	125000	130000	130000
Keskkonnainfo kättesaadavuse hinnang (keskkonnateadlikkuse uuringu andmed)	65 (2020)		78		80
Uute seiremeetodite rakendamine erinevates seirevaldkondades - kaugseire kasutamine: valdkondade arv	3	5	6	6	6

Olukorra lühianalüüs

Eesti elanikud väärtustavad keskkonnateadlikku eluviisi ja peavad oluliseks loodushoidu. Alates 2010. aastast toimunud uuringu põhjal on elanikud aasta-aastalt muutunud keskkonna suhtes tähelepanelikumaks ja hoolivamaks. Kuigi suur osa inimestest peab end keskkonnateadlikeks (keskkonnateadlikkuse indeks oli 2021.a ca 42%), ei toeta seda väidet inimeste tegelik käitumine. Üksikisiku tasandil on oluline kujundada selline vaimne ja füüsiline keskkond, kus inimesed ise motiveeriksid end keskkonnahoidlikult käituma.

Keskkonnahoidliku käitumise võimaldamiseks igas eluvaldkonnas tagame keskkonnainfo kättesaadavuse, kavandame toetusi ja tunnustusi erinevate organisatsioonide, asutuste ja üksikisikute keskkonnasõbralikke algatusi ning korraldame koolitusi erinevatele sihtrühmadele (riigiasutused, KOV, ettevõtjad, ajakirjanikud jne). Keskkonnateadlikkuse hindamiseks ühiskonnas ja edasiste tegevuste kavandamiseks korraldame regulaarseid uuringuid.

Keskkonnahariduse valdkonnas on Keskkonnaministeerium (KeM) teinud aastatepikkust koostööd Haridus- ja Teadusministeeriumiga (HTM), kellega koos on välja töötatud Keskkonnahariduse ja -teadlikkuse tegevuskavale 2019-2022, mis määratleb erinevate osapoolte rollid. KeMi fookus on mitteformaalse keskkonnahariduse arendamisel ja kogu ühiskonna keskkonnateadlikkuse suurendamisel, HTM toetab formaal- ja mitteformaalhariduse lõimimist. Heaks näiteks on rahvusvahelise Rohelise kooli programmi rakendamine ligi 200 haridusasutuses. Eestis tegutsevad pika traditsiooniga loodusvaldkonna huvikoolid, kelle tegevus toetab nii formaalharidust kui ka üldist elanikkonna keskkonnateadlikkuse suurendamist ning on oluline valdkonna spetsialistide järelkasvu lava.

Keskkonnateadliku mõtteviisi kujundamiseks läbi hariduse on koostatud ja ellu viidud riiklik keskkonnahariduse arendamise programm, mille olulisteks tegevusteks on koolide-keskuste-kogukonna koostöö arendamine, sh keskkonnahariduse lõimimine õppeainetesse ja huvitegevustesse ning koolide, keskkonnahariduskeskuste, noortekeskuste keskkonnasõbralik toimimine. Korraldame koolitusi haridustöötajate meeskondadele ja keskkonnahariduskeskuste töötajatele, loome keskkonnateemalisi õppematerjale, viime ellu kogukonnale suunatud projekte ning arendame koostöömudeleid.

Eestis tegutseb üle 150 keskkonnahariduskeskuse, kes pakuvad õppeprogramme koolidele ja lasteaedadele. Õppeprogrammides osalemist rahastatakse läbi Keskkonnainvesteeringute

Keskusekeskkonnahariduse keskkonnateadlikkuse programmi. Formaal- ja mitteformaalhariduse koostöövõrgustiku tegevust koordineerib maakondades Keskkonnaamet. Võrgustiku infokanaliks on keskkonnahariduse portaal www.keskkonnaharidus.ee, mis vahendab teavet keskkonnahariduskeskuste, õppeprogrammide, koolituste jm kohta. Võrgustikus etendab olulist rolli MTÜ Eesti Keskkonnahariduse Ühing, mis koondab laiapõhjaliselt erinevaid keskkonnahariduse edendajaid. Aastal 2019 käivitati keskkonnahariduse kvaliteedisüsteemi arendusprojekt, mille käigus töötati välja keskkonnahariduslike õppeprogrammide kirjelduste kvaliteedi kriteeriumid, hinnati kokku 890 programmi kirjelduse kvaliteeti, millest 629-le omistati märgis „Läbimõeldud programm". Oma programme saatis hindamisele 68 keskust ja keskkonnahariduse pakkujat. Käivitatud on keskkonnahariduskeskuste juhendajate/spetsialistide enesehindamise programm. Mitteformaalse keskkonnahariduse võrgustiku arendamisel on oluline tagada kvaliteetne keskkonnahariduse kättesaadavus erinevatele sihtgruppidele.

Hetkel toimuvad ettevalmistustööd uue Loodusmuuseumi maja valmimiseks ning sinna kolimiseks. Selleks toimuvad tegevused uue Loodusmuuseumi teenuste disaini suunal, püsiekspositsiooni ideekonkursi ettevalmistamisega, haridusstrateegia loomisega ning ehitushanke sisendi ettevalmistamisega. Oluline rõhk on haridusstrateegia väljatöötamisel ja sellest lähtuva haridustegevuse integreerimine loodava ekspositsiooniga. Hetkel on suurimaks väljakutseks kogude töös ruumikitsikuses tegutsemine. Lisaks seavad praegused ruumiolud piirangud kogude kasvu ja uute kogumismeetodite väljaarendamise võimalustele. Loodusmuuseum on oma äärmiselt kitsal vanalinna pinnal (näituste pinda 360 m²) saavutanud oma arengu ja külastatavuse vastuvõtmise lae (50 000 külastajat aastas), mistõttu on uut muuseumi hoonet aktiivselt planeeritud juba viimased 10 aastat. Olemasolev hoone ligipääsmatu liikumis- ja nägemispuudega inimestele. Muuseumi kogude tingimused on katastroofilises olukorras (laiali jaotatud neljale pinnale üle linna (sh keldrid), millest ükski ei vasta kogude säilitamiseks hädavajalikele tingimustele), mistõttu on riigile väga väärtuslikud loodusteaduslikud kogud väga haavatavas olukorras.

Keskkonnateadlikkuse üheks aluseks on ka ajakohane, kvaliteetne ja kättesaadav keskkonnainfo. Keskkonna info üheks saamise üheks vahendiks on keskkonnaseire, kus tuleb arendada ja kasutusele võtta uued tehnoloogilised lahendused ning tagada keskkonnaseire, andmeanalüüsi ning keskkonnainfo valdkonna terviklik arendamine. Keskkonnainfo kättesaadavuse parandamiseks on arendamisel uus keskkonnaportaal.

Oodatavad tulemused

- Koostatud on *Keskkonnahariduse- ja teadlikkuse tegevuskava 2023-2026,* milles kavandatud tegevused on ellu viidud, sh on käivitatud ja rahastatud koostöös Haridus- ja Teadusministeeriumiga riiklik keskkonnahariduse arendamise programm.
- Eesti Loodusmuuseumis on loodud uus ekspositsiooni, mis käsitleb mõjusalt olulisi keskkonnateemasid. Muuseumi keskkonnahariduskeskus toimib **üleriigilise keskkonnahariduse kompetentsikeskusena**.
- Muuseum jätkab olemasolevates ruumides ajutiste näituste ettevalmistamise ja korraldamisega. 2023.a on plaanis korraldada linnalooduse teemaline näitus, milles kajastatavate teemade ettevalmistustööd on tehtud. Samuti jätkuvad traditsioonilised seenenäitused.
- Mitteformaalse keskkonnahariduse võrgustiku kvaliteedisüsteem tagab heatasemelise keskkonnahariduse kättesaadavuse erinevatele sihtrühmadele; keskkonnahariduskeskuste rahastamissüsteem on jätkusuutlik.

- „Keskkonnaportaal“ tagab teaduspõhise, ajakohase ja tähendusliku keskkonnainfo kättesaadavuse erinevatele sihtgruppidele.
- Igal aastal on läbi viidud Eesti elanikkonna keskkonnateadlikkuse uuringud, mille küsimustikud on valideeritud ning koostatud keskkonnateadlikkuse indeks annab usaldusväärset infot valdkonnas toimuva hindamiseks ja edasiste tegevuste kavandamiseks.
- Valdkonnaülene seire on korraldatud ja andmed avaldatud. Keskkonnas toimuvate muutuste avastamiseks ning võimalike põhjuste ja pikaajaliste suundumuste selgitamiseks on koostatud valdkonnaülesed keskkonnaanalüüsid.
- Riikliku keskkonnaseire programmid on koostatud ja uuendatud. Järgmistel aastatel keskendutakse sellele, et koondada kõik keskkonnaseirega seonduvad normid seireseadusesse ja tagada seire terviklik ja ajakohastatud rahastamine. Kaugseire mitmekülgsema rakendamise võimaluste arendamiseks Eestis on tagatud selleks vajalik õigusruum.

Olulisemad tegevused

- Keskkonnahariduse- ja teadlikkuse tegevuskava 2023-2026 vastuvõtmine ja elluviimine koostöös Haridus- ja Teadusministeeriumiga sh riikliku keskkonnahariduse arendamise programmi kavandamine ja elluviimine (2023-2026).
- Eesti Loodusmuuseumi uue ekspositsiooni loomine ning **üleriigilise keskkonnahariduse kompetentsikeskuse arendamine** (2023-2025). Põhjamaade kaasaegseima Loodusmuuseumi valmimine (sh uus püsiekspositsioon ning loodusteaduslike kogude kolimine), kus hetkel äärmiselt suures ruumikitsikuses töötav Loodusmuuseum saaks kogudele vajalikud säilitamistingimused ning kaasaegsele muuseumile vajaliku ligipääsetavuse. Uues Loodusmuuseumis tekib võimalus pakkuda kvaliteetset loodusharidust ca 250 000 inimesele aastas ning muuseum saab olla keskkonnahariduse lipulaevaks ja rohepöörde kompetentsikeskuseks kogu riigi tasemel.
- Mitteformaalse keskkonnahariduse võrgustiku arendamine sh tõhusam lõimimine formaalharidusega, kvaliteedisüsteemi rakendamine ja rahastamise põhimõtete korrastamine (2023-2024).
- Eesti elanikkonna esindusliku iga-aastase keskkonnateadlikkuse uuringu läbiviimine eesmärgiga hinnata valdkonnas toimunud muutusi ja kavandada meetmeid teadlikkuse suurendamiseks (2023-2026).
- Teaduspõhise, ajakohase ja tähendusliku keskkonnainfo kättesaadavuse tagamine erinevatele sihtgruppidele sh „Keskkonnaportaali“ arendamine (2023-2026).
- Toimiva seirevõrgu tagamine, et omada infot keskkonnaseisundist ja surveteguritest, mille põhjal on võimalik kujundada tõhusat faktipõhist keskkonnapoliitikat.
- Keskkonnaministeeriumi valitsemisala teadus- ja arendustegevuse võimekuse tõhustamine.

7. Programmi juhtimiskorraldus

Keskkonnakaitse ja -kasutuse programmi programmijuht on Keskkonnaministeeriumi kantsler. Programmijuhi ülesandeks on programmi väljatöötamise ja uuendamise eestvedamine, elluviimise ja seire koordineerimine, programmi ja tulemusvaldkonna arengukava ning valdkonna arengukavade vahelise sidususe tagamine ja infovahetuse korraldamine. Programmi koostamisel ja eesmärkide elluviimisel osalevad kõik Keskkonnaministeeriumi valitsemisala asutused ning selle väljatöötamist, uuendamist ja seiret koordineerib Keskkonnaministeeriumi eelarve- ja strateegiaosakond. Programm on alavaldkondade järgi jaotatud kuueks meetmeks

ning meetmete ja programmi tegevuste väljatöötamise, uuendamise ja elluviimise ning seire koordineerimise eest vastutab vastav Keskkonnaministeeriumi asekantsler.

- Kliimaeesmärkide elluviimise, välisõhu kaitse ja kiirgusohutuse meetme vastutajad on kliima ja strateegilise planeerimise asekantsler ning keskkonnakasutuse asekantsler.
- Ringmajanduse korraldamise meetme vastutaja on keskkonnakorralduse ja välissuhete asekantsler.
- Merekeskkonna ja vee kaitse ning kasutuse meetme vastutaja on keskkonnakasutuse asekantsler.
- Elusloodus kaitse ja kasutuse meetme vastutaja on elusloodus asekantsler.
- Ruumiandmete ja ilmainfo tagamise ning maatoimingute meetme vastutajad on maapoliitika ja tugiteenuste asekantsler ning keskkonnakorralduse ja välissuhete asekantsler.
- Keskkonnateadlikkuse (sh keskkonnahariduse) edendamise meetme vastutajad on elusloodus, kliima ja strateegilise planeerimise, keskkonnakasutuse, keskkonnakorralduse ja välissuhete asekantslerid.

Programmi tulemuste seire toimub vastavalt Vabariigi Valitsuse 19. detsembri 2019. a määrusele „Riigi eelarvestrateegia, riigieelarve eelnõu ja tõhustamiskava koostamise ning riigieelarve vahendite ülekandmise kord ning riigieelarve seadusest tulenevate aruannete esitamise kord“. Iga lõppenud aasta kohta koostab Keskkonnaministeerium programmi tulemusaruande.